

รหัสโครงการ: 2554A10862048

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสืบสองคองสิบสี่ ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี :

การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

Heet 12 Kong 14 (Thai Tradition) in Chamsom Village,

Prachinburi Province: Persistence and Change

ดร. นพดล พรามณี

ศูนย์บัณฑิตศึกษานานาชาติการพัฒนาศึกษาทรัพยากรมนุษย์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สนับสนุนโดยสำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา

และพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา

หัวข้อวิจัย โครงการ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี :
การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

ผู้ดำเนินการวิจัยดร.นพดล พรามณี

หน่วยงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษานานาชาติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ปี พ.ศ. 2555

การวิจัยครั้งนี้เป็น วิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากชาวบ้านจำนวน 11 คน และทำการสนทนากลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้นำหมู่บ้านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มี ต่อ ฮีต - คอง 2) การอธิบาย ฮีต - คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบันและ 3) ความเป็นไปได้ในการนำ ฮีต - คอง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนให้คุณค่า ความหมายของฮีต - คองผ่านการสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว และความเป็นระเบียบในชุมชน โดยชุมชนเชื่อว่าฮีต - คองสามารถดำรง อยู่ได้เนื่องจากคนในชุมชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยโบราณ (ฮีตเก่า, คองหลัง) และการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ของสังคม ส่วนการเปลี่ยนแปลงไปของ ฮีต - คอง คนในชุมชนเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากการไม่มีเวลา เข้าร่วมกิจกรรม การขาดผู้นำในการสืบสาน การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่ และบทบาท ของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป ทั้งนี้เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุค สมัย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต - คอง ต่อวิถีชีวิตในชุมชน ชาวบ้านเห็นว่าความมีน้ำใจ ไมตรีของคนในชุมชนลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป และการเคารพนับถือ กันน้อยลง

ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง กลุ่มผู้นำหมู่บ้านแนะนำว่า ควรจะมีบุคคลที่ เป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง และสร้างกลยุทธ์ที่ใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ผลการวิจัย ระดับบุคคล - ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องรู้และ เข้าใจทั้ง 4 หมวดหมู่หลัก ได้แก่ 1) คุณค่า ความหมายของ ฮีต - คอง 2) การดำรงอยู่ของ ฮีต - คอง 3) สาเหตุที่ทำให้ ฮีต - คอง เปลี่ยนแปลง และ 4) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต - คอง ต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนก่อนที่จะให้คนมาร่วมกันทำยุทธศาสตร์ เพื่อให้มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง ระดับผู้นำชุมชน ผู้นำควรนำแผนยุทธศาสตร์ ไป

นำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูงขึ้น เพื่อของบประมาณสำหรับอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง ในชุมชน ส่วน
ระดับประเทศ ควรให้การสนับสนุนยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง นำเสนอจุดเด่นของ
ชุมชนมาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ มาท่องเที่ยวหรือศึกษาหาความรู้ ซึ่งเป็นการสร้างงาน
เพื่อชุมชน

คำหลัก : ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ฮีต - คอง การคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม จารีต
ประเพณี

Research Title: Heet 12 Kong 14 (Thai Traditions) in Chamsom Village,
Prachinburi Province: Persistence and Change

Researcher: Dr. Noppadol Prammanee

Organization: International Graduate Studies Human Resource Development Center
Faculty of Education, Burapha University

Year: 2012

This qualitative research case study used an in-depth interview to gather the data on Thai traditions. The focus group was also used in order to gather the data from three different groups: young people group - senior people group - and the leaders group. The purposes of this study were to study: 1) the social change that affect Heet 12 and Kong 14 (Heet-Kong); 2) the explanation of Heet-Kong for the new context of the current society and 3) the possibility of applying Heet-Kong to solve social problems.

The study found that the community gives value to Heet-Kong by considering the unity of the community, the warmth of the family, and the regularity of the community. People in the community believe that Heet-Kong can exist until now because people believe in the doctrine of Buddhism, the tradition since ancient times, and the adjustment in accordance with the practices of social change. As for the change of Heet-Kong, people in the community believe that it is caused by not having enough time to join in Heet-Kong's activities, lacking leaders for inheritance, the absorption and acceptance of another culture to disseminate in the community, and the role of family members have changed. This is because the lives of people in the community have changed according to the era. The impact of the changes of Heet-Kong on the way of life in the community has occurred as follows: the spirit of generosity in the community has decreased, the relationships in the family have changed, and people in the community have less respect.

For conservative strategies of the Heet-Kong, the village leaders suggested to have someone to lead and create the conservative strategies.

This study is recommended for three levels: the individual level, the community level, and the national level. For the individual level, everyone in the village has to know and understand the four major themes: 1) value and meaning of Heet-Kong; 2) the existence of Heet-Kong; 3) the causes that change Heet-Kong, and 4) the impact of the changes of Heet-Kong on the way of life in the community prior to creating an efficient and effective strategic plan in order to conserve the Heet-Kong traditions. For the village leaders, the leaders should propose a strategic plan to the executive level in order to request for a budget for rehabilitating the Heet-Kong. For the national level, the government should support strategies for rehabilitating Heet-Kong by presenting the attractive places, products, and services in the community to attract tourists' attention for traveling or studying. By doing these things may help the community to create jobs.

Keywords: Heet 12 and Kong 14 (Heet-Kong), existence, changes, tradition, culture

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ซึ่งสนับสนุนการวิจัยภายใต้โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษา โดยการร่วมมือของ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่เล็งเห็นความสำคัญของการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อนำไปเป็นธนาคารข้อมูล สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำไปใช้ได้จริง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยบูรพาที่สนับสนุนในทุกๆ ด้าน เพื่อให้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง และบรรลุดตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์รัช ปลูกโดนทก ซึ่งให้ทั้งความรู้และความเมตตากรุณาอย่างสูงแก่ผู้วิจัยตลอดมา เกี่ยวกับฮิสตีสบสอง คองสิบสี่ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญของสังคมไทยให้แก่ผู้วิจัย และความรู้ในด้านอื่นๆ เกี่ยวกับสังคมไทยที่กำลังจะสูญหายไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาและวิจัย เพื่อตอบแทนแผ่นดินเกิด และสังคม ดังที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับศาสตราจารย์รัชปลูกโดนทก

ขอขอบพระคุณศูนย์บัณฑิตศึกษานานาชาติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ให้โอกาสให้ผู้วิจัยได้ใช้เวลาบางส่วนในการศึกษา จึงขอขอบพระคุณ ดร. มณฑิรา ชมดอกไม้ ผู้อำนวยการศูนย์บัณฑิตศึกษานานาชาติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดร. สุริยัน นนทศักดิ์ รองศาสตราจารย์ ดร. อนงค์ วิเศษสุวรรณ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉลองทิพย์ศรี ดร. สารทิศ สกุลคู Dr.Katsunori Kaneko นางสาวรัตนศิริ เข็มราช นายसानนท์ อนันตานนท์ นางสาวอดิฉันนัทธ์ สุขเขียว นางพัชชาพลอย พิทักษ์ผลิต และ นางสาวน้ำทิพย์ นนทศักดิ์

ขอขอบพระคุณ ชาวบ้านหมู่บ้านชำโสมทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูล

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยวิจัยที่กรุณาช่วยเหลือในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และเรียบเรียงข้อมูลจึงขอขอบคุณ คุณอัสนี พรามณี คุณกฤษณา บุญมั่ง และคุณไพริน จาริเรตต์

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จะได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ในด้านวัฒนธรรม จารีตประเพณี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืน หากมีข้อผิดพลาดประการใดในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับ เพื่อนำมาพัฒนาต่อไป

สารบัญ

	หน้า
ปกใน	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
คำถามในการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
แนวคิดทฤษฎีในการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
ข้อมูลพื้นฐานสำคัญของหมู่บ้านชำโสม	9
ฮีดลีสบสอง	14
คองลีสบสี่	25
กระแสโลกาภิวัตน์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	37
กระบวนการค้นคว้าในการวิจัย	37
การออกแบบการวิจัย	40
สนามการวิจัย	41
การเข้าสู่สนามการวิจัย	42

	วิธีการเก็บข้อมูล	42
	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	45
	การจัดการข้อมูล	45
	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	46
	ความแกร่งทางวิชาการ	48
บทที่ 4	ผลการวิจัย	50
	ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล	50
	กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล	52
	หมวดหมู่หลักและหมวดหมู่ย่อย	52
บทที่ 5	อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ	70
	คำถามในการวิจัยข้อที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลต่อ	
	ชีวิต - คงอย่างไร	70
	คำถามในการวิจัยข้อที่ 2 ชุมชนมีความคิดเห็นต่อ ชีวิต - คง	
	ที่ยังคงอยู่ สูญหายไป และการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร	76
	คำถามในการวิจัยข้อที่ 3 ชีวิต - คงสามารถนำมาแก้ไขปัญหาชุมชน	
	ได้อย่างไร	81
	สรุปผลที่ได้จากการวิจัย	84
	ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย	84
	ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	85
	รายงานสรุปการเงิน	86
	บรรณานุกรม	88
	ภาคผนวก	93
	ภาคผนวก ก จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	94
	ภาคผนวก ข คำถามในการสัมภาษณ์	97
	ภาคผนวก ค กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล	99
	ภาคผนวก ง ประมวลภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล	109
	ประวัติผู้วิจัย	114

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	คองสิบสี่	8
2	กระบวนทัศน์	38
3	กระบวนทัศน์ในการวิจัย	39
4	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	50
5	หมวดหมู่หลัก และหมวดหมู่ย่อย	53
6	คุณค่า ความหมายของ ฮีต - คอง	54
7	การดำรงอยู่ของ ฮีต - คอง	56
8	สาเหตุที่ทำให้ ฮีต - คอง เปลี่ยนแปลง	59
9	ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต - คองต่อวิถีชีวิตในชุมชน	64
10	ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต - คอง	66

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ฮีดลีสบสองโมเดล	7
2	แผนที่จังหวัดปราจีนบุรี	10
3	การออกแบบการวิจัย	40
4	องค์ประกอบของการวิเคราะห์ข้อมูล	46
5	กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล	47
6	การวิเคราะห์ข้อมูล	52
7	ผลจากการวิจัย	84

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ เป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนเล็งเห็นและให้ความสำคัญ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ทั้งนี้ได้มีการรับเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ เข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิต เพื่อสร้างความมั่งคั่ง มั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ มีการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง ธุรกิจโลจิสติกส์ เพื่อรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่งที่ผุดขึ้นตามจังหวัดต่างๆ ทำให้เกิดการจ้างงานและมีแรงงานหลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองโลก จึงมีผลทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความเชื่อมโยงระหว่างกันมากขึ้น โลกที่เคยกว้างใหญ่ก็กลับเล็กลงและแคบลง ดินแดนแต่ละประเทศที่อยู่ห่างไกลกันสามารถติดต่อกันได้ภายในเวลาเสี้ยววินาทีด้วยเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัย ภูเขาและทะเลซึ่งเคยเป็นพรมแดนธรรมชาติในการติดต่อไปมาหาสู่กัน กลับไม่เป็นอุปสรรคอีกต่อไปในโลกที่เราเรียกว่า "โลกไร้พรมแดน" จึงกล่าวได้ว่า ข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์จะไม่เป็นอุปสรรคในติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนระหว่างกันในด้านโลกไร้พรมแดนนี้อีกต่อไป และผลพวงจากโลกไร้พรมแดนนี้เองที่เป็นต้นเหตุของการถ่ายเทและแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การบริโภคอาหาร การสนทนากันโดยไม่ต้องอาศัยวดยานพาหนะ การดำเนินชีวิตที่สะดวกสบายโดยไม่ต้องเสียเวลาเดินทาง เหล่านี้เป็นต้น

ท่ามกลางความสะดวกสบายในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ไม่เพียงแต่ภาคอุตสาหกรรมเท่านั้นที่มีการพัฒนาในด้านต่างๆ ภาคเกษตรกรรมเองก็มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนวิธีการจากการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม มาเป็นการเกษตรแบบใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง โดยใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร สารเคมีต่างๆ ที่ช่วยเร่งและเพิ่มผลผลิต การปราบศัตรูพืช ระบบการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพสูง รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิต ได้แก่ การขยายพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ เช่น การคัดเลือกพันธุ์และผสมพันธุ์ การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ การตัดต่อพันธุกรรมพืชหรือที่เรียกว่า พันธุวิศวกรรม (GMO) เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอาหารเนื่องจากการเพิ่มจำนวนของประชากรโลก

จะเห็นได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้น นำมาซึ่งสังคมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม ชุมชน และประเทศชาติ และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรจากชนบทสู่พื้นที่เขตอุตสาหกรรม ส่งผลให้ครอบครัวในชนบทเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นครอบครัวที่อบอุ่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันและช่วยเหลือกันในยามตกทุกข์ได้ยาก กลับกลายเป็นครอบครัวที่มีสภาพต่างคนต่างอยู่ ละทิ้งบ้านเกิด ทั้งให้คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้านตามลำพัง โดยที่ลูกหลานขาดการติดต่อหรือไม่มีใครคอยดูแล

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของคนในสังคมที่เห็นได้ชัดคือ การบริโภคนิยม ที่มองว่าเงินเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต นิยมความสะดวกสบาย ความทันสมัย และเทคโนโลยีที่พุ่มเฟิย ซึ่งส่งผลวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เคยทำมาหากินอย่างขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ ประหยัด อุดออม และดำเนินชีวิตแบบพอเพียงค่อยๆ ลดน้อยลง

การสื่อสารไร้พรมแดนมีส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนาได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมและอำนาจของเศรษฐกิจจากประเทศที่พัฒนาแล้วไหลบ่าเข้ามา ประเทศไทยนี้ก็เช่นกัน หากสังคมไทยรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามากโดยปราศจากการคัดกรอง ก็จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณี หรือจารีตประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นเหตุให้วัฒนธรรม ประเพณี เก่าแก่สูญหายไป ซึ่งกลไกสำคัญที่จะทำหน้าที่คัดกรองการไหลเข้ามาของวัฒนธรรมเหล่านั้น ก็คือบรรดาปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่งที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนนั่นเอง ซึ่งจะเป็นบุคคลที่สามารถสร้างค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่คนในชุมชนเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ กล่าวคือเปรียบเสมือนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับและถ่ายทอดสืบต่อกันมานั่นเอง ทั้งนี้โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปด้วย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่รวมเอาแนวทางปฏิบัติของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดความเชื่อ พิธีกรรม จารีต ประเพณี คำสอนที่สอดแทรกไว้เพื่อให้คนประพฤติดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีความเมตตากรุณา มีสัมมาคารวะ แสวงหาความรู้ใส่ตัว ประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงดูตนเองและผู้มีพระคุณ รวมถึงการเคารพธรรมชาติรอบตัว ซึ่งจะเห็นว่าคนสมัยก่อนจะไม่ทำลายต้นไม้ใหญ่เพราะเชื่อว่ามีนางไม้ หรือรุกขเทวดาอาศัยอยู่ และถ้าใครละเมิดก็อาจจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือเสียชีวิตได้ หรือการตั้งศาลขึ้นบริเวณริมหนองคลองบึง ก็เพื่อป้องกันไม่ให้คนไปจับสัตว์น้ำ หรือการนำผ้าเหลืองไปผูกหรือตั้งศาลไว้ที่

ต้นไม้ใหญ่ก็เพื่อป้องกันคนลักลอบตัดต้นไม้ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นการรักษาความปลอดภัยของธรรมชาติเอาไว้ (บันเทิง พาพิจิตร, 2549)

จารีตประเพณีที่ชาวอีสานได้สืบทอดต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ (ฮีต - คอง) ซึ่งประกอบด้วยจารีตประเพณีสิบสองอย่างในสิบสองเดือน เรียกว่า ฮีตสิบสอง อันเป็นแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผนเป็นขนบธรรมเนียมและแนวทางที่ใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตภายใต้การอยู่ร่วมกันสังคม เรียกว่า คองสิบสี่ โดยแบ่งเป็นคองสำหรับผู้ปกครอง และคองสำหรับประชาชนทั่วไป (ธวัช ปุณโณทก, 2547)

ในอดีต ฮีต - คองจะมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ที่เปรียบเสมือนเข็มทิศและปฏิทินชีวิตของชุมชน และยังเป็นบรรทัดฐาน (Social norm) ของสังคมที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะทำให้เกิดความสงบสุข เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องเคารพและถือปฏิบัติ ดังนั้น ฮีต - คอง จึงเปรียบเสมือนกฎหมายของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม เพราะได้กำหนดหน้าที่ จริยธรรม ของทุกคนในสังคมไว้แล้ว โดยมีความเชื่อว่าสังคมใดปฏิบัติตาม ฮีต - คอง ก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าไม่ปฏิบัติก็จะเกิดความทุกข์

สำหรับบทลงโทษของการผิด ฮีต - คอง ก็ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของแต่ละสังคม เช่น ถ้าโทษเบา ก็อาจจะถูกตราหน้าว่าเป็นคน "ขวง" (สิ่งชั่วร้าย) หรือ "แม่เลี้ยง" ส่วนโทษหนักอาจจะถูกเนรเทศออกจากสังคม เป็นต้น (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2537) นอกจากนี้ ฮีต - คองยังเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและสังคม ได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากขึ้น โดยผ่านการร่วมทำบุญ (พระครูวิมลจิตติสุนทรและคณะ, 2548; จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2519; สวาร สวระทัศนานันท์, 2527; ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534)

กระแสโลกาภิวัตน์ กับ ฮีต - คอง ซึ่งดูจะเป็นเรื่องที่อยู่กันคนละโลก แต่สำหรับหมู่บ้านเล็กๆ อย่างหมู่บ้านชำโสม อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรีแล้ว ฮีต - คองที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ยังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวบ้านพยายามรักษาไว้และไม่ยอมให้สูญหายไปกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้หมู่บ้านชำโสมจะตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองที่มีการเจริญเติบโตของนิคมอุตสาหกรรม ที่มีคนในชุมชนออกไปทำมาหากินหรือทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งในพื้นที่ บ้างก็ออกไปทำงานในกรุงเทพฯ หรือนิคมอุตสาหกรรมอื่นๆ แต่คนในชุมชนก็ยังคงรักษา "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่" ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ได้อย่างน่าชื่นชม แม้ว่าบางฮีตบางคองจะสูญหายไปบ้างตามกาลเวลา หรือมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน แต่วิถีชุมชนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติและสอดแทรกอยู่ใน

ชีวิตประจำวันก็ยังคงมีให้เห็นอยู่มาก เช่น การให้ความเคารพพระภิกษุสงฆ์ เมื่อเห็นพระภิกษุสงฆ์ เดินผ่านมา ก็นั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยเจรจา การร่วมกันทำบุญที่วัดในวันพระและงานเทศกาลต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบความพยายามของคนในชุมชนที่จะสืบสานวิถีปฏิบัติต่างๆ ไปยังลูกหลาน ซึ่งฮีด – คอง ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านชำโสมถือปฏิบัติกันนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับชาวอีสานมาก เนื่องจากเชื่อกันว่าชาวกบินทร์บุรีเป็นชาวอีสานที่อพยพมาจากเมืองสกลนครในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อครั้งที่มีการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2370 - 2371 แล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกับคนไทยในพื้นที่เมืองกบินทร์บุรี (ธวัช ปุณโณทก, 2549)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ ฮีดสิบสอง คองสิบสี่ หรือ ฮีด – คอง เหตุผลของการดำรงอยู่และสูญหายไปของ ฮีด – คอง ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านที่มีต่อ ฮีด – คอง และการบูรณาการฮีด – คอง ไปสู่ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อฮีด – คอง
2. เพื่อศึกษาการอธิบาย ฮีด – คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำ ฮีด – คองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

คำถามในการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลต่อฮีด – คองอย่างไร
2. ชุมชนมีความคิดเห็นต่อฮีด – คอง ที่ยังคงอยู่ สูญหายไป และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
3. สามารถนำ ฮีด – คองมาแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเฉพาะพื้นที่ของหมู่บ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
2. ผู้ให้ข้อมูล คือผู้รู้ในหมู่บ้าน (Key informants) ได้แก่ ผู้ที่ทราบประวัติความเป็นมาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวบ้าน ตลอดจนการปฏิบัติตามฮีด – คอง

ของชาวบ้านในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน อดีตผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

3. ระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้า เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2554 – พฤษภาคม พ.ศ. 2555

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความรู้ใหม่ต่อชาวบ้านที่ไม่ทราบว่สิ่งทีตนปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันเป็นฮีต – คองที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา
2. เป็นการแยกแยะจารีตประเพณีดั้งเดิม ออกจากวัฒนธรรมใหม่ที่รับเข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์
3. เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติ วัตถุประสงค์ของแต่ละฮีต – คอง
4. ใช้ฮีต – คอง ที่ชุมชนยังถือปฏิบัติเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว นักศึกษาที่สนใจในจารีตประเพณีเก่าแก่ ให้มาท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถีปฏิบัติ หมายถึง วิธีการปฏิบัติตามความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อกันในสังคม การร่วมปฏิบัติกิจกรรมเมื่อถึงกำหนดตามฮีต – คอง

ฮีตสิบสอง หมายถึง จารีตประเพณี สิบสองอย่างในสิบสองเดือน ประกอบด้วย บุญเข้ากรรม บุญคูณลาน บุญข้าวจี บุญพระเวสส์ บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญข้าสละ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน

คองสิบสี่ หมายถึง แนวทางที่ใช้ปฏิบัติต่อกันในการดำเนินชีวิต ภายใต้การอยู่ร่วมกันสังคม โดยแบ่งเป็นคองสำหรับผู้ปกครอง และคองสิบสี่สำหรับสำหรับประชาชนทั่วไป

โลกาภิวัตน์ หมายถึง การแพร่กระจายไปทั่วทุกมุมของโลก สามารถรับรู้ สัมพันธ์ หรือได้รับผลกระทบจากสิ่งทีเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เนื่องมาจากการพัฒนาาระบบสารสนเทศ เป็นต้น

อำนาจอ่อน หมายถึง ศิลปะอย่างหนึ่งทีทำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโดยไม่ต้องใช้กำลังในการบังคับ

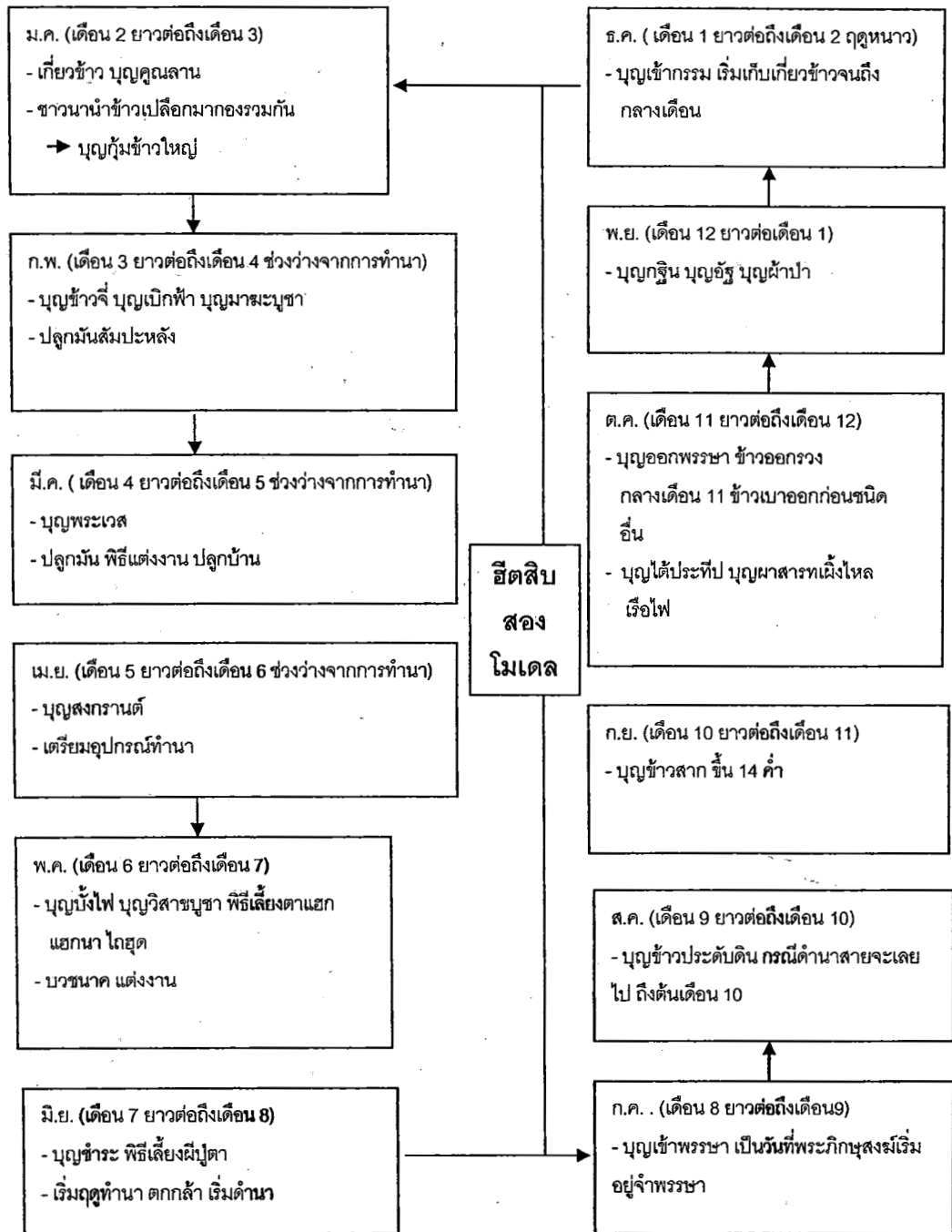
อำนาจจากความเชี่ยวชาญ หมายถึง อำนาจที่เกิดขึ้นจากความเชี่ยวชาญ เกิดจากที่บุคคลมีความเชี่ยวชาญในงานเฉพาะด้าน จนเป็นที่ยอมรับ และสามารถให้คำแนะนำ สอนงาน และการให้คำปรึกษาแก่คนอื่นได้

อำนาจจากการอ้างอิง เกิดจากบุคคลที่มีบุคลิกภาพดีหรือมีคุณลักษณะพิเศษอื่น จนเกิดอำนาจขึ้นในตนเอง ลักษณะของบุคคล กิริยาท่าทาง ค่านิยม และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สามารถทำให้เกิดแรงดึงดูดผู้อื่นให้เกิดความชื่นชม ชักจูงให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา อยากรทำตาม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ทั้งปวงที่ได้สั่งสมและสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการคิดค้นปรับเปลี่ยนผสมผสานกับความรู้ใหม่ และพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ซึ่งมีลักษณะทั้งที่เป็นรูปธรรมนามธรรม ตลอดจนมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน

แนวคิดทฤษฎีในการวิจัย

โมเดลฮีสทิสสองดัดแปลงมาจาก อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537) และคำบอกเล่าของคุณแม่บัวพันธ์ พรามณี ซึ่งเป็นมารดาของผู้วิจัย

ภาพที่ 1 ฮีตสิบ

คอง แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ คองที่ผู้ปกครองบ้านผู้ปกครองเมืองปฏิบัติต่อชาวบ้าน และคองที่ชาวบ้านชาวเมืองปฏิบัติต่อชาวเมืองด้วยกัน

ตารางที่ 1 คองสิบสี่ (ธวัช ปุณโณทก, 2547)

คองสิบสี่สำหรับเจ้าบ้านเจ้าเมือง	คองสิบสี่สำหรับอาณาประชาราษฎร์
1. แต่งตั้งคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ ขยันหมั่นเพียรให้เป็นอุปราชราชมนตรี	1. เมื่อได้ข้าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ให้ บริจาคทานแก่ท่านผู้มีศีล แล้วตนเองจึง บริโภค
2. หมั่นประชุมอุปราชราชมนตรี เพื่อช่วยกัน บริหารบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง	2. อย่าโกหกอุจฉา ริษยา อย่าปลอมแปลง เงินตราอย่าพูดคำหยาบ
3. ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ มัทวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ อวิโรธนะ	3. ให้ทำรั้วกำแพงล้อมวัดวาอารามและ บ้านเรือนของตน แล้วปลูกหนุชชาเทวดาไว้ ในสี่มุมบ้าน
4. นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในวัน ขึ้นปีใหม่	4. ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน
5. ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาธิการ น้ำอบ น้ำหอม มามูรธาภิเษกสงฆ์เจ้าชีวิตของตน	5. วันพระ วันโกน ให้บูชาเตา บันได ประตู
6. ถึงเดือนหกนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อเจ้ามหาชีวิต	6. ล้างเท้าให้สามีก่อนนอน
7. ถึงเดือนเจ็ดให้เลี้ยงมเหสีหลักเมือง	7. ถึงวันพระเอาดอกไม้ธูปเทียนขอขมาสามี ผู้เฒ่าผู้แก่
8. ถึงเดือนแปดนิมนต์พระสงฆ์มาชำระบาป ตอกหลักบ้านหลักเมือง	8. วันพระให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ที่บ้าน
9. ถึงเดือนเก้าปาวประกาศให้คนทำบุญข้าว ประดับดิน	9. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้พระคอย นานแต่งตัวให้เรียบร้อย ห้ามโดนบาตรฯ
10. ถึงเดือนสิบปาวประกาศให้ประธานทำบุญ ข้าวสาก	10. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมให้จัดดอกไม้ ธูปเทียน ขันธ้ำ ขันธ้ำแปด และเครื่อง อัฐบริขารไปถวาย
11. ถึงเดือนสิบเอ็ดให้ประธานทำบุญออกพรรษา	11. เมื่อเห็นพระภิกษุเดินผ่านมาให้นั่งลงยกมือ ไหว้แล้วค่อยเจรจา
12. ถึงเดือนสิบเอ็ดให้ทำบุญทอดกฐิน	12. อย่าเหยียบเงาพระภิกษุ
13. ถึงเดือนสิบสองให้ประธานร่วมกันแห่เจ้าชีวิต ไปสงน้ำ	13. ยานำอาหารที่เป็นเดนให้พระภิกษุ หรือสามี รับประทาน
14. เป็นท้าวพระยาให้มีคุณสมบัติ 14 ประการ	14. อย่าเสพกามคุณในวันพระ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ และวันเกิด ของตน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษากลไกทางสังคมของ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ (ฮีต - คอง) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของหมู่บ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า ตำราเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอในหัวข้อตามลำดับต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานสำคัญของหมู่บ้านชำโสม
2. ฮีตสิบสอง
3. คองสิบสี่
4. กระแสโลกาภิวัตน์ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลพื้นฐานสำคัญของหมู่บ้านชำโสม

สถานที่ที่ทำการศึกษาคือ หมู่บ้านชำโสม เป็นชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกของประเทศไทย จังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดนครนายกและนครราชสีมา
2. ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดสระแก้ว
3. ทิศใต้ ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดนครนายกและฉะเชิงเทรา

จังหวัดปราจีนบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 65 ตำบล 658 หมู่บ้าน อำเภอทั้ง 7 ประกอบด้วย (ปราจีนบุรี, 2553)

1. อำเภอเมืองปราจีนบุรี
2. อำเภอกบินทร์บุรี
3. อำเภอนาดี
4. อำเภอบ้านสร้าง
5. อำเภอประจันตคาม
6. อำเภอศรีมหาโพธิ
7. อำเภอศรีมโหสถ

ภาพที่ 2 แผนที่จังหวัดปราจีนบุรี

ปราจีนบุรีมีฐานะเป็นจังหวัดปราจีนบุรีเป็นครั้งแรกหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 แต่ปราจีนบุรีมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งปรากฏการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยโบราณเมื่อประมาณ 2,000 – 2,500 ปี มาแล้ว ซึ่งตรงกับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Proto-history) ที่แหล่งโบราณคดีบ้านกระทุ่มแพ้ว ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง บ้านหนองซ้อ ตำบลดงพระราม อำเภอมืองและบ้านดงชัยมัน ตำบลประจันตคาม อำเภอประจันตคาม มีการพบซากโบราณวัตถุโบราณสถานในหลายพื้นที่ ของจังหวัด โบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ ลูกปัดแก้วแบบอินโด - แปซิฟิก สีต่าง ๆ ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอะเกต และหินควอตซ์ เครื่องมือเหล็ก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณใกล้เคียงและอินเดีย โดยเฉพาะที่บ้านดงชัยมันได้พบชิ้นส่วนกลองมโหระทึกซึ่งเป็นโบราณวัตถุในวัฒนธรรมดงซอน เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมซึ่งพบทางตอนใต้ของจีน และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทย

ส่วนโบราณสถานพบว่าบริเวณที่ตั้งเมืองโบราณศรีมโหสถ ตำบลโคกปี่ อำเภอศรีมโหสถสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นชุมชนมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 11 ในชุมชนบริเวณดังกล่าวรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มหมู่บ้านเกษตรกรรม มีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมภายนอกเนื่องจากพบหลักฐานที่แสดงอิทธิพลวัฒนธรรมพุมันและอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียแบบอมราวดี หลักฐานสำคัญที่พบ ได้แก่ ภาพสลักนูนต่ำและประติมากรรมบางชิ้นที่พบในบริเวณนี้คือภาพมกร

หรือเหราบางตัวที่ขอบโบราณสถานสระแก้ว มีลักษณะคล้ายมังกรในศิลปะอินเดียแบบคุปตะ ส่วนประติมากรรมบางชิ้น ได้แก่ พระพุทธรูปที่พบในป้อมน้ำหน้าอาคารรอยพระบาทคู่ และจากการค้นพบเครื่องมือหินขัดทำให้พออนุมานได้ว่า ชุมชนดังกล่าวน่าจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่พบตามแนวชายฝั่งทะเลเดิม บริเวณลุ่มน้ำบางปะกงแถบจังหวัดชลบุรี ซึ่งเริ่มมีถิ่นฐานเมื่อประมาณ 5,000 – 1,400 ปี มาแล้ว

ประวัติศาสตร์ของจังหวัดปราจีนบุรีแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกมีความเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาการเป็นบ้านเมืองร่วมสมัยกับกลุ่มบ้านเมืองทวารวดีในบริเวณภาคกลางของประเทศมีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 และช่วงที่ 2 เป็นการอยู่สืบเนื่องต่อจากช่วงแรกแต่สภาพสังคมการเมือง การปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เชื่อว่าช่วงเวลาดังกล่าวนี้นับว่าได้รับวัฒนธรรมเขมรโบราณเข้ามา มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมทวารวดีที่เคยรุ่งเรืองมาก่อน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมืองปราจีนเป็นเมืองผ่านของเส้นทางเดินทัพระหว่างไทยกับกัมพูชา มีผู้คนอยู่อาศัยมากขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองขึ้นหลายเมือง เช่น เมืองกบินทร์บุรี เมืองอรัญประเทศ เมืองวัฒนานคร เป็นต้น ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองบางขนากขึ้นส่งผลให้การติดต่อระหว่างเมืองปราจีนบุรีและเมืองพระนครสะดวกรวดเร็วขึ้น

ต่อมาในปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ได้มีพระราชดำริที่จะสร้างป้อมเมืองปราจีน แต่ได้ลงมือสร้างและแล้วเสร็จในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปราจีนเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ เพราะมีการค้นพบแหล่งทองคำที่เมืองกบินทร์บุรี มีการทำเหมืองทองคำ ต่อมาเมื่อปฏิรูปการปกครองจากระบบกินเมืองเป็นระบบเทศาภิบาล ได้ใช้เมืองปราจีนเป็นที่ว่าการมณฑลปราจีน ส่งผลให้เมืองปราจีนกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคตะวันออก ครั้นเมื่อได้ย้ายที่ว่าการมณฑลปราจีนไปอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรา ทำให้เมืองปราจีนลดความสำคัญลง ประกอบกับเส้นทางคมนาคมเปลี่ยนไป คือมีการตัดเส้นทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงเมืองฉะเชิงเทรา มีคนจีนไปสร้างหลักแหล่งในฉะเชิงเทรามากขึ้น มีโรงงานน้ำตาล โรงสีข้าว อันส่งผลให้เมืองฉะเชิงเทรากลายเป็นศูนย์กลางความเจริญแทนเมืองปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรี มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน คือ

1. งานเทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน งานนี้จัดขึ้นที่วัดสระมรกต ในบริเวณโบราณสถาน สระมรกต อำเภอศรีมโหสถ เป็นระยะเวลา 3 วัน ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชาของทุกปี ในงานกิจกรรมหลัก คือการเข้าค่ายพุทธศาสน์และปลูกจิตสำนึกทางศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป การประชุมพระภิกษุและพระสังฆาธิการในจังหวัด การปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา กิจกรรมการเวียนเทียนรอบรอยพระพุทธรูป

2. งานประเพณีการแข่งขันเรือยาว จัดเป็นงานประจำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2528 โดยจัดที่แม่น้ำบางปะกง หรือแม่น้ำปราจีนบุรี บริเวณสะพานณรงค์ดำริถึงหน้าวัดหลวงปริชากุล อำเภอเมืองปราจีนบุรี แต่เดิมมีการแข่งขันเรือเพียง 2 ประเภท คือ ประเภทใบพาย 2 ด้าน ซึ่งมี 15-19 ฝีพาย และแบบ 35 ฝีพาย ต่อมาเมื่อปี 2538 มีการแข่งขัน 4 ประเภท คือ แบบ 15-19 ฝีพาย, แบบ 30 ฝีพาย, แบบ 40 ฝีพาย, และแบบ 55 ฝีพาย ผู้ชนะการแข่งขันจะได้รับถ้วยพระราชทาน จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งการแข่งขันได้รับความสนใจจากจังหวัดต่างๆ ทั้งภาคเหนือ อีสาน และกลาง ได้ส่งเรือมาร่วมแข่งขันกับทางจังหวัดปราจีนบุรี ปกติงานนี้จัดในช่วงเดือนกันยายนหรือเดือนตุลาคมของทุกปี แล้วแต่ความสูงของระดับน้ำ

3. งานวันเกษตรและของดีเมืองปราจีน จัดที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด ในช่วงเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน ของทุกปี นอกจากเกษตรกรรมจะนำผลผลิตมาจำหน่ายแล้ว ยังมีกิจกรรมการประกวดต่างๆ เช่น การประกวดคุณภาพผลไม้ ผลไม้ที่ใหญ่ที่สุด เช่น ขนุนผลใหญ่ที่สุด ทูเรียนผลใหญ่ที่สุด กระท้อนผลใหญ่ที่สุด หรือผักที่ยาวที่สุด เช่น บวบ ถั่วฝักยาว ในงานนี้ยังมีขบวนแห่รถที่ประดับตกแต่งด้วยผลิตผลทางการเกษตร และในบางปียังมีการประกวดธิดาเกษตรด้วย

4. งานประเพณีการทำบุญบังไฟ งานนี้จัดขึ้นที่วัดต้นโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งจัดมาได้ประมาณ 50 ปีมาแล้ว ผู้ที่ริเริ่มในการจัดคือ พระครูวิมลโพธิเขต (จำปา ธรรมกาโม) เจ้าคณะตำบลโคกปี่ กิจกรรมของงาน ได้แก่ การประกวดจุดบังไฟที่ขึ้นนานที่สุด มีการรำเซิ้งบังไฟเพื่อขอฝน การประกวดขบวนรำเซิ้ง ซึ่งจะมีคณะกรรมการจากหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น สระแก้ว ยโสธร เป็นต้น

5. งานประเพณีลอยกระทง จัดกิจกรรมการลอยกระทงในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี มาตั้งแต่โบราณกาล จนถือเป็นประเพณีสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การจัดงานประเพณีลอยกระทงของจังหวัดปราจีนบุรี จัดที่ทำนน้ำหน้าที่ว่าการอำเภอเมืองปราจีนบุรี กิจกรรมต่างๆ ในงาน ได้แก่ การประกวดกระทงประเภทสวยงามและประเภทความคิด อีกทั้งยังมีการแสดงบนเวทีของหน่วยงานตลอดจนสถานศึกษาต่างๆ

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2370-2371 ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองสกลนคร มาตั้งภูมิลำเนาในเขตหัวเมืองชั้นใน ในแขวงเมืองปราจีนบุรี ทำให้พื้นที่บางส่วนจะเป็นชุมชนลาวอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกับคนไทยที่เป็น ชนพื้นเมืองเดิม ส่วนหนึ่ง และชาวเขมรที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำกินอีกส่วนหนึ่ง กลุ่มที่อพยพที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานในเขตหัวเมืองชั้นใน คือเมืองกระบับนครบุรี นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่อพยพมาเพื่อฟังพระบรมโฑธิสมภาร ได้ตั้งถิ่นฐานที่เมืองพนัสนิคม หากพิจารณาด้านภาษาพูดแล้วพบว่าประชาชนกลุ่มไทย-ลาวมีจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งธวัช ปุณโณทก (2549) กล่าวว่า กลุ่มไทยลาว เป็นคำที่ใช้เรียกคนที่พูดภาษาไทยสำเนียงต่างไปจากภาษากลาง ที่เรียกว่ากลุ่ม "ไทย-ลาว" เพื่อรักษาชื่อที่เรียกตามพระราชพงศาวดาร นอกจากนี้ยังมีกลุ่มลาวพวนอพยพมาตั้งอยู่ในอำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถเมืองปราจีนบุรี

อำเภอกระบับบุรีมีฐานะเป็นเมืองมาก่อน ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ที่บ้านหนุมาน เมื่อปี พ.ศ. 2449 ได้ย้ายมาตั้งอยู่บ้านปากน้ำ ซึ่งเป็นที่บรรจบของแควหนุมานและแควพระปรัง เมื่อปี พ.ศ. 2457 ทางราชการได้ปรับปรุงการปกครองของประเทศและได้ยุบฐานะเมืองกระบับบุรีลงเป็นอำเภอกระบับบุรี โดยให้ขึ้นตรงกับจังหวัดปราจีนบุรีเมื่อปี พ.ศ. 2469 จนถึงปัจจุบัน

ตำบลกระบับประกอบด้วย 11 หมู่บ้านดังนี้ บ้านปากแพรก-โคกสูง บ้านทุ่งแฝก บ้านปากแพรก บ้านหนองช้างลง บ้านนางเลง บ้านสระดู่ บ้านโคกป่าแพ่ง บ้านโนน บ้านท่าชีเหล็ก บ้านชำโสม บ้านคลองกลาง และหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลเป็นบางส่วนคือ หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งแฝก หมู่ที่ 4 บ้านหนองช้างลง หมู่ที่ 5 บ้านนางเลง หมู่ที่ 8 บ้านโนน หมู่ที่ 9 บ้านท่าชีเหล็ก

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มสลัดที่ดอน โดยมีที่ลุ่มประมาณร้อยละ 35 เป็นที่ดอนประมาณร้อยละ 65 ของพื้นที่ทั้งหมด และมีแม่น้ำปราจีนไหลผ่าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลย่านรี อำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลลาดตะเคียน อำเภอกระบับบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลหาดนางแก้ว อำเภอกระบับบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลลาดตะเคียน อำเภอกระบับบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ตำบลกระบับบุรีมีประชากรในเขต อบต. 9,700 คน และจำนวนหลังคาเรือน 3,704

หลังคาเรือน (ตำบลกระบับ, 2553) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด ส่วนอาชีพเสริมได้แก่ รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และหัตถกรรม

สถานที่สำคัญของตำบลประกอบด้วย

1. สำนักงานเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ดบุรี
2. โรงงานอุตสาหกรรม 3 แห่ง
3. จุดเริ่มต้นแม่น้ำบางปะกง
4. เรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี
5. ธนาคารกรุงเทพ
6. ธนาคารออมสิน
7. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบึงบอระเพ็ดบุรี
8. สำนักงานที่ดินสาขาจังหวัดปราจีนบุรี

หมู่บ้านชำโสม ตั้งอยู่ในหมู่ 10 ตำบลบึงบอระเพ็ด อำเภอบึงบอระเพ็ดบุรี ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 70 กิโลเมตรและห่างจากอำเภอบึงบอระเพ็ดบุรี ไปทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร ในอดีต บริเวณหมู่บ้านชำโสมเกิดขึ้นเนื่องจาก พื้นที่บริเวณนี้เป็นชำหรือหนองน้ำ และมีห้วยโสมขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงมีการเรียกชื่อหมู่บ้านว่า หมู่บ้านชำโสม มีพื้นที่ 6,346 ไร่ ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านชำโสม แบ่งออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งชำโสมและฝั่งหนองโสม หมู่บ้านชำโสมมีประชากรในหมู่บ้านทั้งสิ้น 776 คน จำนวน 279 หลังคาเรือน มีสถานที่สำคัญในหมู่บ้านประกอบด้วยวัด 1 แห่งชื่อวัดโสม สุทธาวาสมีพระจำพรรษา 5 รูป โรงเรียน 1 แห่งชื่อโรงเรียนบ้านชำโสม มีการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. ฮีตสิบสอง

ฮีตสิบสอง มาจากคำ 2 คำคือ ฮีต และ สิบสอง ซึ่งคำว่า ฮีต "มาจากคำบาลีว่า จาริตะ ลาวเราใช้คำว่า จาริต ต่อมาเหลือแต่ริต คำว่าจาริตะหรือจาริต แปลว่า ประเพณีหรือเคยปฏิบัติ มา" (สมชาย นิลอาธิ, 2539, หน้า 16) แต่ภาษาอีสานออกเสียงว่าจาฮีต และเรียกให้สั้นลงว่า ฮีต ซึ่งหมายถึงสิ่งที่น่านิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจาริต ประเพณี สำหรับจาริตประเพณีนั้น หมายถึงประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมาทั้ง 12 เดือน (สมชาย นิลอาธิ, 2539) นอกจากนี้จาริตประเพณียังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าแก่ส่วนรวม ถ้าใครฝ่าฝืนหรือดเว้นไม่กระทำตามประเพณีถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว (เสฐียร โกเศศ, 2505) ส่วนสิบสอง หมายถึงเดือนทั้ง 12 เดือนในรอบปี ดังนั้นฮีตสิบสอง จึงหมายถึงสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา สิบสองรายการ หรือประเพณีประจำสิบสองเดือนตลอดทั้งปี ซึ่งถือเป็นประเพณีส่วนรวมที่สำคัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมั่นคงเกิดความสามัคคี สร้าง

แบบแผนที่ตั้งมาให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน มีหลักศีลธรรม จริยธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พลับพลึง คงชนะ, จินดา จำเริญ, เกษร เจริญรักษ์, สังทอง ลัดทะสิง และ สอนแก้ว ชุ่มประเสียด, 2549)

ปรีชา พิณทอง (2534) ให้ความหมายฮีดว่าเป็น “ประเพณี คือสิ่งที่นิยมนับถือปฏิบัติ สืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน เป็นขนบธรรมเนียม เป็นจารีตประเพณี”

ส. ธรรมภักดี (2546, หน้า 127) กล่าวว่า “อันว่าจารีตตะนั้นคือ ฮีดครองโบราณเป็น ประเพณีธรรมเนียมสืบมา เดียวนี้เป็นแบบแผนไว้ความตั้งมาประพฤติชอบเป็นประเพณีทำบุญ 12 เดือน กล่าวไว้ในคัมภีร์ได้ไข”

ธวัช ปุณโณทก (2547, หน้า 373) กล่าวว่า “ฮีดหมายถึงประเพณี คือสิ่งที่นิยมนับถือ ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน เป็นขนบธรรมเนียมตรงกับคำว่า “จารีต”

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2548, หน้า 281) ได้ให้ความหมาย ฮีดสิบสอง ว่าเป็น ประเพณีที่ชาวอีสานได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาทั้งสิบสองเดือน เป็นประเพณีที่มีอิทธิพลเหนือชีวิต จิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เน้นการพบปะสังสรรค์สนุกสนานรื่นเริง เพื่อ แสดงความสามัคคีและรักใคร่ของชาวบ้านที่กระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต

ซึ่งทุกฮีดจะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา อาจกล่าวได้ว่าฮีดสิบสองเป็นประเพณี ทำบุญทางพระพุทธศาสนา

ฮีดแบ่งออกเป็น 2 ชนิด

1. ฮีดที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ ได้แก่ ฮีดเดือนอ้าย ฮีดเดือนยี่ ฮีดเดือนสาม เป็นต้น
2. ฮีดที่ไม่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ ได้แก่ ฮีดสุขขวิญ ฮีดผูกเสี่ยว ฮีดลงแขก เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับฮีดสิบสองที่เป็นฮีดที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ โดยฮีดในแต่ละเดือนได้แก่

2.1 เดือนอ้าย หรือ เดือนเจียง

“ฮีดหนึ่งนั้น เถึงเมื่อเดือนเจียงเข้ากลาย

มาแถมถ่าย ผุงหมูสังฆเจ้าก็เตรียมเข้าอยู่กรรม

มันหากธรรมเนียมนี้ถือมาตั้งแต่ก่อน

อย่าได้ละห่างวันเจ็ดสิ่งของแล่นนำ แท้แหลว” (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างใน

พลับพลึง คงชนะและคณะ, 2549)

บุญเข้ากรรม หรือพิธีเข้ากรรม หรือเข้าปริวาสกรรม จะจัดขึ้นในข้างขึ้นหรือข้างแรมของ เดือนอ้ายก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งตรงกับช่วงเดือนธันวาคม เป็นฮีดของ

พระสงฆ์ คือเมื่อพระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (อาบัติหนักรองจากปาราชิก) ต้องปฏิบัติภูฏฐานวิธี คือพิธีเข้ากรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่จะออกจากอาบัติ โดยมีพิธีปริวาสกรรมอยู่มานัด (วินัยกรรม) และอัพภาน (การทำให้กลับคืนเป็นผู้บริสุทธิ์) พระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องเข้าปริวาสกรรมในป่าสงบบ้างไกลหมู่บ้าน เพื่อทรมานกายชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ พระสงฆ์ ผู้ต้องอาบัตินั้น ต้องสราพภาพความผิดต่อหน้าคณะสงฆ์ ระยะเวลาการเข้าปริวาสกรรมขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ปกปิดอาบัติ หากปกปิดอาบัติไว้นานก็ต้องอยู่ปริวาสกรรมนาน เมื่ออยู่ปริวาสกรรมครบแล้ว จะอยู่มานัดต่ออีก 6 วัน แล้วจึงจะเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนพระสงฆ์ทั่วไป (ปริชา พิณฑทอง, 2534) ในส่วนของฆราวาสจะทำบุญเลี้ยงผี รวมทั้งถวายภัตตาหาร และให้ความอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ผู้เข้ากรรม เช่น ตักน้ำให้พระสงฆ์ได้อาบ ต้ม หรือสร้างกุฏิให้พระสงฆ์เข้ากรรม เมื่อพระสงฆ์ออกจากกรรมแล้ว ฆราวาสจะถวายทานหรือฟังเทศน์ ฟังธรรม รักษาศีล เจริญภาวนา ซึ่งเป็นการทำบุญที่ได้กุศลผลบุญมาก นอกจากนี้ยังรวมถึงการเลี้ยงผีแดนและผีต่างๆ (บรรพบุรุษ หรือ วิญญาณผู้ล่วงลับ) (พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

วิมล ภูศรี (2542) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ วิธีการดำเนินชีวิตตามฮีตคองของชาวบ้าน ชาวเวียง ตำบลชาวเวียง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าชาวบ้านชาวเวียงไม่ได้จัดทำบุญเข้ากรรมแล้ว แต่ยังพบได้ในบางชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านกุดเซ้ ตำบลนางาม บ้านผัดกาดหญ้า บ้านแห่ ตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และชาวบ้านที่ยังยึดถือในวัฒนธรรมไทย

2.2 เดือนยี่

"ฮีตหนึ่งนั้น พอแต่เดือนยี่ได้ล้าล่วงมาถึง

ให้พากันหาฟืนสุคนโฮม

ไว้อย่าได้ไคคองนี้มันสิสูญเสียเปล่า

ข้าวและของหมูนั้นเสียหายเสียบ่ยัง

จงให้ฟังคองนี้แนวกลอนเฮาบอก

อย่าเอาไตออกแท้เขินฮ้ายสิแล่นถึงเจ้าเอย" (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างใน

พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

สำหรับงานบุญเดือนยี่ เป็นพิธีที่จัดขึ้นสำหรับชาวเวียง กำหนดเอาวันใดวันหนึ่งในเดือนยี่ในช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยว ประกอบด้วยพิธีบุญ 2 พิธี ได้แก่ บุญคุณลาน และบุญกุ่มข้าวใหญ่ ซึ่งบุญคุณลาน จะต้องทำก่อน โดยชาวเวียงจะนำเอามัดรวงข้าวมากองรวมกันให้สูงเรียกว่า "คุณลาน" ในลานข้าว ซึ่งลานข้าวเป็นพื้นที่เรียบเกิดจากการใช้มูลของควายมาลาดพื้นแล้วตากให้แห้ง มักจะอยู่บริเวณข้างบ้านหรือกลางทุ่งนา ชาวเวียงจะใช้ลานข้าวเป็นสถานที่ทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่การ

เกษตรกรรม ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเชื่อว่าเจ้าของจะอยู่เย็นเป็นสุข ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าจะงอกงามและได้ผลดีในปีต่อไป เมื่อเสร็จพิธีทำบุญคุณลานแล้วชาวบ้านจึงจะชนข้าวใส่ยุ้ง และเชิญขวัญข้าวคือพระแม่โพสพไปยังยุ้งข้าวและทำพิธีสู่ขวัญข้าวสู่ขวัญเล่าข้าว โดยการเชิญญาติพี่น้องให้มาร่วมทำบุญ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็น และฉันภัตตาหารเช้า หลังจากนั้นจะทำพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นการขอโทษต่อแม่โพสพที่ได้ล่วงเกินโดยใช้ควายเหยียบย่ำบนลานนวด เพื่อขอให้พระโพสพอยู่เป็นขวัญกองข้าวในลานต่อไป (ปรีชา พิณทอง, 2534; วิมล ภูศรี, 2542)

สำหรับบุญกุ่มข้าวใหญ่ เป็นพิธีที่ชาวนาจะนำข้าวเปลือกมากองรวมกันเป็นพะเนิน (กุ่ม) ที่ศาลากลางบ้าน หรือโรงธรรม กลางคืนจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ชาวนาร่วมกันรับฟังพระธรรมเทศนา อาจมีมหรสพสมโภช ในตอนเช้าจะมีพิธีถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และถวายข้าวเปลือกที่นำมากองกุ่ม เพื่อเป็นสมบัติของวัด (ปรีชา พิณทอง, 2534)

ปัจจุบันมีการทำนากันลดลง หรือแม้จะทำก็นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น การใช้เครื่องนวดข้าวแทนการนวดด้วยมือหรือใช้สัตว์นวด (ทำให้ไม่ต้องมีลานนวดข้าว) หรือการใช้ผ้าในลอนสี่เหลี่ยมวางรองพื้นแทนลานข้าว ทำให้ประเพณีบุญคุณลาน บุญกุ่มข้าวใหญ่ได้ค่อยเลือนหายไปจากสังคมไทย (วิมล ภูศรี, 2542)

2.3 เดือนสาม

“ฮึดหนึ่งนั้น เถิงเมื่อเดือนสามได้จงพากันจี่ข้าวจี่

ไปถวายสังฆเจ้าเอ้าแท้มบุญ

กุศลยังสินำคำตามเฮ้ามื้อละคาบ หากกรรมเนียมจั้งจี่มีแท้แต้นาน

ให้ทำไปทุกบ้านทุกที่เอาบุญ พ่อเอย คองหากเคยมีมาแต่ปางปฐมพัน

อย่าพากันไลถิมประเพณีตั้งแต่เก่า บ้านเมืองเฮาสีเคร้าภัยฮ้ายสแล่นตาม” (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะและคณะ, 2549)

บุญข้าวจี่ นิยมทำในราวกลางเดือนหรือปลายเดือนสาม คือหลังจากวันมาฆบูชา (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 3) หลังจากชาวนาเก็บเกี่ยวข้าว และนำขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้าวใหม่มาร่วมทำบุญโดยนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนขนาดเท่ากำมือ เสียบไม้แล้วนำไปย่างไฟจนเกรียม แล้วพาดด้วยไข่ไก่หรือไข่เป็ด (บางคนอาจจะเอาน้ำอ้อยยัดใส่ข้างใน) หลังจากนั้นนำไปย่างไฟอีกครั้ง แล้วนำไปใส่บาตร ถวายพระภิกษุสามเณร พร้อมด้วยอาหารอื่น มีการแสดงพระธรรมเทศนา ข้าวจี่ที่เหลือจากพระฉันก็แบ่งกันรับประทานถือว่าเป็นโชคดี

บุญข้าวจี ถือได้ว่าเป็นการทำบุญข้าวสุก ต่อจากการทำบุญข้าวเปลือกแล้วในฮีตเดือนยี่ (ปรีชา พิณทอง, 2534) แต่สำหรับชาวบ้านขวาว ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เรียกบุญข้าวจี ว่าบุญกุ่มข้าวใหญ่ (วิมล ภูศรี, 2542)

2.4 เดือนสี่

"ฮีตหนึ่งนั้น พอถึงเดือนสี่ได้ให้เก็บดอกบุปผา

หามาลาดวงหอมสูคนเก็บไว้ อย่าได้ไคคองนี้เสียศรีสุญเปล่า

หาเอาตากแดดไว้ให้ทำแท้สูคน

แท้ตายอย่าได้ไคหนีเว้นแนวคองตั้งแต่เก่า

ไฟทั้งหลายสิแล่นเข้าเผาบ้านสิเชื่อมสูญให้ฝูงชาวเฮาแท้

อย่าไคคองตั้งแต่ก่อน มันสิหมองหม่นเศร้าเมืองบ้านสิทุกข์จนแท้แหล่ว" (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะและคณะ, 2549)

บุญเดือนสี่จะเป็นบุญพระเวสส์หรือบุญเวส หรือบุญมหาชาติ ตามความเชื่อที่ว่าผู้ใดที่ไม่ทำบาปหนัก ได้แก่ การทำร้ายบิดามารดา สมณพราหมณาจารย์ พระพุทธเจ้า หรือยุยงให้พระสงฆ์ทะเลาะกัน และได้ฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว ก็จะได้เกิดมาในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย ที่เรียกว่าบุญพระเวสส์ หมายถึงพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยชาติเป็นพระเวสสันดร มีมเหสีชื่อพระนางมัทรี มีโอรสชื่อชาลี มีธิดาชื่อกัณหา แสดงถึงพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ในคราวที่พระองค์ได้เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร และได้บำเพ็ญทานบารมีในชาตินี้ด้วย ส่วนสาเหตุที่เรียกว่าบุญเดือนสี่ เพราะมีกำหนดทำกันในช่วงเดือนสี่เป็นสำคัญ

บุญพระเวสส์เป็นเดือนฟังเทศน์มหาชาติ นิยมทำระหว่างเดือนที่ออกพรรษา ซึ่งส่วนใหญ่นิยมทำในเดือนสี่ งานนี้เป็นงานใหญ่ติดต่อกันสามวันเป็นอย่างน้อย โดยในวันแรกเป็นการเตรียมงานชาวบ้านจะมาช่วยกันตกแต่งศาลาที่จะเทศน์ให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในป่าเขา โดยนิยมในภาพเอาจากศาลาของพระเวสสันดรในป่าเขาวงกต วันแรกของบุญพระเวสส์นี้ เรียกกันว่ามือโฮม หรือวันสุกดิบ ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจเตรียมเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ ภูปเทียน ซึ่งแต่ละอย่างต้องครบถ้วน เรียกว่า บูชาคาถาพัน ปักธงสีหลักในทิศทั้งสี่ ปลูกหออุทิศในบริเวณนั้น (เพื่อป้องกันมิให้ภูตผีปีศาจมาทำอันตรายแก่พระสงฆ์ที่มาเทศน์ในงาน หรือขัดขวางพิธีกรรมงานบุญพระเวสส์)

วันที่สองของงานบุญเรียกว่างานบุญคบงันหรือบุญพระเวสส์มาถึง จะมีพิธีแห่พระเวสสันดร นางมัทรี กัณหา ชาลี มายังศาลาวัดที่จัดตกแต่งเตรียมไว้ในวันแรก ซึ่งในพิธีแห่จะมีดนตรีพื้นบ้านและการรำเซิ้งนำหน้า เป็นการทำให้สนุกสนานกันทั้งหมดบ้าน

วันที่สาม งานจะเริ่มตั้งแต่เช้า เวลาที่สี่ชาวบ้านจะแห่ข้าวพันก้อน (ข้าวเหนียวก้อนเล็กๆ พันก้อน) เอาเสียบเป็นก้อนๆ แห่รอบโรงธรรมสามรอบ แล้วเอาข้าวพันก้อนนี้ไปบูชาพระธรรม เสรีจแล้วจึงเป็นการเริ่มต้นเทศน์มหาชาติ โดยพระนักเทศน์ที่ได้รับนิมนต์ จะเทศน์ต่อกันตั้งแต่ต้น จนจบในวันเดียว ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ ต้องใช้เวลานานตั้งแต่ตี 4 จนถึง 4 ทุ่ม (ปรีชา พิณทอง, 2534; วิมล ภูศรี, 2542)

จากการศึกษาของวิมล ภูศรี (2542) พบว่าชาวบ้านชาว ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ยังมีการจัดงานบุญพระเวสส์ อยู่เป็นประจำ นอกจากนี้การจัดงานประเพณีพระเวสส์ ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งจะจัดประเพณีบุญพระเวสส์ หรือเรียกว่า "บุญผะเหวด" ในช่วงสัปดาห์แรก ของเดือนมีนาคม ของทุกปี ในชื่องาน "กินข้าวปุ้น บุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ" นอกจากนี้ยังพบประเพณีบุญพระเวสส์ ในภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งช่วงเวลาที่จัดงานไม่ตรงกับเดือนนี้ เช่น ในบ้านหนองทองทราย ตำบลดงละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ในชื่อของประเพณีแห่ข้าวพันก้อน จะจัดขึ้นช่วงวันขึ้น 8 ค่ำกลางเดือน 12 หรือ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 สันนิษฐานว่า ชาวลาวเวียงที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบนี้ ได้นำขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เรียกว่า "บุญผะเหวด" เข้ามาในท้องถิ่นแล้วสืบทอดกันมา จนถึงปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก, มปป) และในจังหวัดสระแก้ว มีหลายท้องที่ ยังมีการจัดงานประเพณีบุญผะเหวดเทศมหาชาติอยู่ เช่น ที่วัดบ้านคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น บ้านด่าน อำเภอเมือง วัดโคกสูง อำเภอโคกสูง นิยมจัดในเดือน 6 หรือก่อนเข้าพรรษา การเทศน์มหาชาติ ซึ่งประกอบด้วยกัณฑ์ต่างๆ 13 กัณฑ์เนื้อหาของแต่ละกัณฑ์ จะเป็นการนำประวัติของพระพุทธเจ้า ตอนบำเพ็ญบารมีชาติสุดท้ายมาแสดง เพื่อเป็นคติเตือนใจให้ชาวพุทธยึดมั่น หมั่นทำความดี ในงานจะมีการทอดผ้าป่ากัณฑ์เทศน์มหาชาติ พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาเวสสันดรชาดก มีการแห่กัณฑ์หลอน (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว, 2554)

2.5 เดือนห้า

"ฮึดหนึ่งนั้น พอถึงเดือนห้าได้พวกไพร่ชาวเมือง

จงพากันสรองน้ำขดสี่พระพุทธรูปให้ทำทุกวัดทำอย่าไผ่มังห่างเสียด

ให้พากันทำแท้ว ไผ่ บ่ได้ว่า ทุกท้าวที่ปแผ่นหล้าให้ทำแท้วคน

จั่งสิสุขยั้งล้นทำถึกคำสอน ถือฮึด คองควรถือแต่ปฐมพัน" (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528

อ้างในพลับพลึง คงชนะและคณะ, 2549)

เดือนห้า บุญสงกรานต์ในสมัยโบราณมีเวลาหนึ่งเดือนคือ ตั้งแต่ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ถึง 15 ค่ำ เดือน 6 แต่ในปัจจุบันเหลือเพียง 3 วัน คือวันที่ 13-14-15 เมษายน ซึ่งในแต่ละวันมี

ความสำคัญ ดังนี้ วันที่หนึ่งเรียกว่า สังขารล่วง จะนำพระพุทธรูปลงมาทำความสะอาดและตั้งไว้ ณ สถานที่อันสมควรแล้วพากันสรงพระด้วยน้ำหอม วันที่สองเรียกว่า วันสังขารเนา เป็นการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดา และญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนวันสุดท้าย เรียกว่า วันสังขารขึ้น เป็นวันที่ทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุ สามเณร แล้วทำการคารวะแก่บิดามารดา และคนแก่ ส่งท้ายด้วยมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ แล้วใช้น้ำที่เหลือจากการรดน้ำให้ผู้ใหญ่ นำมารดน้ำ ให้แก่ผู้มาร่วมงาน ต่อมาภายหลังจึงกลายเป็นการสาดน้ำ ทาแป้งกัน

ปัจจุบันชื่อของฮีตก็เปลี่ยนเป็นตรุษสงกรานต์ ซึ่งการทำบุญขึ้นปีใหม่เป็นช่วงที่มีอากาศ ร้อนจึงมีการทำบุญ "บุญสงน้ำ" และเป็นฮีตที่ยังสามารถพบเห็นได้ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.6 เดือนหก

"ฮีตหนึ่งนั้น พอถึงเดือนหกแล้ว ให้นำเอาน้ำวารีสรงใส

รดพระพุทธรูปเหนือได้สู่กาย อย่าได้ละเบี่ยงบ้ายปิดป้ายหายหยุด

มันจะสูญเสียศรีดำไปเมื่อหน้า จงพากันทำแท่นวงคองฮีตเก่า

เอาบุญไปเรื่อย ๆ อย่าดอยหน้าอย่าเสีย" (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

เดือนหกมีบุญบังไฟ ชาวบ้านพื้นเมืองอีสานเชื่อว่า "พระยาแถน" เป็นผู้บันดาลให้ฝนตก มาয়ังโลกมนุษย์ ดังนั้นเดือนหกเป็นเดือนที่ฝนเริ่มตก ชาวไร่ชาวนาก็จะเตรียมทำไร่ ทำนา หากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จึงต้องแต่งเครื่องบูชาศีล "บังไฟ" เพื่อบูชาพระยาแถน ซึ่งเป็นผู้ขอการ ฟูชาด้วยไฟ เพื่อท่านจะได้โปรดบันดาลให้ฝนตกลงมายังโลกมนุษย์ ฮีตเดือนหกจึงเรียกว่า "บุญบังไฟ" ผลทางอารมณ์งานบุญบังไฟคือ เพื่อฝึกฝนให้รู้จักผสมดินเป็น และให้ประชาชนมาร่วม สนุกก่อนจะลงมือทำนา ซึ่งเป็นงานหนักประจำปี นอกจากนี้มักจะมีการบวชนาคพร้อมกันไปด้วย (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.7 เดือนเจ็ด

"ฮีตหนึ่งนั้น พอเดือนเจ็ดแล้ว

จงพากันบูชาราช ผุ่งหมู่เทพเหล่านั้น

บูชาแท่นสู่กายตลอดไปฮอดฮ้ายอารักษ์ใหญ่มหัศจรรย์

ทั้งหลักเมืองสู่ทนายเจ้า

พากันเอาใจตั้งทำตามฮีตเก่า นิมนต์สังฆเจ้าชำระแท่นสวดมนต์

ให้ฝูงคนเมืองนั้นทำกันอย่าได้ห่าง

สูตรชำระเมืองอย่าค้างเสียเศร้าต่ำสูญ

ทุกขีลี้แล่นวุ่นๆ มาโฮมใส่เต็มเมือง มั่นสิเคื่องคำขัดต่ำลงสูญเศร้า

ให้เจ้าทำตามนี้แนวเฮาสิกล่าว จึงสิสุขอยู่สร้างสรรค์ฟ้าถึงกัน

ทุกขีหมั่นฮ้อยชั้นปมีว่าพาน ปานกับเมืองสวรรคตสุขเกินกันเทียมได้" (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ,

2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

เดือนเจ็ดเป็นช่วงเวลาของฤดูฝน ชาวไร่ชาวนาลงมือทำการเพาะปลูก งานบุญที่จัดขึ้นเป็น พิธีกรรมก่อนจะมีการลงมือทำไร่ทำนา งานบุญที่จัดขึ้นในเดือนนี้คือ บุญชำระหรือบุญชำระ หมายถึงการชำระจิตใจให้สดใสร่องแฉ่ว ตัดเรื่องเศร้าหมองออกจากใจ ไม่ว่าจะเป็ความโลภ ความโกรธ หรือความหลง มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการชำระล้างเสนียดจัญไร ที่จะเกิดกับบ้านเมือง เพื่อให้บ้านเมืองมีความสงบสุข และเชื่อว่าจะทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารงอกงามอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการชำระล้างทำความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกาย อาหาร โดยเชื่อว่าความสกปรก จะทำให้เกิดการป่วยไข้ที่เกิดขึ้นจากภูตผีปีศาจ การทำบุญชำระจึงเป็นเหมือนการขับไล่ภูตผีปีศาจ ออกจากร่างกายและจิตใจ กำหนดการงานบุญนั้นขึ้นอยู่กัความสะดวก ชาวบ้านจะร่วมกัน ตั้งปะรำพิธีขึ้นกลางหมู่บ้าน โยงสายสิญจน์ไปทุกๆ บ้านในหมู่บ้าน นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เย็น รุ่งเช้าทำบุญใส่บาตร และนิมนต์พระภิกษุทำน้ำมนต์ปะพรมทั่วทุกหลังคาเรือน ทำขึ้นเพื่อเป็นการ ปัดรังควาน ชำระล้างสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรต่างๆ ออกจากหมู่บ้าน และป้องกันสิ่งอัปมงคลใน หมู่บ้าน เชื่อว่าจะทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ยังมีการทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์หลัก เมือง (วิฆเนศวร) ทำการเช่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ผีพ่อแม่ ผีปู่ตา ผีเมือง (บรรพบุรุษ) ผีตาแฮก (เทวดารักษาไร่เนา) มีการเลี้ยงผี อารักษ์หลักเมือง พิธีเลี้ยงปู่ตาจะมีการสร้างปะรำขึ้นบริเวณศาล ปู่ตา ชาวบ้านมีข้าวปลาอาหารอะไรก็จัดมาเลี้ยงปู่ตา ส่วนการเลี้ยงผีประจำไร่เนาเรียกว่า ผีตาแฮก เพื่อขอให้น้ำฟ้า น้ำฝน และคุ้มครองข้าวกล้าในนาให้ได้ผลดี ประเพณีนี้ได้สืบทอดต่อมาจากจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวนาที่อยู่ในชนบท (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.8 เดือนแปด

"ฮีตหนึ่งนั้น พอถึงเดือนแปดได้ล้าล่วงมาถึง

ฝูงหมู่มงไสคุณ เข้าวัดสาจำจ้อย

ทำตามฮอยของเจ้าพระโคตมาทำก่อน ปะทะลอนเล็กม้างนำแท้สู่กาย

แล้วจงพากันผ่ายหาของไปเททอด ทำทานไปอย่าได้ค้ำเอาไว้หมู่บุญ

ลีเป็นของหนูนเจ้าไปเทิงอากาศ สู่สวรรคป์ฮ้อนด้วยบุญนี้ส่งไป
 เพิ่นจึงตรัสบอกไว้ฮืดเก่าคองหลัง พังให้คิมันคักอย่าไลเคอเจ้า
 จงให้พากันเข้าทำทานตักบาตร อย่าขาดได้ไปแท้สุดคน
 โอกาสนี้ เพิ่นในเที่ยวชอกคั้น ชุดกันขุมบุญ
 เอาทุนไปภายหน้าเมื่อตายไปแล้ว
 เป็นแนวนำเฮาขึ้นบันไดทองเที่ยวท่อง ขึ้นสู่ห้องชั้นฟ้าสวรรคป์หันอยู่เย็น
 ผุ่งหมู่วิบากเว่นบ่มีว่าสิมาพาน เนาวิมานแสนสุขทุกข์หายบ่มาไกล” (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ,
 2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์เริ่มอยู่จำพรรษาตลอด 3 เดือน ในฤดู
 เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ของทุกปี ถ้าปีใดมีเดือน 8 สองครั้ง ก็เลื่อนมาเป็นวันแรม 1 ค่ำ
 เดือน 8 หลัง และออกพรรษาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในช่วงเวลาที่เข้าพรรษานี้ พระภิกษุสงฆ์
 ต้องมีการสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็น ต้องมีรูปเทียนจุดบูชา พุทธศาสนิกชนจึงนำขี้ผึ้งมาหล่อเทียน
 สำหรับจุดบูชาในโบสถ์ตลอดฤดูกาลเข้าพรรษา ซึ่งเป็นการกุศลทานอย่างหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าใน
 การให้ทานด้วยแสงสว่าง จะมีอานิสงฆ์เพิ่มพูนปัญญาหุดตาสว่างไสวตามชนบท การหล่อเทียน
 เข้าพรรษาทำกันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการแห่แหรอบพระอุโบสถ
 3 รอบ บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แหรอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงาม และ
 ถือว่าเป็นงานประจำปีทีเดียว ในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน
 เครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ รูปเทียน และเครื่องใช้ เช่น สบู่ ยาสีฟัน แต่พระภิกษุสงฆ์ สำหรับ
 พุทธศาสนิกชนจะถือศีลและประพฤติในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง 3 เดือน (ธวัช
 ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.9 เดือนเก้า

“ฮืดหนึ่งนั้น พอถึงเดือนเก้าแล้วเป็นกลางแห่งวัสสกาล

ผุ่งประชาชนชาวเมืองก็เล่าเตรียมตัวพร้อม

พากันทานยังข้าวประดับดินกินก่อน

ทหายกทานให้พระสงฆ์พร้อมอยู่ภาย

ทำจั่งซี่บ่ย้ายถึงขวบปีมา พระราชาในเมืองนี้ก็จั่งทำแนวนั้น

ฮืดหากมามีแล้ววางลงให้ถือต่อ จำไว้เด้อพ่อเฒ่าหลานเว้ากล่าวว้า” (จารุบุตร

เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศให้กับสัตว์นรกหรือเปรต พิธีกรรมประกอบด้วย วันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 จะเตรียมข้าวต้ม ขนม อาหารคาวหวาน หมาก พลู และบุรีไว้ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 จะไป วัดตั้งแต่เวลาตี 4 นำสิ่งของที่เตรียมไว้จัดใส่กระทงไปวางแจกตามบริเวณวัด โดยวางไว้กับพื้นดิน หรือบางคน ก็ฝังดิน หลังจากนั้นกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารทำบุญที่วัดอีกที่หนึ่ง เมื่อพระสงฆ์ฉันเช้าเสร็จ ก็จะเทศน์ฉลองบุญข้าวประดับดิน (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.10 เดือนสิบ

“ฮิตหนึ่งนั้น เมื่อเท็งเดือนสิบแล้วทวายทอศบวยบาน

เบิกพลีทำทานต่อมาสองเช้า ข้าวสลากนำไปให้สิ่งโฆทานทอด

พากันหวังยอดแก้วนิพพานพุ้นพั้นที่สูง

ฝูงหมูลุงอารีป่าคณาเนื่อง น้อมส่ง ศรทาลงทอดไว้ทานให้แก่ไป

อุทิศให้ฝูงเปรตเปโต พากันโหมทน่านาสู่คนจนเกลี้ยง” (จากรุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างใน

พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

การทำบุญข้าวสาก (สลากกัตต์) นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 การทำบุญข้าวสาก ก็ทำเหมือนกับบุญข้าวประดับดิน ต่างกันแต่เพียงชื่อและวิธีทำ โดยมีจุดประสงค์เพื่ออุทิศส่วนบุญ ไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นเวลาที่เปรตต้องกลับไปเมืองนรกของตนแล้ว ในการ ทำบุญข้าวสากชาวบ้านจะเตรียมอาหารคาวหวาน ผลไม้ ข้าวเม่า ข้าวพอง ข้าวตอก เพื่อทำข้าว กระจยาสาท อุทิศให้ญาติพี่น้อง ผู้ล่วงลับไปแล้ว

บุญข้าวสากมีกิจกรรมที่เรียกว่า สลากกัตต์ ก่อนจะนำของถวายพระชาวบ้านจะจับสลาก ชื่อพระภิกษุสามเณรก่อน สลากที่จับถูกชื่อพระภิกษุสามเณรรูปใด ก็นำของไปถวายแต่พระภิกษุ สามเณรรูปนั้น หรือผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนใส่ลงในบาตร พระภิกษุสามเณรรูปใดได้สลากของ ผู้ใด ผู้นั้นก็นำของไปถวาย ข้าวสากทุกชุดจะเขียนชื่อเจ้าของข้าวสากพร้อมจำนวนชะลอมหรือท่อ หรือทา และคำอุทิศส่วนกุศลใส่กระดาษไปด้วย เมื่อชาวบ้านไปพร้อมกันที่วัดแล้ว จะนำเอาสลาก นั้นไปใส่ลงในขันหรือบาตร แล้วจะมีการจับสลากขึ้นมาที่ละใบ เจ้าของสลากที่ถูกจับขึ้นมา ก็จะนำ ห่อชะลอมหรือสำหรับอาหารต่างๆ ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ นอกจากนี้ชาวบ้าน บางแห่งยังนิยมเอา ห่อหรือชะลอมข้าวสากไปวางไว้ตามที่ตั้งๆ ในบริเวณวัด พร้อมจุดเทียนและบอกกล่าวให้เปรต หรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้วมารับอาหารต่างๆ ที่วางไว้ และขอให้มารับส่วนกุศลที่อุทิศให้ด้วย เมื่อถวายข้าวสากแต่พระภิกษุสามเณรและนำอาหารไปวางไว้บริเวณวัดเสร็จแล้ว มีการฟังเทศน์

369318

๗๙๔.๒
๕๑๖๙๐
๗.๔

ฉลองข้าวสากและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตและญาติผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย เป็นอันเสร็จพิธี (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.11 เดือนสิบเอ็ด

“ฮึดหนึ่งนั้น เถิงเดือนสิบเอ็ดแล้วก็เป็แนวทางปอง

เป็ช่องของพระเจ้าเคยเข้าแล้วออกมา

เถิงวัสสามาแล้วสามเดือนก็เลยออก

เอ็ยกว่าออกพรรษาปวารณากล่าวไว้เฮาได้เล้ามา” (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างใน พลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

เดือนสิบเอ็ด: บุญออกพรรษา

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นพิธีทำบุญออกพรรษา มีการตักบาตรเทโว ถวายภัตตาหาร แต่พระภิกษุสงฆ์ บางแห่งมีการถวายปราสาทผึ้ง บางแห่งมีการไหลเรือไฟ เมื่อออกพรรษาแล้ว พระภิกษุและสามเณรได้มีโอกาสทำปวารณาโดยพร้อมเพียงกัน กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ในเวลาเข้าพรรษาเป็นเวลาที่อยู่ใกล้ชิดกัน ถ้าใครมีความขาดตกบกพร่องอะไรก็กล่าวตักเตือนกัน สิ่งนี้ถ้านำไปใช้กับคฤหัสถ์ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

2.12 เดือนสิบสอง

“ฮึดหนึ่งนั้น เดือนสิบสองมาแล้วลมวอยหนาวสัน

เดือนนี้หนาวสะบัดปีคือแต่แต่หลัง

ในเดือนนี้เพิ่นว่าให้ลงทอดพายเฮือ ช่วงกันบูชา ผุงนาโค

นาคนาในพื้นชื่อว่าอุสุพะนาโคเนาในพื้นแผ่น

สิบห้าสกุลบอกไว้บูชาให้ส่งสะกาน

จงให้ทำทุกบ้านบูชาทำนาโค แล้วลงโมทนาคอมขึ้นชมกันเล่น

กลางเว็นกลางคืนในระมกันขับเสพ

จึงสิสุขอยู่สร้างสบายเนื้อเย็นอยู่เย็น

ทุกซั้งหลายหลักเว็นหนีห่างบ่มีพาน

ของสามานย์ทั้งปวงบ่ได้มีมาใกล้

ไผผู้ทำตามนี้เจริญขึ้นยั้งๆ ทุกสิ่งบ่เฮ็ดทั้งข้าวหมูของ

กรรมบ่ได้ถึถ้องลำบากในตัว โลดบ่มีมัวหมองอย่างใดพอดี

มีแต่สุนัขที่ลั่นครอกคนสุนัขยิ่ง อดให้หลังปองนี้เด้อเจ้าแก่ชรา" (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2528 อ้างในพลับพลึง คงชนะ และคณะ, 2549)

เดือนสิบสอง บุญกฐินหรือบุญเดือนสิบสอง เป็นการถวายผ้าไตรจีวรแก่พระสงฆ์หลังจากออกพรรษาแล้ว และเป็นการสร้างสามัคคีธรรมขึ้นในหมู่ประชาชน และมีความเชื่อว่าผู้ใดได้ทำบุญกฐินจะได้รับกุศลอย่างสูง เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 มีระยะเวลานาน 1 เดือน

ฮีตสิบสองเป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาช้านานเพียงใด และแบบแผนที่ชุมชนได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและจริงจัง ก่อให้เกิดความสามัคคี ความสงบสุขในการดำเนินชีวิต แม้ว่าปัจจุบันกิจกรรมบางอย่างได้สูญหายไปตามกาลเวลา และถูกปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมจากสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่กิจกรรมที่ยังคงอยู่ก็ยังสามารถบอกเล่าความเป็นมาของชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี (ธวัช ปุณโณทก, 2547; ปรีชา พิณทอง, 2534; พระสุธี ซาครมโม (ศรีมาตย์) 2553; วิมล ภูศรี, 2542)

3. คองสิบสี่

คองหรือคอง หรือครรลอง หมายถึงแบบแผนของสังคม แบบการปกครองที่ต้องประพฤติปฏิบัติต่อกัน เป็นระเบียบปฏิบัติหรือบทบัญญัติของเจ้าเมืองที่ต้องประพฤติหรือป่าวประกาศให้ชาวบ้านชาวเมืองร่วมกิจ (ธวัช ปุณโณทก, 2547)

ธวัช ปุณโณทก (2547) กล่าวว่า ต้นฉบับของคองสิบสี่พบน้อยมาก และที่พบในภาคอีสานมีเนื้อความขาดหลายตอน หรือเป็นต้นฉบับที่ฉบับที่กั้นๆ ในหนังสือก้อม (โบราณสันประมาณ 9-12 นิ้ว) อีกประการที่ทำให้เนื้อหาไม่สมบูรณ์คือเนื้อเรื่องมีลักษณะเป็นบันทึกช่วยจำ

ซึ่งเนื้อหาที่ได้มานี้ ศาสตราจารย์ ธวัช ปุณโณทก เรียบเรียงมาจากต้นฉบับของ กะซวงทมมะกาน (ลาว) พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2495 จากต้นฉบับโบราณในหอสมุดเวียงจันทน์ เลขที่ 227 และหนังสือพระราชทานเนียมลาวล้านช้างหลวงพระบาง รวบรวมโดย ทองพูน สิงจัก เมื่อ พ.ศ. 2479

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2519) กล่าวว่า คองสิบสี่คือ แนวทางที่ใช้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไปและสำหรับผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า คองสิบสี่เป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติต่อกันในการดำเนินชีวิต ภายใต้การอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือระหว่างคนธรรมดาปฏิบัติต่อกัน

ธวัช ปุณโณทก (2547) ปรีชา พิณทอง (2534) จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520) และอภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537) กล่าวว่า คองสิบสี่มี 2 แบบ คือ

1. คองสิบสี่สำหรับผู้ปกครอง
2. คองสิบสี่สำหรับประชาชนทั่วไป

3.1 คองสิบสี่สำหรับผู้ปกครอง (พระราชธรรมเนียมพระมหากษัตริย์)

คองสิบสี่สำหรับผู้ปกครองปฏิบัติต่อชาวบ้านชาวเมืองมี 14 ประการ

1. การแต่งตั้งคนดี มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรู้ ชยันหมั่นเพียร ให้เป็นอุปราช ราชมนตรี
2. หมั่นประชุมอุปราชราชมนตรีเพื่อช่วยกันบริหารบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ให้ไพร่ฟ้าประชาชนอยู่ดีมีสุข ไม่กดขี่ข่มเหงประชาชน
3. ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ คือบริจาทนแก่สมณพราหมณาจารย์ ยาจก คนอนาถา (ทาน) ให้รักษาศีล 5 และศีล 8 อย่างสม่ำเสมอ (ศีล) สละทรัพย์สมบัติส่วนตัว เพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ (บริจาท) ความซื่อตรงมีความจริงใจต่อประชาชนมี (อาชวะ) มีความอ่อนโยน สุภาพนุ่มนวล ไม่แข็งกระด้าง (มัททวะ) ชำระความชั่วออกจากจิตใจ (ตบะ) ไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราดโหดร้าย (อัตโทระ) ไม่เบียดเบียน บีบบังคับ (อวิหิงสา) อุดหนุนต่อความยากลำบาก (ขันติ) ไม่เอนเอียงหวั่นไหวกับสิ่งไม่เที่ยง (อวิโรธนะ)
4. เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่ให้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ นำน้ำอบน้ำหอม มาสรงพระภิกษุสงฆ์
5. เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบ น้ำหอม มาสรง เจ้ามหาชีวิต
6. เมื่อถึงเดือนหกนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อเจ้า มหาชีวิต
7. เมื่อถึงเดือนเจ็ดให้เลี้ยงมเหศักดิ์หลักเมือง ตาเมือง เสือเมือง ทรงเมือง บูชาเทวดา ทั้ง 4 คือ ทำวจตุโลกบาล อันได้แก่ ทำวธตรัฐ ทำววิรุฬหก ทำววิรูปักษ์ ทำวภูเวร
8. เมื่อถึงเดือนแปด นิมนต์พระสงฆ์มา ชำระบาเบ็ก หว่านแฮ่หว่านทราย หลักบ้าน หลักเมือง
9. เมื่อถึงเดือนเก้าปาวประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดินเพื่ออุทิศส่วนกุศล แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

10. เมื่อถึงเดือนสิบปาวประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวสาก เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

11. เมื่อถึงเดือนสิบเจ็ดให้ประชาชนทำบุญออกพรรษา และไปนมัสการมูรธาภิเษกธาตุหลวง

12. เมื่อถึงเดือนสิบเจ็ดให้ประชาชนไปทำบุญทอดกฐินตามวัดวาอารามต่างๆ

13. เมื่อถึงเดือนสิบสองให้ไพร่ฟ้าประชาชน มารวมกันที่หน้าพระลานหลวง แห่งเจ้ามหาชีวิตไปสรงในแม่น้ำ

14. มีสมบัติคุณเมืองหรือค่าควรเมือง 14 อย่าง คือ

หูกเมือง ได้แก่ มีหูกตานุหูกผู้ฉลาดปราดเปรื่อง

ตาเมือง ได้แก่ มีนักปราชญ์สอนสรรพคุณธรรม

แก่นเมือง ได้แก่ มีพระสงฆ์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัย

ประตูเมือง ได้แก่ มีเครื่องศรตราวุธ ไว้ป้องกันประเทศ

ฮากเมือง (ซากเมือง) ได้แก่ มีโหราศาสตร์ที่เก่ง

เหง้าเมือง ได้แก่ มีเสนาอำมาตย์ ผู้กล้าหาญ ชื่อสัตย์

ชื่อเมือง ได้แก่ มีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ราษฎร ที่กล้าหาญและชื่อสัตย์

ฝาเมือง ได้แก่ มีทหารที่เก่งกล้าสามารถ

แปเมือง ได้แก่ มีเจ้านายที่ตั้งอยู่ในศีลธรรม

เขตเมือง ได้แก่ มีเสนาอำมาตย์ผู้ที่ตั้งเมือง

สติเมือง ได้แก่ มีเศรษฐี พ่อค้า ผู้มั่งมี

ใจเมือง ได้แก่ มีแพทย์ผู้ฉลาด เชี่ยวชาญ

ค่าเมือง ได้แก่ มีภูมิประเทศที่มีราคา

เมฆเมือง ได้แก่ มีเทวดาอารักษ์ หลักเมือง

3.2 คองสิบสี่สำหรับประชาชนทั่วไป

คองสิบสี่ที่ประชาชนในสังคมยึดถือปฏิบัติต่อกัน เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ได้แก่

1. เมื่อได้ข้าวใหม่หรือผลไม้ใหม่ ให้เอาไปทำบุญทำทานแก่ท่านผู้ทรงศีลก่อนแล้วตนเองจึงบริโภคและแบ่งให้แก่ญาติพี่น้อง

2. อย่าโกหก อิจฉา ริษยา อย่าปลอมแปลงเงินตรา อย่าพูดคำหยาบ

3. ให้ทำรั้วกำแพง ล้อมวัดวาอาราม และบ้านเรือนของตน แล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ในสี่มุมบ้าน

4. ให้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน
 5. เมื่อถึงวันศีล (วันพระ) 7 ค่ำ 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ ให้บูชาก่อนเส้า (เตาโบราณที่ใช้ก่อนหินสำหรับวางหม้อ) แม่คิไฟ (เตาโบราณ) แม่ขันโด (บันได) บักตุ (ประตู) ที่ตนได้อยู่อาศัย
 6. ก่อนเข้านอนให้นำน้ำล้างเท้าให้สามี่
 7. ถึงวันพระให้เอาดอกไม้ธูปเทียนขอขมาสามี่และผู้เฒ่าผู้แก่ หรือญาติผู้ใหญ่ของตน ถึงวันพระลงอุโบสถให้แต่งขันดอกไม้ ธูป เทียน ไปถวายพระสงฆ์
 8. ถึงวันศีลดับ คือแรม 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ ศีลเพ็ง ขึ้น 8 ค่ำ 15 ค่ำ ให้นิมนต์พระสงฆ์ มาสวดชัยมงคลคาถา
 9. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้พระต้องคอยนาน แต่งตัวให้เรียบร้อย เวลาใส่บาตรอย่าชนบาตร อย่าแตะต้องพระภิกษุ สามเณร อย่าสวมรองเท้า อย่ากางร่ม อย่าเอาผ้าปกหัว อย่าอุ้มลูกจูงหลาน ห้ามถืออาวุธ ห้ามแตะสบังจีวรของพระ
 10. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรม ให้จัดดอกไม้ ธูป เทียน ชันห้า ชันแปด และเครื่องอัฐบริขารไปถวายท่าน และให้ชาวบ้านไปรักษาศีล ฟังธรรมเทศนาที่วัด
 11. เมื่อเห็นพระภิกษุสงฆ์เดินผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้แล้วค่อยเจรจา เมื่อพระภิกษุมาถึงบ้านเรือนให้นิมนต์พัก ให้เอาอาสนารับรองท่าน คือ หมาก พลู น้ำร้อน น้ำอุ่น
 12. อย่าเหยียบเงาเจ้าภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ
 13. อย่านำอาหารที่เหลือจากรับประทานแล้ว ไปถวายพระภิกษุ สามเณร ซ้ำพรหมณ์ หรือให้สามี่รับประทาน
 14. เว้นเสพงามคุณทั้งห้าคือ บุหรี่ สุรา เมรัย เสพงาม กับภรรยาคนอื่น กับภรรยาตน ในวันพระ วันมหาสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันเกิด
- ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บอกวิธีการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แม้จะเป็นความเชื่อและแนวทางปฏิบัติของคนในสมัยก่อนที่สังคมยังมีความเรียบง่ายแต่ได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมายังรุ่นลูกหลาน แม้ข้อปฏิบัติบางอย่างได้สูญหายไปตามกาลเวลา บางอย่างยังคงอยู่ในสังคมก็ตาม

4. กระแสโลกาภิวัตน์ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย

4.1 กระแสโลกาภิวัตน์

ปัจจุบันประชาชนในทุกกระดับ นับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ ได้ตกอยู่ท่ามกลางกระแสแห่งการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะจิตใจของมนุษย์ ซึ่งคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า โลกาภิวัตน์ อันหมายถึงการแพร่กระจายไปทั่วโลก ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ เป็นต้น โลกาภิวัตน์ เป็นคำศัพท์เฉพาะที่บัญญัติขึ้น เพื่อตอบสนองปรากฏการณ์ของสังคมโลก ที่เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในส่วนหนึ่งของโลก ส่งผลกระทบอันรวดเร็วและสำคัญต่อส่วนอื่นๆของโลก (จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน, 2537; วิกิพีเดีย, 2555; Wikipedia, 2012)

พื้นฐานสำคัญของกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร (Information) กับ นวัตกรรม (Innovations) ลักษณะเด่นของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์คือ เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรม ประเพณีเดียว กล่าวคือ การที่โลกาภิวัตน์มีความเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมประเพณีเดียวนั้น หมายถึง ภาวะโลกไร้พรมแดน ได้ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารกันจนเกิดแบบแผน และพัฒนาไปสู่ การมีวัฒนธรรมร่วมกัน ระหว่างคนจากส่วนต่างๆ ของโลก กระแสโลกาภิวัตน์มีผลทั้งสองด้านคือ ด้านบวกและด้านลบ ซึ่งผลกระทบด้านบวกช่วยให้ชีวิตสะดวกสบาย การแพทย์เจริญก้าวหน้า รับรู้ข่าวสารได้รวดเร็ว ก้าวสู่ความเป็นอารยประเทศทันสมัย และเป็นที่เชิดหน้าชูตาในระดับสากล ในด้านต่างๆได้ เช่น โลกไร้พรมแดนด้านการเกษตร การแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาล (Good governance) โลกไร้พรมแดนเป็นโลกซึ่งไม่มีข้อจำกัดทาง ภูมิศาสตร์มาเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารและแลกเปลี่ยนระหว่างกันในด้านต่างๆ สังคมทั่วโลกมีการติดต่อสื่อสารกันได้อย่างทั่วถึงในภูมิภาค ส่วนผลกระทบในด้านลบนั้น ก่อให้เกิดลัทธิบริโภคนิยม ทำให้เกิดลัทธิทุนนิยม การล่มสลายของวัฒนธรรมไทย (จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน, 2537; วิกิพีเดีย, 2555; Waters, 2001; Wikipedia, 2012).

กระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม มาเป็นการเกษตรแบบใหม่ หรือที่เรียกว่า การปฏิวัติเขียว คือการเพื่อเพิ่มผลผลิตโดยใช้เครื่องจักรกล การเกษตร ระบบชลประทาน สารเคมีปราบศัตรูพืช และปุ๋ยเคมี ผู้จัดการออนไลน์ ASTV (2553) รายงานว่าทีมนักวิจัยของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) และสถาบัน คาร์เนกี (Carnegie Institution) ในประเทศสหรัฐอเมริกาศึกษาพบว่า การปฏิวัติเขียว ไม่ได้กล่าวเฉพาะ การปรับปรุงพันธุ์พืชเพื่อเพิ่มผลผลิตอาหารให้เพียงพอต่อชาวโลกเท่านั้น แต่ยังมีผลลดก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศได้ถึง 1 ใน 3 ของปริมาณทั้งหมด ใช้พื้นที่น้อยลง ใช้ต้นทุนต่ำแต่ให้ผลกำไรสูง ช่วยลดการถางป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกอีกด้วย ดังนั้นการประดิษฐ์คิดค้น เครื่องมือต่างๆ ในการทำการเกษตร เช่น เครื่องจักรกลเกษตร อาทิ รถไถ รถบรรทุก รถดำนา

รถเกี่ยวข้าว รถปลูก และรถเก็บเกี่ยวข้าวโพด จึงเป็นที่นิยมใช้กันมากในประเทศตะวันตก เพื่อลดค่าใช้จ่ายในด้านแรงงาน ในประเทศไทยเองก็ประสบปัญหาในเรื่องการขาดแคลนแรงงาน จึงมีความจำเป็นที่ต้องจ้างชาวต่างชาติ เช่น ลาว พม่า เขมร มาเป็นแรงงาน แต่ก็มีปัญหามากมายตามมา ดังนั้นประเทศไทยทุกวันนี้เริ่มหันมาใช้เทคโนโลยีช่วยทุ่นแรงมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องใช้แรงงานมาก (เสนาะ พรามณี, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2553)

4.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น (สนิท สมัครการ, 2538) สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปรียบเทียบความแตกต่างของสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมา ไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น สามารถจำแนกลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของระบบกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่คนคิด ค่านิยม แบบแผนของความสัมพันธ์ สถานภาพและบทบาทกฎหมายต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนจากระบบครอบครัวขยายกลายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนโครงสร้างการเมือง จากระบบเผด็จการเป็นระบบประชาธิปไตย การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมมาเป็นระบบอุตสาหกรรม

2. การเปลี่ยนแปลงเชิงรูปแบบหรือพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ การแสดงออกต่างๆ ของสมาชิกในสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมจากการหุงข้าวด้วยเตาถ่านมาเป็นแบบหม้อหุงข้าวไฟฟ้า การเปลี่ยนพฤติกรรมเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ การเปลี่ยนแปลงด้านการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้ยังรวมถึงการเปลี่ยนไปในเชิงปริมาณซึ่งอาจเพิ่มขึ้นหรือลดลง เช่น การเพิ่มขึ้นของอัตราการหย่าร้าง การครองตัวเป็นโสดของผู้หญิงในวัยทำงานที่มีเพิ่มขึ้น เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมักจะเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป มักจะเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับครอบครัว สังคมย่อยๆ เช่น ความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ การเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เป็นระยะเวลาานานๆ ก็

จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างของสังคม ซึ่ง (Popenoe, 1993, pp. 542-544) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มาจาก 5 สาเหตุดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร (The physical environment and population) การเกิดภัยธรรมชาติ เช่น ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม แผ่นดินไหว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้สังคมเกิดการเสียระเบียบของสังคม และความสัมพันธ์ของคนในสังคมถูกเปลี่ยนไป เช่น สมาชิกในครอบครัวต้องแยกจากกัน เพราะการเสียชีวิต และการพลัดพรากจากกันเนื่องจากไร้อาหาร เป็นต้น

2. เทคโนโลยี (Technology) เมื่อมีสิ่งใหม่ที่ทันสมัยเกิดขึ้นในสังคมสังคมย่อมได้รับผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลง อาจทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural lag) คือวัฒนธรรมและวัฒนธรรม เพราะเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการโดยใช้เวลากับเทคโนโลยีมากขึ้น จนบางครั้งต้องสร้างระเบียบในการทำงานใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของเทคโนโลยี แต่เทคโนโลยีบางอย่างอาจทำให้มนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น จนทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อครอบครัวและบุคคลอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไป

3. วัฒนธรรมอวัตถุ (Nonmaterial cultural) วัฒนธรรมที่เป็นอวัตถุเป็นสาเหตุที่สำคัญ ที่ครอบงำความคิดของคนในสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุตามมา เพราะว่าความคิดเห็น ความเชื่อ และวิธีการคิดของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความอยู่รอด การเปลี่ยนแปลงภายในสังคมก็จะเกิดขึ้นตามมา ดังนั้นจึงมีสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเกิดมาจากคตินิยม

4. กระบวนการทางวัฒนธรรม (Cultural processes) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจพัฒนาขึ้นเองในสังคมนั้นๆ หรือรับมาจากวัฒนธรรมอื่นๆ เรียกว่านวัตกรรม (Innovation) ซึ่งเกิดจากการค้นพบ (Discovery) และมีการประดิษฐ์คิดค้น (Invention) หลังจากนั้นก็จะมีการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Cultural diffusion) จากสังคมหนึ่ง ไปสู่สังคมอื่น สังคมที่รับเอาวัฒนธรรมไว้ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม

5. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic development) สิ่งที่สำคัญอีกประการของการเปลี่ยนแปลงของสังคมคือ การทำให้เกิดความทันสมัย (Modernization) เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามแบบดั้งเดิม (ยุคสังคมเกษตรกรรม) ไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม โดยเปลี่ยนระบบการผลิต จากการใช้แรงงานมนุษย์ ไปสู่การใช้แรงงานเครื่องจักรกล ในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ก็จะเกิดความเป็นเมืองเพราะมีการอพยพแรงงานจากชนบทเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม สมาชิกในสังคมสามารถตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติ พิจารณาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ตัดสินใจที่จะยอมรับหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยแนวทางการคัดกรองวัฒนธรรม ก่อนที่จะปล่อยให้ไหลเข้าสู่สังคมโดยค้ำึงถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ อำนาจอ่อน (Soft power) อำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert power) อำนาจจากการอ้างอิง (Referent power) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom)

1. อำนาจอ่อน เป็นวิธีที่ทำให้คนอื่นทำตามโดยไม่ต้องบังคับ ซึ่งเป็นความสามารถในการชักชวนหรือพูดคุยกันด้วยเหตุผล เป็นความสามารถในการดึงดูดความสนใจให้ผู้อื่นยอมรับหรือไม่คัดค้าน หรือการแสวงหาความร่วมมือให้ผู้อื่นเต็มใจทำตามในสิ่งที่เราต้องการ ให้เขามีความรู้สึกว่ามีค่านิยมร่วมกัน และเต็มใจทำตามที่เราต้องการ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการแก้ปัญหา หรือชะลอกระแสโลกาภิวัตน์ (ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์, 2553)

2. อำนาจจากความเชี่ยวชาญ เป็นอำนาจที่มาจากการสร้างความรู้ จากการศึกษา ค้นคว้า สร้างองค์ความรู้อยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมงาน ยอมรับในความสามารถและความเชี่ยวชาญของบุคคล สามารถปฏิบัติงานได้ ตรงกับความสามารถ ความถนัด อันจะส่งผลให้เพิ่มความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น อำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจทางปัญญา เพราะต้องใช้ความรู้ความสามารถจนเป็นอำนาจเชี่ยวชาญได้ (สมยศ นาวิการ, 2540)

บุคคลที่มีอำนาจจะดึงดูดให้คนไปปรึกษาหรือพึ่งพาทางความคิด เมื่อต้องการความกระจ่างในเรื่องที่เขามีความเชี่ยวชาญ เขาสามารถให้คำตอบหรือความถูกต้องได้ การที่บุคคลมีความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง บุคคลนั้นจะกลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่า และทำให้ผู้อื่นเกิดความไว้วางใจในตัวเขา เมื่อมีปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ เกี่ยวกับความชำนาญการของผู้นั้น (สร้อยตระกูล อรรถมานะ, 2545) อำนาจจากความเชี่ยวชาญเป็นอำนาจที่เกิดจากการที่ผู้นำมีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาและปฏิบัติงานที่สำคัญได้ผลเป็นอย่างดี เป็นอำนาจเฉพาะตัวของบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งหน้าที่ และจะมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อมีคนอื่นเกิดความรู้สึกจำเป็นต้องมาขอคำแนะนำช่วยเหลือ ยิ่งปัญหาที่นำมาขอคำแนะนำมีความสำคัญและมีความยากที่ไม่อาจหาคนอื่นช่วยเหลือได้ ก็ยิ่งเพิ่มความมีอำนาจจากความเชี่ยวชาญแก่ผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือมากขึ้น (Yukl, 1998)

3. อำนาจจากการอ้างอิง เป็นอำนาจที่มีผู้อ้างอิง เกิดจากคุณลักษณะพิเศษหรือบุคลิกภาพส่วนตัว เช่น ความสามารถหรือศักยภาพ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ทำให้บุคคลอื่นเกิดความเคารพยกย่องและเกิดความเชื่อมั่น อยากเข้ามาเป็นพวกหรืออยากถือแบบอย่าง

ถือเป็นตัวแบบ ทำให้ผู้อื่นประทับใจ จึงนำไปอ้างอิงเพื่อให้ได้รับการยอมรับและเชื่อถือมากขึ้น โดยเฉพาะการอ้างอิงถึงบุคคลที่คุ้นเคย รู้จักดี มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับของทุกคน ทำให้มีอำนาจมากขึ้น (Hampton, 1986; Marquardt, 2002) อำนาจจากการอ้างอิง เป็นอำนาจที่บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายให้การยอมรับให้ความเลื่อมใสศรัทธาและชื่นชมในคุณงามความดีและความสำเร็จ เป็นที่ยกย่องได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป ด้วยการอ้างอิงถึงบุคคลนั้น เพื่อให้คนอื่นเกิดความเชื่อถือหรือยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำ ว่าถูกต้องเหมาะสมตามไปด้วย (French & Raven, 1968)

อำนาจจากการอ้างอิงสามารถทำให้เกิดแรงดึงดูดผู้อื่นให้เกิดความชื่นชม ชักจูงให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาอยากทำตาม บุคคลจะมีอำนาจอ้างอิงเมื่อคนอื่น ๆ อยากจะเป็นหรืออยากจะทำเช่นเดียวกับตัวเขา เป็นความสามารถที่ปลูกไว้ความเคารพ ความชื่นชมและความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นต่อตัวผู้นำ อำนาจนี้จะอยู่บนพื้นฐานทางบารมีของผู้นำ ผู้ตามมีความต้องการผูกพันหรือเอาแบบอย่างผู้นำมากเท่าไร อำนาจการอ้างอิงก็จะมีมากเท่านั้น คนที่มีอำนาจจากการอ้างอิงสูงสามารถมีอิทธิพลต่อการคิด การกระทำของผู้อื่นได้มาก

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาไทย” เป็นการสะสมประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม เชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชา (ประเวศ วะสี, 2534) เป็นความรู้ ประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งสิ่งที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

แม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากเพียงใดก็ตาม แต่สำหรับสังคมชาวบ้าน (Folk society) ซึ่งเป็นสังคมที่ผู้คนอยู่กันอย่างเรียบง่าย มีความผูกพันกันทางจิตใจค่อนข้างสูง อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรม โดยใช้แรงงานในครัวเรือนช่วยกันทำ มีการติดต่อระหว่างสมาชิกในลักษณะส่วนตัวมากกว่าใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม (ธรรมบุญเพ็งทอง, 2549) การแทรกตัวเข้ามาในสังคมก็เป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก โดยเฉพาะสังคมที่มีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมสู่คนรุ่นหลัง และสังคมนั้นยังคงมีความเชื่อ และร่วมกันทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและพร้อมเพรียง และที่สำคัญคือในชุมชนนั้นมีแนวทางการป้องกันกาเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการคัดกรองวัฒนธรรมก่อนที่จะปล่อยให้ไหลเข้าสู่ชุมชนของตน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิมล ภูศรี (2542) วิจัยเรื่อง "วิถีการดำเนินชีวิตตามฮีตคองของชาวบ้านชาว อำเภอสลภูภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด" ผลการศึกษาพบว่า บุคคลในเครือญาติมีหน้าที่และธรรมเนียมปฏิบัติตามฮีต - คอง ที่จะกระทำต่อกันในวิถีชีวิต โดยยึดถือปฏิบัติจากหลักเบื้องต้นของศีลธรรม ฮีตคอง การเปลี่ยนแปลงของวิถีครอบครัวตามความเจริญและความทันสมัยในยุคปัจจุบัน คือ ฮีตลูกคอง หลาน ลูกหลานได้แสดงพฤติกรรมตามกระแสวัฒนธรรมใหม่โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ว่างจากการศึกษาเล่าเรียน การใช้แรงงานหรืองานเทศกาลเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงของวิถีสังคมตามความเจริญและความทันสมัยในยุคปัจจุบันคือ ฮีตท้าวคองเพียง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารงานราชการ องค์กร เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้วิทยาการสมัยใหม่ มีการศึกษาในระดับสูง ได้พัฒนาบ้านเมืองโดยใช้ฮีต - คอง เป็นตัวเชื่อมโยง ฮีตปีคองเดือนที่ไม่ทำกันอย่างต่อเนื่องทุกปีคือ เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม เดือนยี่บุญคุณหลาน และเดือนเจ็ดบุญชำระ ฮีตไฮ่คองนา ชาวบ้านชาว ทำนาโดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ และนิยมจ้างแรงงานคนมากกว่าการลงแขก ลานข้าวทำด้วยผ้าในลอนแทนลานพื้นดิน และใช้เวลาในการทำนาเป็นระยะสั้นกว่าเดิม

พระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ (2548) วิจัยเรื่อง การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือนที่เชื่อมต่อกับวิถีชีวิตชุมชน โดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้คนในชุมชนมาร่วมงานบุญประเพณี 12 เดือน ร้อยละ 65.89 ต้องการทำบุญ ร้อยละ 20.16 ได้รับการเชิญชวนโดยการประชาสัมพันธ์ โดยร้อยละ 46.51 ทราบจากการประชาสัมพันธ์ของทางวัด มีเพียงร้อยละ 29.46 ที่รู้ด้วยตัวเอง คนในชุมชนร้อยละ 11.63 ไม่เคยพาลูกหลานไปร่วมงานบุญเลย โดยมีสาเหตุจาก ไม่มีเวลาไปร่วมงาน ร้อยละ 62.01 ร้อยละ 36.43 เด็กไม่สนใจ ร้อยละ 1.55 เด็กเห็นว่าเป็นเรื่องลำสมัย

บุญเลิศ ธงสะอาด และสมศักดิ์ บุญชู (2551) ทำการศึกษา รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน : กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าปัจจัยที่ทำให้สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนชุมชน เกิดจากการมีที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองและมั่นคงมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสทางการศึกษาที่ดีและเท่าเทียมกัน การยึดหลักศาสนาในการดำเนินชีวิต มีการสาธารณสุขที่สมาชิกในครอบครัวรู้จักดูแลตนเอง ครอบครัวมีภาษาถิ่น และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสื่อสารท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในครอบครัวสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทัน ครอบครัวมีกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน มีระบบการเมืองท้องถิ่นและ

กฎหมายที่มีความยุติธรรมในชุมชน และปัจจัยอื่นๆ เช่น มีผู้นำชุมชนที่เสียสละ และสมาชิกในครอบครัวมีความซื่อสัตย์

นพดล พรามณี (2553) ทำการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี: กรณีศึกษาประเพณีฮีต 12 คอง 14 ผลการศึกษาพบว่า ฮีตที่ชาวบ้านชำโสมไม่ได้ปฏิบัติ ได้แก่ ฮีตเดือนอ้าย (บุญเข้ากรรม) ฮีตเดือนยี่ (บุญคุณลาน ฮีตเดือน 4 (บุญผะเหวด) ฮีตเดือน 6 (บุญบั้งไฟ) และฮีตเดือน 7 (บุญข้าสະ) และคอง 14 สำหรับผู้นำหมู่บ้านชำโสมไม่ได้ปฏิบัติได้แก่ คอง 7 คอง 8 และคอง 13 ส่วนคอง 14 สำหรับประชาชน ที่ชาวบ้านชำโสมไม่ได้ปฏิบัติได้แก่ คอง 5 คอง 6 คอง 7 และคอง 8 ส่วนสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีต 12 คอง 14 มาจากคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน การนำเอาวัฒนธรรมจากที่อื่นมาเผยแพร่ การใช้เครื่องทุนแรงในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม

พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) (2553) ทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง: ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า คนในชุมชนเทศบาลตำบลเมืองเก่า ยังคงปฏิบัติประเพณีฮีตสิบสองอยู่ทุกประเพณี แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม และคนในชุมชนรู้ถึงหลักการและข้อปฏิบัติตามประเพณีฮีตสิบสองในแต่ละเดือน และแบ่งประเภทของประเพณีเป็น 4 ประเภทได้แก่ประเพณีที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรง มี 6 ประเพณี คือ บุญเข้ากรรม บุญข้าวจี่ บุญผะเหวด บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญอุยงิน ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากินเป็นการขอพรหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติมีอยู่ 2 ประเพณี คือ บุญคุณลาน และบุญบั้งไฟ ประเพณีที่เกี่ยวกับขวัญกำลังใจในการดำรงชีพ มี 2 ประเพณีคือ บุญสงกรานต์และบุญข้าสະ ประเพณีที่เกี่ยวกับความกตัญญู เป็นการทำบุญอุทิศเป็นสำคัญมี 2 ประเพณีคือบุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสอง พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมประกอบด้วย ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบความเชื่อและประเพณี และระบบการนันทนาการและความบันเทิง ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มี 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยภายนอกที่ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสาธารณสุขไปโรค ปัจจัยด้านการแพร่หลายทางวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน ที่เผยแพร่ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ส่วนปัจจัยภายใน คือปัจจัยด้านนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากร ป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี โดยเชื่อว่าประเพณีที่ คนโบราณได้รักษาไว้มี

ประโยชน์ต่อชุมชน ปัจจัยด้านทัศนคติส่วนบุคคล นอกจากนี้การพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ แทนวิธีการกระทำแบบดั้งเดิม เช่น การทำการเกษตรแผนใหม่ โดยการใช้เครื่องทุ่นแรง และการใช้ปุ๋ยเคมี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดและการดำเนินชีวิตระดับชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประเพณีฮีตสิบสองจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบางอย่าง อาทิ บุญคูณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก

ธนยา ชัยมงคล (2554) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ของประชาชนตำบลนาหนาด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยศึกษาการจัดการความรู้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดความรู้ พบว่าประชาชนตำบลนาหนาดมีความรู้ที่ ประเพณีบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว นิยมทำในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ด้านการสร้างและถ่ายโอนความรู้ พบว่าประชาชนได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เรียนรู้ในห้องเรียน และเรียนรู้จากประสบการณ์ ด้านการแสวงหาและจัดเก็บองค์ความรู้ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ ได้รับการบอกเล่าจาก ปู่ย่าตายาย ครู เพื่อน เว็บไซต์และปราชญ์ชาวบ้าน ด้านการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้พบว่าเป็นการพูดคุยซักถามกันในครอบครัว การแลกเปลี่ยนความเห็นกันในกรณีที่เดินทางไปต่างถิ่น ด้านการใช้ความรู้และในการปฏิบัติประเพณีบุญข้าวประดับดินพบว่า ประชาชนไม่รู้แน่ชัดถึงประวัติความเป็นมาของประเพณี ไม่เข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติเพียงปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมา ไม่มีเวลาเข้าร่วมประเพณีและขาดแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้จะกล่าวถึงความสำคัญของกระบวนการในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กระบวนทัศน์ในการวิจัย
2. การออกแบบการวิจัย
3. สนามการวิจัย
4. การเข้าสู่สนามการวิจัย
5. วิธีการเก็บข้อมูล
6. ผู้ให้ข้อมูลหลัก
7. การจัดการข้อมูล
8. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
9. ความแกร่งทางวิชาการ

1. กระบวนทัศน์ในการวิจัย

กระบวนทัศน์เป็นแนวทางในการทำวิจัย ช่วยให้เข้าใจกระบวนการในการแสวงหาความรู้ในงานวิจัยนั้นๆ (Bailey, 2007; Lincoln & Guba, 1985) ดังที่ Kuhn (1970) นำเสนอ 3 องค์ประกอบ คือ

1. ทางเลือกในการกำหนดความรู้ (Knowledge claim)
2. ยุทธศาสตร์การวิจัย (Strategies of inquiry)
3. วิธีการวิจัย (Method)

การเข้าใจทั้งสามกระบวนการในการแสวงหาความรู้ ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถออกแบบได้ว่างานวิจัยที่จะทำ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ หรือแบบผสม (Creswell, 2009) ซึ่งการเข้าใจปรัชญาในการวิจัยนี้มีความสำคัญมากสำหรับการเริ่มต้นในการทำวิจัยเพื่อจะได้มีกรอบแนวคิดในการแก้ปัญหา

ดังนั้นการกำหนดความรู้ หรือกำหนดกระบวนทัศน์ ก็คือการทำผู้วิจัยเริ่มต้นโครงการวิจัย โดยการตั้งข้อสมมติฐานของตนว่าจะได้คำตอบอะไร อย่างไร ในระหว่างการทำโครงการวิจัย

แนวทางการกำหนดความรู้นั้นมีหลายแนวความคิด (School of thought) ทั้งนี้ Creswell (2009) ได้นำเสนอทางเลือกในการกำหนดความรู้ไว้ 4 แนวทาง ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กระบวนทัศน์ (Alternative knowledge claim positions) (Creswell, 2009, p. 6)

Postpositivism <ul style="list-style-type: none"> - Determination - Reductionism - Empirical observation and measurement - Theory verification 	Constructivism <ul style="list-style-type: none"> - Understanding - Multiple participant meanings - Social and historical construction - Theory generation
Advocacy / Participatory <ul style="list-style-type: none"> - Political - Empowerment issue-oriented - Collaborative - Change-oriented 	Pragmatism <ul style="list-style-type: none"> - Consequences of actions - Problem-centered - Pluralistic - Real-world practice oriented

จากที่แสดงไว้ในตารางที่ 2 นั้น จะเห็นว่าในทางปรัชญานั้น ผู้วิจัยจะกำหนดความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ว่าอะไรคือความรู้ (Ontology) หรือภววิทยา เราจะได้รู้อย่างไร (Epistemology) หรือญาณวิทยา ค่านิยมอะไรบ้างที่บรรจุเข้าไปในความรู้ (Axiology) หรืออรรถวิทยาหรือคุณวิทยา (Methodology) หรือวิธีวิทยาหรือระเบียบวิธี (Creswell, 2003) ปรัชญาหรือกระบวนทัศน์การวิจัยนั้นมีหลายแบบ และแต่ละกระบวนทัศน์ก็มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่างที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายกระบวนทัศน์ที่สอง คือ สร้างสรรค์นิยม (Constructivism) เนื่องจากเป็นกระบวนทัศน์ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

กระบวนทัศน์แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) หรือกระบวนทัศน์สร้างสรรค์สังคม (Socially constructed) กระบวนทัศน์นี้มักจะใช้ร่วมกับกระบวนทัศน์แบบการตีความหมาย (Interpretive) ข้อสมมติฐานของกระบวนทัศน์นี้ก็คือ คนพยายามทำความเข้าใจกับโลกที่เขาอาศัยอยู่ โดยให้ประสบการณ์ของตนเพื่อตีความในสิ่งต่าง จึงต้องทำวิจัยเพื่อค้นหาความหมาย ดังนั้นเป้าหมายของการวิจัยจึงต้องอาศัยทัศนะของผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ในการศึกษาสถานการณ์ที่ทำการศึกษาคำถามจึงควรเป็นคำถามแบบปลายเปิด ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูล ให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นผู้วิจัยที่ใช้กระบวนการทัศนนี้ จะให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสนามของการวิจัย ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูลด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตีความและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นเหตุเป็นผล กระบวนทัศน์นี้จึงเป็นกระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยม และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Creswell, 2009)

กระบวนทัศน์: สร้างสรรค์นิยม

ผู้วิจัยมีเหตุผลในการเลือกกระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยม ดังนี้

1. เชื่อว่าความจริงมีหลากหลาย และความจริงปรากฏอยู่ในใจของผู้คน (Realities are multiple, and they exist in people's mind) (Guba, 1990, p. 26)
 2. เชื่อว่าความจริงปรากฏอยู่ในจิตใจของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น การปฏิสัมพันธ์แบบนามธรรม จึงน่าจะเป็นวิถีทางเดียวที่เข้าสู่ความจริงได้ (It is the mind that is to be transformed, not the real world) (Guba, 1990, p. 26)
 3. ตามความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในใจของผู้สร้างความจริง ดังนั้นสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงก็คือใจ ไม่ใช่ความจริงของโลก (Relativism is the key to openness and the continuing search for ever more informed and sophisticated constructions) (Guba, 1990, p. 26)
- ดังนั้นกระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยม จึงเป็นกระบวนทัศน์ที่เหมาะสมที่สุดในการค้นหาความจริง ดังแสดงในตารางที่ 3

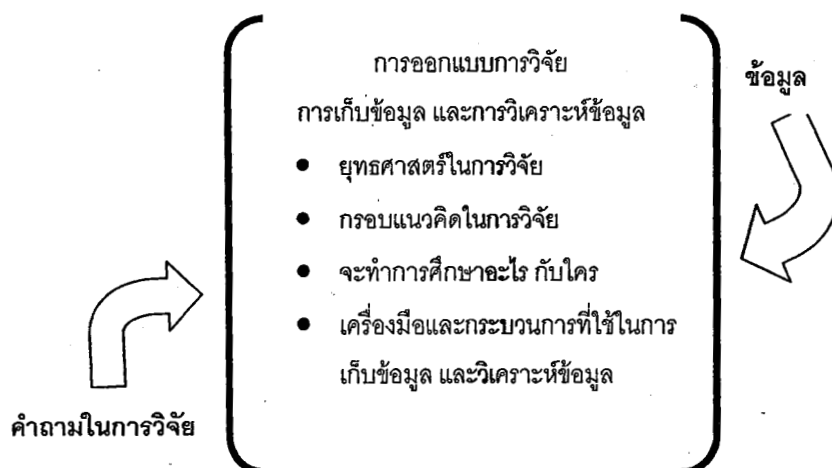
ตารางที่ 3 กระบวนทัศน์ในการวิจัย

ภาววิทยา (Ontology)	ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษา (1) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อฮีด – คอง (2) การอธิบาย ฮีด – คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน และ (3) ความเป็นไปได้ในการนำฮีด – คอง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งการวิจัยคั้งนี้ผู้วิจัยต้องศึกษาธรรมชาติความจริงจากผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านชำโลม เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการพัฒนาสังคมในลำดับต่อไป โดยกระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยมเชื่อว่า ความจริงมีอยู่หลากหลาย (Creswell, 2007) กระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยมเชื่อว่า ความจริงสร้างขึ้นโดยมนุษย์ และการวิจัยคือการทำทำความเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริง (Guba & Lincoln, 2005)
------------------------	--

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ญาณวิทยา (Epistemology)	Lincoln and Guba (2000) กล่าวไว้ว่า ผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยควรจะทำ ความเข้าใจร่วมกันในเรื่องที่จะศึกษา โดยงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะต้องเข้าไป ปฏิสัมพันธ์กับสนามของการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น และเรื่องอื่นๆ ในหมู่บ้านข้าโสม
วิธีวิทยา (Methodology)	จากคำถามของการวิจัย ทำให้ทราบว่างานวิจัยนี้ต้องการที่จะทำความเข้าใจ อย่างลึกซึ้งถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิต - คอง อย่างไร โดยศึกษาจากความคิดเห็นของชาวบ้าน ดังนั้นงานวิจัยเชิง คุณภาพจึงเหมาะสมที่สุด ในการหาข้อมูลดังที่กล่าวมา

2. การออกแบบการวิจัย

ภาพที่ 3 การออกแบบการวิจัย (Punch, 2009)

ภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าการออกแบบการวิจัย ควรจะมีความเชื่อมโยงกับคำถามในการวิจัย (Research questions) เพื่อการเข้าถึงข้อมูลซึ่ง Punch ได้สรุปว่า“การออกแบบการวิจัยคือแบบแผนพื้นฐานของการทำวิจัยประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 4 ประการ คือ 1) ยุทธศาสตร์ในการวิจัย

(Strategy) 2) กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework) 3) จะทำการศึกษาระหว่างใคร และ 4) เครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล" (Punch, 2009)

การวิจัยเชิงคุณภาพควรคุณลักษณะดังต่อไปนี้ (Creswell, 1998)

1. ความแกร่งของกระบวนการเก็บข้อมูล
2. เขียนโครงร่างวิจัยบนพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ
3. การใช้คำถามแบบดั้งเดิม
4. เริ่มต้นด้วยจุดประสงค์เดียว
5. การวิจัยควรประกอบด้วยรายละเอียดของวิธีการ ได้แก่ ความแกร่งของการเก็บ

ข้อมูล การวิเคราะห์ และการเขียนรายงาน

6. เขียนแบบชักจูง เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกมีอารมณ์ร่วม
7. วิเคราะห์ข้อมูล โดยสรุปความคิดในหลายๆ ระดับ
8. การเขียนต้องมีความชัดเจน เกิดความเชื่อมโยง และเกิดจากความคิดที่ผู้วิจัยเองไม่

อาจคาดถึงได้

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเหตุผลดังนี้

1. ผู้วิจัยเชื่อว่าความจริงมีหลากหลาย ซึ่งจะต้องทำการศึกษาแบบองค์รวม (Lincoln & Guba, 1985) ดังนั้นงานวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยให้เข้าใจถึงความรู้สึก ประสบการณ์ และความคิดเห็นของคน โดยให้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Patton, 2002)

2. งานวิจัยเชิงคุณภาพใช้คนเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เพราะมีความเชื่อว่าคนเป็นเครื่องมือที่มีมาตรฐาน ซึ่งสามารถปรับแก้กับความจริงหลากหลายได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Creswell, 2003; Patton, 2002) เพราะว่ามันสามารถปรับตัวได้กับรูปแบบต่างๆ ที่ประสบ (Lincoln & Guba, 1985)

3. สนามการวิจัย

สนามการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หมู่บ้านชำโลม หมู่ 10 ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นพื้นที่ในการศึกษาเนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะของสังคม การดำรงชีวิต (Sociology) ซึ่งเป็นการศึกษา ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ และเนื่องจากหมู่บ้านชำโลมเป็นบ้านเกิดของผู้วิจัย จึงทำให้ง่ายและสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก

4. การเข้าสู่สนามการวิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่วิจัยแล้ว ผู้วิจัยก็ต้องเตรียมตัวเข้าสู่สนามการวิจัย โดยสนามการวิจัยครั้งนี้ คือ หมู่บ้านชำโสม หมู่ที่ 10 ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้เตรียมแนวทางในการสัมภาษณ์เบื้องต้น (Guideline) โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ และแนวคำถามหลักในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ศึกษามาเบื้องต้น เพื่อให้ครอบคลุมถึงเนื้อหาในการศึกษาในครั้งนี้

5. วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การทบทวนเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การทบทวนเอกสาร (Reviews of Documents) สุภางค์ จันทวานิช (2549, หน้า 105) ได้กล่าวว่า “นอกเหนือไปจากข้อมูลที่ต้องเก็บรวบรวมในสนามโดยตรง ข้อมูลเหล่านี้ได้แก่ เอกสาร สถิติ ตัวเลข และข้อมูลหลักฐานต่างๆ ที่มีอยู่ตามปกติในสังคม จัดเก็บกันอยู่แล้วที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Unobtrusive measures...” Webbs, Compbell, Schwartz and Sechrest. (1966) แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับร่องรอยตามปกติธรรมดา 2) ข้อมูลสถิติและบันทึกต่างๆ 3) ข้อมูลที่อาจสังเกตเห็นได้โดยง่าย

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร ได้แก่สถิติ ตัวเลข และข้อมูลหลักฐานต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อตอบคำถามในด้านข้อมูลพื้นฐานสำคัญของหมู่บ้านชำโสม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ (Interviews) Maykut and Morehouse (1994) ได้นำเสนอ 3 รูปแบบในการสัมภาษณ์ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์แบบที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสนทนาที่ไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยจะเป็นผู้เปิดประเด็นในการสัมภาษณ์ การสนทนาจะไม่มีข้อกำหนดบทหรือคำพูด (Scripted) ไว้ล่วงหน้า แต่ผู้วิจัยจะถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตามโอกาส ที่เกิดขึ้นของผู้ให้สัมภาษณ์ ในขณะที่เดียวกัน ก็จะคิดและสร้างคำถามในลำดับต่อไป หรือพิจารณาว่าจะถามคำถามแบบเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและครบถ้วนหรือไม่

2.2 ใช้แบบฟอร์มในการสัมภาษณ์เป็นแบบแนวทาง (Interview guide) การใช้แบบฟอร์มแนวทางการสัมภาษณ์ เป็นแนวทางดำเนินการสัมภาษณ์ เป็นรายการคำถามที่จะใช้ถามในระหว่างการสัมภาษณ์

2.3 แนวทางคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ (Interview schedule) การสัมภาษณ์ที่ใช้แบบกำหนดคำถาม เป็นแนวทางในการดำเนินการสัมภาษณ์ โดยแนวทางจะประกอบด้วยคำถามหลักและคำถามย่อยหรือคำถามเพิ่มเติม (Probe) เพื่อให้ถามให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนหรือได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามต้องการ

การวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) โดยมีแนวทางคำถาม (Interview guide) (ดูภาคผนวก ข) ใช้ในการสัมภาษณ์ประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชำโลม และ สุภาวงศ์ จันทวนิช (2549) กล่าวว่า การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกหมายถึง "การสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์มีจุดสนใจอยู่แล้ว จึงพยายามหันความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าสู่จุดที่สนใจ ทั้งนี้เพราะในบางครั้งผู้สัมภาษณ์อาจจะไม่ต้องการทราบเหตุผลหรือข้อเท็จจริงในเรื่องหนึ่งเรื่องใดทุกขั้นตอน เพราะอยู่นอกเหนือจากขอบเขตของการวิจัยในขณะนั้น" (หน้า 77) จึงเลือกสัมภาษณ์เอาแต่จุดที่ต้องการ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าแล้ว เช่น ผู้ที่ทราบประวัติความเป็นมา สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวบ้าน ตลอดจนการปฏิบัติตาม ฮีต - คอง ของชาวบ้านในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน อดีตผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และกลุ่มเยาวชน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นแบบแนวทาง (Interview guide) เพราะว่าประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ค่อนข้างมาก ดังนั้นการใช้ Interview Guide ช่วยให้ผู้วิจัยตั้งคำถามได้ครอบคลุมทั้ง 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ประสบการณ์ หรือพฤติกรรม 2) ความคิดเห็น / การให้คุณค่า 3) ความรู้สึก 4) ความรู้ 5) การรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล และ 6) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล (Patton, 1990; 2002) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการสัมภาษณ์

ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ เพื่อจดบันทึกภาษา กายและวิธีการแสดงออกต่างๆ ที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น ผู้วิจัยในฐานะคนในชุมชนจึงได้มีส่วนร่วมและสร้างประสบการณ์ในสนามวิจัย ก่อให้เกิดความเข้าใจในเหตุการณ์และสนามวิจัยอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของคนในเหตุการณ์ และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ในเหตุการณ์ในสนามวิจัยอยู่ตลอดเวลา วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกต ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะเป็นคนในชุมชน แต่ผู้วิจัยก็ไม่ใช้วิธีการสังเกตแบบคนใน

เพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียงต่อข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยเข้ามาในโครงการวิจัยในฐานะผู้สังเกตจากภายนอกเท่านั้น

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยปกติแล้วผู้ดำเนินการสนทนาต้องเตรียมคำถามและหัวข้อไว้ล่วงหน้า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้ถามคำถามและพูดคุยเกี่ยวกับหัวข้อที่ผู้เข้าร่วมสนทนาสนใจเพื่อจะได้ข้อมูลเพิ่มเติม และสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเพียงพอต่อการตอบคำถามในการวิจัย สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาของการประชุมกลุ่ม มี 7 ส่วนดังนี้

1. สร้างข้อตกลงของกลุ่ม (Set group rule)
 - ควรเปิดโอกาสให้ผู้สนทนาทุกคนแสดงความคิดเห็น
 - ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้สนทนา
2. ควรให้คำแนะนำที่ชัดเจน (Provide clear guidance)
 - ตั้งคำถามที่ตรงประเด็น
 - ออกแบบคำถามและเวลาในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกัน
3. อำนวยความสะดวกให้แก่แต่ละกลุ่ม (Designate a facilitator for each group to)
 - เปิดโอกาสสมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็น
 - สนทนาเฉพาะหัวข้อที่กำหนด
 - ควบคุมเวลา
4. บันทึกเสียง (Record group talk in each group)
 - หากคนช่วยบันทึกเสียง
 - บันทึกการสัมภาษณ์ของผู้ร่วมวิจัยทุกคนและทุกคำพูด
 - สรุปการสนทนาพร้อมทั้งบันทึกประเด็น หรือปัญหาที่ได้จากการสัมภาษณ์
5. การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback and clarification)
 - ให้ข้อมูลย้อนกลับทุกกลุ่ม
 - เปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มนำเสนอบทสรุปของการสนทนากลุ่ม
 - เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนนำเสนอขยายความข้อมูล
 - ควรถามคำถามเพื่อให้สมาชิกได้ขยายความเพื่อความกระจ่าง
 - ผู้สัมภาษณ์จะต้องบันทึกทุกคำพูด

6. วิเคราะห์และรวบรวมข้อมูล (Analyze combined information)

- ระบุข้อมูลพื้นฐานของแต่ละกลุ่ม
- ระบุประเด็นความแตกต่างและมุมมอง
- จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล

7. การวางแผน (What next: A plan for action)

- ระบุว่าต่อไปจะเกิดอะไรขึ้น จะต้องทำอะไร ใครจะเป็นคนรับผิดชอบ ต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้าง ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ
- หาคนควบคุมกิจกรรมดังกล่าว
- หาเวลาและสถานที่พบปะเพื่อทบทวนกระบวนการ (Stringer, 2004)

6. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะของสังคม การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักของผู้วิจัยนั้นจะต้องเป็นผู้รู้ในหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ที่ทราบประวัติความเป็นมาของสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน ตลอดจนปฏิบัติตาม ฮีต - คอง ของชาวบ้าน ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน อดีตผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และกลุ่มเยาวชน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักในที่นี้ ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องสัมภาษณ์กี่คน แต่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักไปเรื่อยๆ จนกว่าผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่ซ้ำกันและแน่นอน แม้สัมภาษณ์เพิ่มอีกก็ไม่ได้ทำให้เกิดความแตกต่างของข้อมูล หมายความว่า ข้อมูลนั้นอิ่มตัวแล้ว การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยก็จะได้สิ้นสุดลง หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการสนทนากลุ่ม กับคน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน

7. การจัดการข้อมูล

Huberman and Mile (1994, p. 180) ให้ความหมายการจัดการข้อมูลว่า "ความต้องการที่จะปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ด้านความเชื่อมโยงของกระบวนการในการเก็บข้อมูล และการนำข้อมูลกลับมาวิเคราะห์" ดังนั้นการจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยควรจะตรวจรายการว่าควรจะจัดเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ควรจะนำข้อมูลใดกลับมาใช้ และควรจะเก็บข้อมูลไว้หลังเสร็จสิ้นการวิจัย อย่างน้อยเป็นเวลาหนึ่งปี สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ สิ่งที่จะต้องตรวจสอบควรจะ

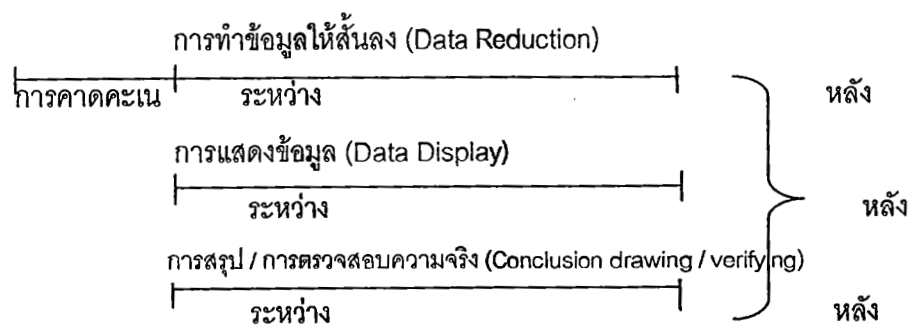
ประกอบไปด้วยรายการดังต่อไปนี้คือ ข้อมูลดิบ การบันทึกภาคสนาม เทปบันทึกเสียง ข้อมูลส่วนตัว การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงาน Marshall and Roseman (2006) แนะนำว่าเค้าโครงของการออกแบบการวิจัยควรประกอบด้วย การวางแผนสำหรับการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบแบบแผน ซึ่งเหมาะสมกับสถานที่ และผู้ให้ข้อมูล หรือทั้งสองอย่าง เพื่ออำนวยความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล ควรจะทำรายการในข้อมูลเพื่อให้ทราบแหล่งที่มาของข้อมูล พร้อมทั้งบันทึกวันที่ ชื่อ เวลา สถานที่ แกะไขข้อมูลภาคสนาม และถ้ามีข้อมูลมากเกินไปจากความจำเป็นก็ให้ลบทิ้งบางส่วน

Creswell (2007) แนะนำหลักพื้นฐานของการเก็บและรักษาข้อมูลมีดังนี้ 1) เก็บสำรองไว้ในคอมพิวเตอร์และหมั่นตรวจเช็คบ่อยๆ 2) ผู้วิจัยควรจะใช้เทปบันทึกในการสัมภาษณ์ที่มีคุณภาพสูง พร้อมทั้งดูความยาวของเทป ว่าบันทึกข้อมูลได้ทั้งหมดหรือไม่ 3) ทำรายการของข้อมูลโดยใช้ไฟล์ชื่อที่คนอื่นไม่สามารถทราบตัวจริงของผู้ให้ข้อมูล 4) เพื่อป้องกันการเข้าใจ ผู้วิจัยควรมีภาพประกอบในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ทราบแหล่งข้อมูล

สำหรับการจัดการข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจัดเรียงเรียงข้อมูลทั้งหมดที่คล้ายคลึงกันให้อยู่ในไฟล์เดียวกัน เพื่อป้องกันการนำมาใช้และแก้ไข และเพื่อรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยไม่ใช่ชื่อจริง แต่จะใช้ตัวอักษรหรือสัญลักษณ์แทนตัวผู้ให้ข้อมูล หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะจัดแบ่งข้อมูลเป็นหมวดหมู่ ตาราง หรือแผนภาพ เพื่อต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

8. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

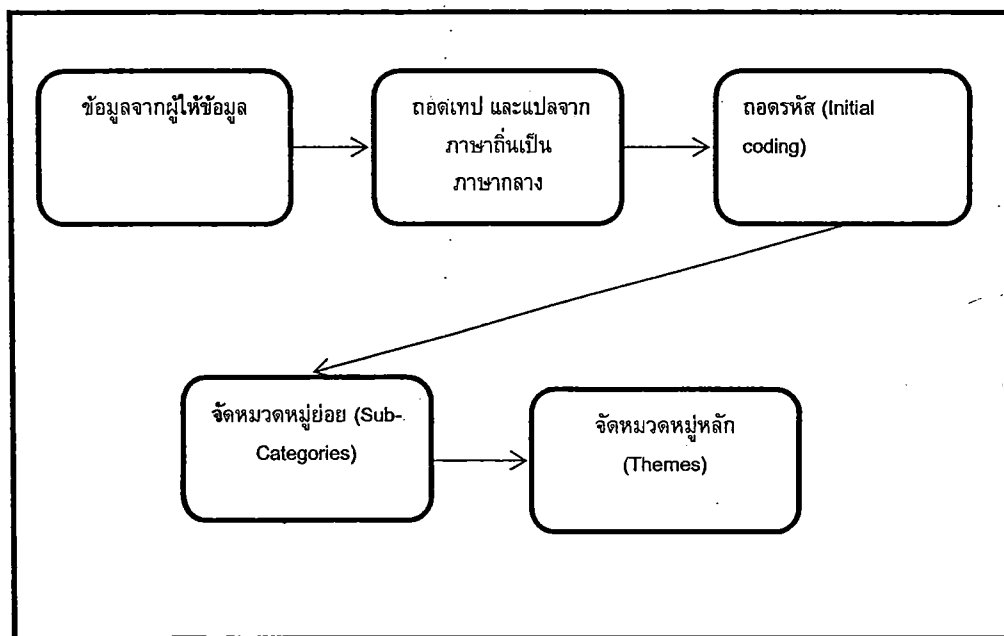
Miles and Huberman (1984, p. 32) กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลคือกิจกรรมที่ดำเนินไปพร้อมๆ กัน 3 กิจกรรม คือ การทำข้อมูลให้สั้นลง (Data Reduction) การแสดงข้อมูล (Data Display) และการสรุปข้อมูล / ตรวจสอบความจริง ดังภาพ

ภาพที่ 4 องค์ประกอบของการวิเคราะห์ข้อมูล

ภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นตัวหนังสือมากกว่าตัวเลข ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกเทป และข้อมูลเอกสาร การลดจำนวนข้อมูล คือกระบวนการคัดเลือก ทำให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูล การทำข้อมูลให้สั้นลงซึ่งเป็นขั้นตอนเดียวกันกับการวิเคราะห์ข้อมูล หรือเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ การแสดงข้อมูล คือการเรียงเรียงข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์และสรุปข้อมูล การสรุป / ตรวจสอบความเป็นจริง คือการสรุปข้อมูล เพื่อให้เข้าใจว่าข้อมูลที่ได้นั้นหมายถึงอะไร แล้วนำผลลัพธ์ที่ได้ไปยืนยันกับข้อมูลอื่นๆ ที่ได้จากแหล่งอื่นๆ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกันในช่วงเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยหลังจากการถอดเทปและแปลจากภาษาถิ่นเป็นภาษากลางแล้ว ผู้วิจัยถอดรหัส (Initial coding) จากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด หลังจากนั้นผู้วิจัยจัดหมวดหมู่คำจากรหัสหรือ initial coding มาเป็นหมวดหมู่ย่อย โดยมีหมวดหมู่หลัก ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเชื่อว่าคำตอบที่ได้ในระหว่างการสัมภาษณ์ อาจจะคาดไม่ถึงหรือซับซ้อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องใช้เอกสาร และการสังเกตเป็นข้อมูลสำรอง ซึ่งอาจจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อยืนยันข้อมูลในการสัมภาษณ์

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แต่ถ้าข้อมูลใดผิดพลาด หรือขาดตกบกพร่อง ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลเพิ่มเติมก่อนที่กระบวนการวิจัยจะสิ้นสุดลง กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้คือ หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลทันที เพื่อให้ข้อมูลสั้นลง แล้วทำการแสดงข้อมูล หลังจากนั้นทำการสรุปและตรวจสอบความจริงของข้อมูล โดยแต่ละขั้นตอนจะดำเนินการไปพร้อมๆ กัน

9. ความแกร่งทางวิชาการ

ประเด็นความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสร้างความเชื่อถือให้ผู้อ่าน รวมทั้งตัวผู้วิจัยเองด้วย ให้เห็นว่าข้อค้นพบในงานวิจัยของตนนั้น มีคุณค่า ควรแก่การเอาใจใส่หรือควรแก่การยึดถือได้

9.1 การตรวจสอบข้อมูลแบบหลายทิศทาง

เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบหลายทิศทางนี้ เป็นวิธีการเพิ่มความน่าเชื่อถือได้ ที่ข้อค้นพบและการตีความจะมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น (Lincoln & Guba, 1985) ในขณะที่ Patton เชื่อว่า แนวทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มความแข็งแกร่งของการออกแบบก็คือ การตรวจสอบข้อมูลแบบหลายทิศทาง หรือการผสมผสานของระเบียบวิธีในการศึกษาปรากฏการณ์ หรือโครงการวิจัย (Patton 1990; Lincoln & Guba, 1985)

Denzin (1970) อธิบายถึง Data Triangulation ว่าเป็นการพิสูจน์ว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยไดมานั้นมีความถูกต้องหรือไม่ วิธีการที่จะใช้ตรวจสอบแหล่งข้อมูลได้แก่ เวลา สถานที่ บุคคล แหล่งเวลาก็คือ ข้อมูลจากเวลาที่แตกต่างกันหรือเหมือนกัน แหล่งสถานที่ก็คือ แหล่งข้อมูลจากสถานที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน แหล่งบุคคลก็คือ การให้ข้อมูลของบุคคลหลายๆ คน ว่าจะมีความเหมือนกันทุกคนหรือไม่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลหลายทิศทาง โดยนำข้อมูลจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชำโสมและอาศัยอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน ที่มีความแตกต่างกันทางด้านอายุ ความแตกต่างทางบุคคล ความแตกต่างทางสถานที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น หลังจากนั้นนำข้อมูลที่สรุปผลแล้วกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ ซึ่งเรียกว่า การตรวจสอบข้อมูล

โดยผู้ให้ข้อมูล (Member checking) เพื่อทดสอบข้อค้นพบ และการตีความหมายโดยตรงกับแหล่งบุคคล ที่เป็นที่มาของข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลแสดงความเห็นว่าข้อมูลนั้นถูกต้องตั้งแต่ที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลดิบมา (Lincoln & Guba, 1985)

9.2 การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งชี้แจงสิทธิของผู้ถูกสัมภาษณ์ ในการตอบรับหรือปฏิเสธในการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ได้ตลอดเวลา แจ้งขออนุญาตขอใช้เครื่องบันทึกเสียง พร้อมทั้งจดบันทึกประเด็นสำคัญขณะสัมภาษณ์ ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสามารถยุติการให้สัมภาษณ์ได้ตลอดเวลา ข้อมูลทุกอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นความลับ จะนำเสนอโดยไม่เปิดเผยชื่อและนามสกุลจริง ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ลงนามในใบแสดงความยินยอมการเข้าร่วมการวิจัย (Consent form) ซึ่งผู้วิจัยเสนอโครงร่างการวิจัยต่อคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา และเพื่อพิจารณาตรวจสอบและอนุมัติ หลังจากอนุมัติแล้วจึงดำเนินการวิจัยสัมภาษณ์

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อ ฮีต – คอง การอธิบาย ฮีต – คองในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน และ ความเป็นไปได้ในการนำ ฮีต – คอง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา รวบรวม ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จนได้ข้อมูลที่ม้อมตัวจากชาวบ้านจำนวน 11 คน และเก็บข้อมูลแบบ สทนากลุ่ม (Focus group) 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน ผู้วิจัยจะ รายงานตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล (Background of the Participants)
2. กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล (Process of Data Analysis)
3. หมวดหมู่หลักและหมวดหมู่ย่อย (Themes and Sub-Category)

1. ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ
P 1	ชาย	52	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด ปัจจุบันทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกไม้ยูคาลิปตัส และเป็นผู้ใหญ่บ้าน
P 2	ชาย	77	ประถม ศึกษา 4	อดีต ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกไม้ยูคาลิปตัส
P 3	หญิง	72	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกถั่วเขียว และ ปลูกข้าวโพด ปัจจุบัน เกษียณอายุ เลี้ยงและดูแลหลาน

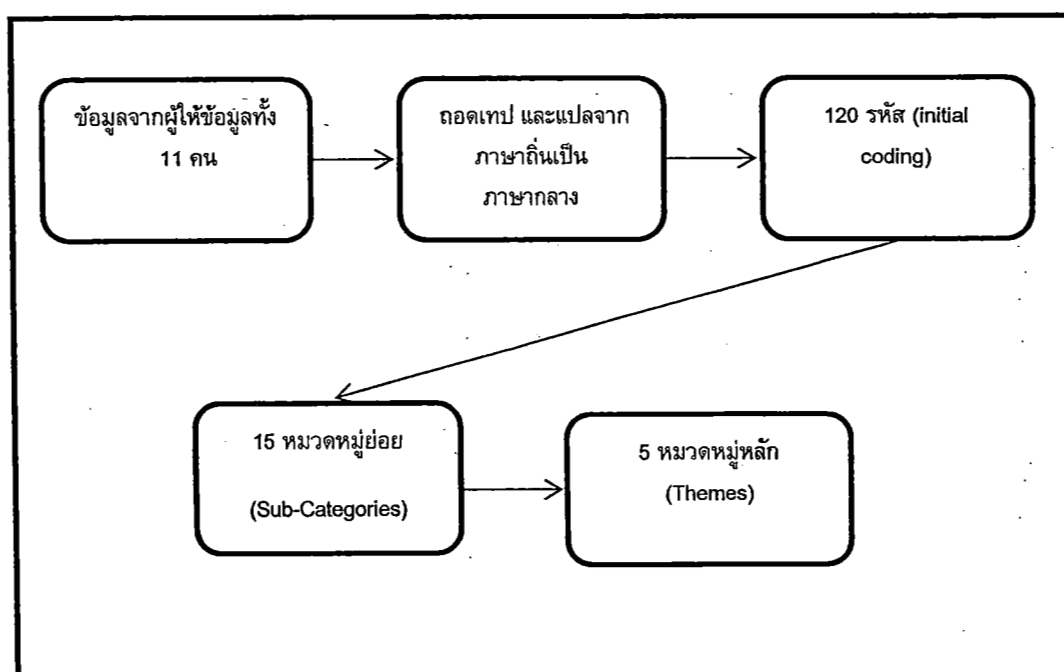
ตารางที่ 4 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ
P 4	หญิง	56	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกถั่วเขียว และ ปลูกข้าวโพด ปัจจุบัน ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกไม้ยูคาลิปตัส เลี้ยงและดูแลหลาน
P 5	หญิง	58	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด ปัจจุบัน ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกไม้ยูคาลิปตัส เลี้ยงและดูแลหลาน
P 6	หญิง	24	ปริญญาตรี	ปัจจุบัน ทำงานโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่
P 7	ชาย	45	กำลังศึกษา ปริญญาโท	ปัจจุบัน ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกไม้ ยูคาลิปตัส และเป็นสมาชิก อบต.
P 8	ชาย	74	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด ปัจจุบัน เกษียณอายุ เลี้ยงและดูแลหลาน
P 9	ชาย	64	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด ปัจจุบัน เป็นรองนายก อบต.
P 10	หญิง	77	ประถม ศึกษา 4	อดีต มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ปัจจุบันยังคงทำงานรับจ้างทั่วไปเพราะว่าต้องหา เลี้ยงตัวเอง
P 11	หญิง	76	ประถม ศึกษา 4	อดีตทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด ปัจจุบัน เกษียณอายุ เลี้ยงและดูแลหลาน

ผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 11คน เป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 6 คน อายุ 24 – 77 ปี ในอดีตเคยประกอบอาชีพทำนา ทำไร่มันสำปะหลังจำนวน 9 คน มีจำนวน 5 คนที่ยังคงอาชีพทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม 1 คน ผู้ให้ข้อมูลจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 9 คน จบระดับปริญญาตรีจำนวน 2 คน และในจำนวนนี้ 1 คน กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโท

2. กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกันในช่วงเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยหลังจากการถอดเทปและแปลจากภาษาถิ่นเป็นภาษากลางแล้วถอดรหัส (Initial coding) ออกมาได้ 120 รหัส จากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น 11 คน หลังจากนั้นผู้วิจัยจัดหมวดหมู่คำจากรหัสหรือ initial coding มาเป็นหมวดหมู่ย่อยได้ 15 หมวดหมู่ย่อย โดยมี 5 หมวดหมู่หลัก ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3. หมวดหมู่หลัก และหมวดหมู่ย่อย

การวิจัยนี้ประกอบด้วย 120 รหัส (Initial coding) ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์หลายรอบจนได้ 15 หมวดหมู่ย่อย โดยมี 5 หมวดหมู่หลัก ดังแสดงในตารางข้างล่าง

ตารางที่ 5 หมวดหมู่หลัก และ หมวดหมู่ย่อย

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
1. คุณค่า ความหมายของ ฮีต – คอง	ความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว ความเป็นระเบียบในชุมชน
2. การดำรงอยู่ของ ฮีต – คอง	ความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ฮีตเก่า คองหลัง) การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ของสังคม
3. สาเหตุที่ทำให้ ฮีต – คอง เปลี่ยนแปลง	ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ขาดผู้นำในการการสืบสาน การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่ บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป
4. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คองต่อวิถีชีวิตในชุมชน	ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวเปลี่ยนไป เคารพนับถือกันน้อยลง
5. ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง	บุคคลที่เป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง กลยุทธ์ที่ใช้ในการการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง

1. คุณค่า ความหมายของ ฮีต – คอง

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นคนในชุมชนโดยกำเนิด เห็นการสืบทอด การปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลง
ของ ฮีต – คอง การที่คนในชุมชนจะให้คุณค่ากับ ฮีต – คอง อย่างไรนั้น คนในชุมชนนั้นจะต้องเห็นว่า
ฮีต – คอง ให้ประโยชน์อย่างไรกับตนบ้าง และเมื่อยึดถือปฏิบัติใน ฮีต – คอง จะเกิดสิ่งใดขึ้นบ้าง

ตารางที่ 6 คุณค่า ความหมายของ ฮีต – คอง

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
1. คุณค่า ความหมายของ ฮีต – คอง	ความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว ความเป็นระเบียบในชุมชน

ความสามัคคีในชุมชน

การได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาตั้งแต่ต้นทำให้คนเราเกิดความเห็นอกเห็นใจกัน เมื่อมีกิจการงานใดจะช่วยกันทำ การร่วมกิจกรรมกันในแต่ละฮีต เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือได้รับความรู้ความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน หากใครต้องการความช่วยเหลือ จะได้รับรู้พร้อมกัน และให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่ทำให้ญาติพี่น้องมารวมตัวกัน โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P3 “ปฏิบัติแล้วมันก็อุ่นใจ ดีขึ้นนะเช่นการเสียเคราะห์บ้านเคราะห์เมืองมันจะได้ยุติมีสุข อยู่เย็นเป็นสุขกันไป นั่นแหละถึงได้ทำบุญเบิกบ้าน (หรือบุญกลางบ้าน) นะ แต่ก่อนไม่มีศาลาก็ทำตามร่มไม้ ตามบ้านทำใจม แล้วมันมีพวกฮีต พวกคองอย่างนี้มันช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีกันนะ เดี่ยวนี้คนมันไม่ค่อยสามัคคีกันเหมือนเดิม เขาก็ทำไปตามใจนะเขาไม่ได้ทำเหมือนเดิม ไม่ได้ยึดถือประเพณี ไม่ได้รู้ว่าผิดชอบชั่วดี แต่ก่อนนะเขาออกไปเกี่ยวหญ้าก็พากันช่วยกัน เอาใส่หาบไป เอามะละกอไปค้า ส้มตำกินกันอยู่ลานหญ้านู่นนะ เกี่ยวแล้วก็ขนมาบ้าน ก็มาถือแรงกันนะทำงานตอนเดือนหงาย กลางคืน วันหนึ่งไปไฟบ้านหนึ่ง อีกคืนหนึ่งไปบ้านหนึ่ง มันเป็นประเพณีมาตั้งนานแล้ว การลงแขกเกี่ยวข้าวก็ถือแรงกัน ดำนานี้ก็ลงแขกกัน เดี่ยวนี้ไม่มีถือแรงกัน ดำใครดำมัน เกี่ยวก็เอาธมาเกี่ยวกัน ไม่เป็นประเพณีเหมือนเดิมแล้ว แต่บาง ฮีต – คอง ก็ยังมีความสำคัญนะ ทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองกันนั่นแหละ”

P5 “ถ้ามีฮีตเก่า คองหลังมันก็จะเป็นอย่างนั้น ในชุมชนเราก็จะมีความสามัคคี ถ้าเกิดได้ทำอย่างฮีตเก่า คองหลังเรา สังคมเราก็จะน่าอยู่ขึ้น”

P6 “ทำให้ ได้พบเจอกับพี่น้อง และพูดคุยพบปะสังสรรค์กันทำให้เกิดความสามัคคีกัน สมัยนี้คนค่อนข้างขาดความสามัคคี”

P7 “การที่ไปทำบุญทำทาน ทำให้ได้มาคุยกัน แล้วสมมุติคนบางคน มีเรื่องบาดหมางใจกัน ถ้าได้ใกล้ชิดกันมันจะดีก็โอเคทุกคนแหละที่ทะเลาะกัน ถ้าได้มีโอกาส”

P11 “ฮึด – คอง ทำให้คนรักกัน สามัคคีกัน”

ความอบอุ่นในครอบครัว

เมื่อทุกคนในครอบครัวรู้ว่าสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อกันของคนในครอบครัว ทำให้แต่ละคนรู้ว่ บทบาทหน้าที่ของตนคืออะไร อะไรควรทำไม่ควรทำ สิ่งที่มีภรรยาปฏิบัติต่อกัน พ่อแม่ปฏิบัติต่อลูก ลูกปฏิบัติต่อพ่อแม่ ผลที่ตามมาคือความอบอุ่นในครัว โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P4 “จะอยู่ดีมีสุข เมียก็เคารพผัว ผัวก็เคารพเมีย ลูกเด็าก็เคารพพ่อแม่ มันมีผลดีหลายอย่าง ถ้าเคารพพ่อแม่แบบว่าพ่อแม่สอนลูกเด็าก็ฟังความพ่อแม่ณะเมื่อก่อนนี้ เดี่ยวนี้มันออกไปสู่สังคม ภายนอกออกไปเรียนไปอะไร มันก็ไม่ค่อยเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อก่อนนี้ลูกก็ว่านอนสอนง่าย ทุกวันนี้มันไม่ค่อย บอกรู้ก็ไม่ค่อยฟังเรานะ....แต่บางคนเขาอาจจะดีอยู่นะ แต่ว่าเคยเห็นมาเป็นอย่างนี้”

ความเป็นระเบียบในชุมชน

หากมีการกำหนดบทลงโทษเมื่อทำผิด ฮึด – คอง ทำให้คนในสังคมอยู่ในกฎระเบียบ เพราะ หากทำผิดจะถูกมองจากคนในสังคมว่าเป็นคนไม่ดี เกิดความอับอาย หรือความรู้สึกละอายต่อ ความผิดหรือบาป จะเกิดความทุกข์ ซึ่งจะทำให้คนในสังคมไม่กล้าทำผิด การยึดถือใน ฮึด – คอง อย่างเคร่งครัดจะไม่ทำผิดศีลธรรม โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P 7 “ฮึด – คอง ก็เหมือนกฎหมายของชุมชน มันคือกฎหมายของชุมชนอย่างหนึ่ง แล้วก็ เป็นกฎหมายที่ดีกว่ากฎหมายของนิติศาสตร์ เนื่องจากว่าคนเขาจะมอง ถ้าเราทำดีทำชั่วเขาดูนะด้วยการ เอาชุมชนมาบีบบังคับ กฎหมายคือให้เขาผิดแล้วก็ไปติดคุก ก็นั่นคือกรรมตรงแต่นี้มันอับอายนะ อับ อายแทบไม่ยอมทำผิดอีกต่อไปนะ เนื่องจากว่าเขาใช้สังคมบีบบังคับมันเป็นสิ่งที่ดีมาก มัน เป็นกฎระเบียบของชุมชน”

P11 “ถ้าคนถือฮึด ถือคอง ก็ดีสิ มันก็ดี เขาว่าทำอะไรมันก็ราบรื่น เราทำได้มันก็ดีต่อเรา มันทำให้เรามีศีล คนที่ยึดถือ ฮึด คอง กับคนที่ไม่ยึดถือ มันต่างกัน เช่นคนถือ ฮึด – คอง จะไม่พูดคำหยาบ ไม่เสพยา ไม่ลักเล็กขโมยน้อย”

P8 “ฮึด – คอง ก็เหมือนกฎหมายของชุมชน มันคือกฎหมายของชุมชนอย่างหนึ่ง แล้วก็ เป็นกฎหมายที่เหมือนกับกฎหมายรัฐศาสตร์ มันไม่ใช่กฎหมายนิติศาสตร์”

2. การดำรงอยู่ของ ฮึด – คอง

การดำรงอยู่ของ ฮึด – คอง จนถึงปัจจุบันหมายความว่า คนในชุมชนได้มีการปฏิบัติในฮึด – คอง นั้นอย่างสม่ำเสมอ หากคนหนึ่งคนใดไม่สามารถปฏิบัติได้ต้องมีผู้ที่สามารถกระทำแทนได้ และ

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ ฮีต – คอง ยังดำรงอยู่ ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ และผู้นำชุมชน

ตารางที่ 7 การดำรงอยู่ของ ฮีต – คอง

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
2. การดำรงอยู่ของ ฮีต – คอง	<p>ความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา</p> <p>ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ฮีตเก่า คองหลัง)</p> <p>การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม</p>

ความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา

เนื่องประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา การปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนจะระมัดระวังอยู่แล้ว โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นข้อห้ามหรือสิ่งที่เน้นว่าต้องทำโดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P2 “การไม่เหยียบเงาพระภิกษุยังมีการปฏิบัติมีอยู่เหมือนเดิมนะ เขาก็จะประชาสัมพันธ์บอกกันอยู่ เรื่องอย่าเอาของเหลือเดนมาให้พระฉันหรือว่าสามีนิน นี่ก็ยังปฏิบัติอยู่ โยมจำศีลเขาก็ปฏิบัติกันอยู่”

P2 “เรื่องอย่าเอาของเหลือเดนมาให้พระฉัน หรือว่าสามีนิน นี่ก็ยังปฏิบัติอยู่ โยมจำศีลเขาก็ปฏิบัติกันอยู่ เช่นเวลาทำแกงก็ยังสอนคนอยู่นะทุกวันนี้ชิมก่อนพระขออย่าให้เป็นเวร ชิมก่อนแฉกขออย่าให้เป็นเปรต ก็ต้องพูดอยู่นะ ลุงสอนเขาก็ต้องเรียนรู้ไปเรื่อยๆ ลุงเป็นพิธีกรต้องสอนเขา”

ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ฮีตเก่าคองหลัง)

เมื่อลูกหลานได้รับการบอกกล่าวจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายว่าต้องประกอบพิธีกรรมใด ในเวลาใด และเข้าร่วมปฏิบัติไปด้วยและสิ่งที่ปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นทุกปี เกิดการเรียนรู้และจดจำ สามารถริเริ่มปฏิบัติเองได้เมื่อเติบโตใหญ่ และก็ปฏิบัติต่อลูกหลานเช่นเดียวกับที่ตนได้รับมา และฮีตที่ยังคงปฏิบัติอยู่ได้แก่

เดือนยี่บุญข้าวหลาม เดือนสามบุญข้าวจี ฮีตที่หายไป ได้แก่ บุญต้นเทียน แห่งข้าวพันก้อน (ช่วงแรม 14 ค่ำ เดือน 9) บุญห่อข้าวน้อย (บุญข้าวประดับดิน) โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P3 “มันเป็นความเชื่อที่พ่อแม่ปฏิบัติมาตั้งแต่โบราณ ทำบุญข้าวหลาม แล้วก็มาบุญข้าวจี ทำเดือนยี่บุญข้าวหลาม เดือนสามบุญข้าวจี ที่ทำกันมาแต่ก่อนนั้นก็ยังมี บุญต้นเทียน แห่งข้าวพันก้อน เมื่อก่อนเขาปฏิบัติกัน แต่เดี๋ยวนี้มันหายไป ไม่มีใครปฏิบัติ ป้าว่าที่เขาที่ยึดถืออยู่ ก็เพราะมันเป็นประเพณีดั้งเดิม”

P5 “ยึดตามประเพณี สมมุติว่า เดือนนี้ทำบุญข้าวจี เขาทำตามฮีตประเพณี ฮีตเก่าคงหลัง เขาก็ว่าให้ทำไม่ให้ลืมนะ ประเพณีเก่าสืบสานไว้ให้ลูกให้หลานได้รู้จัก เขาให้ทำก็ถึงต้องทำไปตลอดอย่างนั้น”

P6 “สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านยังยึดถือ ฮีต – คง อยู่ก็เพราะว่าปฏิบัติมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ตั้งแต่บรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยายเขาทำสืบสานกันมา”

P3 “พวกเปรตอยู่นรกเขาปล่อยมาช่วงแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่อมาเอาของที่ญาติทำบุญอุทิศให้ ถ้าไม่มีอะไรติดไม้ติดมือ กลับไปเขาตีเขาฆ่า แล้ววิญญาณก็จะสาปแข่งลูกหลานที่ไม่ทำบุญห่อข้าวน้อยให้ ด้วยเหตุนี้เองถึงพากันใส่ใจทำ กลัวเขาฆ่าพ่อตีแม่ ก็เลยจะต้องทำ พอถึงเวลาทำห่อข้าวน้อยก็พากันใส่ใจทำจริงๆนะ ไม่ใช่ว่าทำเล่นๆนะ”

P4 “ก็นับถือกันอยู่ ก็มีรุ่นนี้นั้นแหละ ก็นับถือประเพณีกันอยู่แต่ว่าส่วนลูกส่วนหลานเขาก็จะทำบ้างไม่ทำบ้าง เพราะว่าพ่อแม่เขาพาปฏิบัติ ก็ปฏิบัติอยู่ แบบว่ามันยึดถือประเพณีเก่าๆ เมื่อก่อนประเพณีเก่าๆ ก็แบบว่าถือเนื้อถือตัว ถ้าปฏิบัติมันก็ดี วัฒนธรรมเก่าๆ พ่อแม่เขาพาปฏิบัติมา ไม่เหมือนทุกวันนี้ เขาไปทำงานข้างนอกก็ไม่ค่อยยึดถือประเพณีเก่าๆเท่าไรหรอก ก็พวกรุ่นอายุห้าสิบกว่านี้ก็ยังไม่ยึดกัน ยังยึดถือประเพณีเก่าอยู่”

P5 “สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านยังยึดถือฮีต คงอยู่ เพราะเขาปฏิบัติตามฮีตเก่าคงหลังเขาก็ว่าให้ปฏิบัติต่อไม่ให้ลืมนะ ประเพณีเก่าสืบสานไว้ให้ลูกให้หลานได้รู้จัก ให้ลูกให้หลานได้เห็นว่ปู่ ย่า ตา ยายปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างไร”

P6 “สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านยังยึดถือฮีต ยังยึดถือคงอยู่ แบบว่ามันยึดตามประเพณี สมมุติว่า เดือนนี้ทำบุญข้าวจี เขาทำตามฮีตประเพณี ประเพณีเก่าสืบสานไว้ให้ลูกให้หลานได้รู้จัก ก็ถึงต้องปฏิบัติไปตลอด ให้ลูกให้หลานจะให้เห็นว่าปู่ ย่า ตา ยายปฏิบัติกันมาอย่างไร”

P11 "อิมบุญข้าวจีก็ทำอยู่ ทำทุกปี ี่เอง ึ่งข้าวแล้วก็เอามาปั้น แล้วก็มาปั้นใส่ไม้แล้วก็เอาไปย่างไฟ แล้วก็มาเอาไข่ทา ย่างให้ไข่เหลือง ข้าวจีนี้ทำอยู่ บ้านเราทำทุกปี"

การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม

เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องของเวลา ความยุ่งยากในการจัดเตรียมอาหารคาวหวานที่ใช้ในฮีดต่างๆ ประกอบกับสิ่งต่างๆสามารถหาซื้อได้โดยง่าย ไม่ต้องเสียเวลาเตรียม ซึ่งแม้ว่าการได้ร่วมกันจัดเตรียมงานหรืออาหารสำหรับประกอบพิธีกรรมใด เป็นองค์ประกอบหนึ่งของฮีด แต่เมื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนไปแล้ว จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนขั้นตอนวิธีการเพื่อรักษา ฮีด - คอง นั้นไว้ให้ได้ โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P3 "อย่างกระยาสาธเมื่อก่อนทำกันเอง เดี่ยวนี้ไม่ได้ทำ ซื้อเอาเลย แต่ก่อนนี้ คั่วข้าวสองวัน สามวัน ถึงว่าจะดำไว้ดำนาก็หยุดนะ คนหยุดก็หยุดประมาณสามวัน เอาข้าวแช่สักสองคืน แล้วค่อยจะได้นำตำข้าวเม่า"

P11 "บุญข้าวหลามก็น้อยคนที่จะทำ เขาก็ซื้อเอา อย่างบ้านนี้ก็ทำไม่ได้แล้ว ก็สั่งเขาเอา มีคนไปซื้อตลาดก็มี แต่เมื่อก่อนป่าไม่เคยซื้อสักครั้งหรอก แต่ข้าวหลามป่าทำไมไหวเพราะต้องหาฟัน ถ้าป่ายังทำไหวเหมือนเดิมป่าก็จะทำอยู่นะ ทำไหวอยู่ข้าวจี คนแก่มากก็ทำไม่ไหวแล้ว แล้วยิ่งไปตัดไม้ ไหนก็จะมาทอน ทำข้าวหลามมันก็ยากอยู่นะ ต้องไปตัดไม้ไผ่ เมื่อก่อนป่าก็ไปตัดไม้เองนะ ไม่มีใครช่วยทำหรอก ป่านี้แหละตัดเอาเอง"

P12 "ทุกวันนี้ไม่เป็นแบบนี้แล้ว เพราะว่าสิทธิเท่าเทียมกัน เลยไม่เกรงใจกันมาก บางทีผิวเลี้ยงลูก เมียทำงานด้วย ทำให้คองที่ต้องการไหว้สามีในวันพระหายไป"

3. สาเหตุที่ทำให้ ฮีด - คอง เปลี่ยนแปลง

เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ส่งผลให้วิถีทำมาหากินเปลี่ยนไป สังคมเกษตรกรรม แบบเรียบง่ายเปลี่ยนเป็นการดิ้นรนหางานทำในภาคอุตสาหกรรม การดำเนินชีวิตประจำวันก็ต้องเปลี่ยนไป วิถีชีวิตที่ต้องแข่งขันกับเวลา กับคนรอบข้าง บทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนซับซ้อนมากขึ้น ความเท่าเทียมกันในด้านการเป็นผู้นำรายได้เลี้ยงครอบครัว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฮีด - คอง

ตารางที่ 8 สาเหตุที่ทำให้ ฮีต – คอง เปลี่ยนแปลง

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
3. สาเหตุที่ทำให้ ฮีต – คอง เปลี่ยนแปลง	<p>ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>ขาดผู้นำในการการสืบสาน</p> <p>การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่</p> <p>บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป</p>

ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ลูกหลานคนรุ่นใหม่ที่จะควรจะเป็นผู้สืบสาน ฮีต – คอง แต่ต้องไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือในเมืองอื่น ไม่มีวันหยุดตามวันที่ประกอบแต่ละฮีตได้ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้คนต้องดำเนินชีวิตแข่งกับเวลา ประกอบกับขั้นตอนและวิธีปฏิบัติในแต่ละฮีต ต้องใช้เวลา โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P2 “ทำอะไรก็อยากให้มันเสร็จเร็วๆ เพราะเวลาน้อย แต่ลูกก็ตำหนิเขานะ อย่งไปวัดไปวา เหมือนกับไม่รู้ เขาจะรีบกลับไปไหนไม่ทันได้รับศีลรับพรเลย”

P3 “รู้แต่ประเพณีที่เขาหาถันวานถันนี้แหละ ทำอะไรไม่ได้จ้งกันหรอก สังคมมันเปลี่ยนไป เพราะคนเขาไปทำงานโรงงาน มันก็เลยหยุดไม่ได้ โรงงานเขาไม่ปิดให้ ถ้าไม่ไปทำงานเขาก็ไล่ออก เมื่อก่อนเขาทำไรทำนากัน มันเป็นงานของเขาเอง ถ้าช่วงสงกรานต์นี้จะหยุดกันหมดเลยแหละ เขาจะพากันมาเล่นแม่สี มาเล่นนางอี่จู้”

P5 “เมื่อก่อนพ่อแม่พาทำก็ทำมา ทำเหมือนเดิมมานั้นแหละ ฮีต – คอง บางอย่างมันไม่มีอยู่แล้ว ก็เลยไม่ได้ปฏิบัติ เพราะเขาไม่ได้ทำนา เขาเลยไม่ได้สู่วัวขัวแบบเมื่อก่อน สู่วัวขัวก็ต้องทำวัวขัวก่อนนี้แหละเขาถึงตำข้าวได้ เดือนสามมาเขาก็พากันตำข้าว ตอนนี้น่าไม่ได้ทำก็เลยหยุดทำสิ”

P6 “เพราะสังคมเปลี่ยน คนก็ต้องหางานทำ ส่วนมากทำงานโรงงาน ไม่มีเวลาบ้าง ทำงานโรงงานก็มีวันหยุดที่จำกัด เวลาบุญเข้าพรรษาก็ไม่ได้หยุด ออกพรรษาก็ไม่ได้หยุด ก็เลยไม่ได้ปฏิบัติ บุญสงกรานต์ถ้าเกิดไม่ตรงวันอาทิตย์ก็ไม่มีคนมาอีก เพราะว่าเขาทำงานโรงงานกัน สังเกตดูถ้าเวลาไปวัด ถ้าเกิดไม่ตรงวันเสาร์ อาทิตย์ไม่ค่อยมีคน เพราะคนไปทำงานโรงงาน”

P7 “มันก็ไม่ใช่เพราะลืมนะ เพราะเขาไม่มีเวลาดูด้วยเนื่องจากต้องรีบกลับไปเข้ากะที่โรงงานบ้าง พ่อแม่บางคน รุ่นตัวเองนี่ไปอยู่โรงงานหมด โอกาสที่จะได้มาทำตงนี่ค่อนข้างยาก ส่วนลูกถ้าไม่ไปกับยาย กับปู่ กับย่า ถ้าพวก ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่พูดให้ฟัง ไม่ทำอะไรเลย คือตงนี่สูญหายไปแน่นอน”

P8 “ประเพณีสงกรานต์มันก็เปลี่ยนไปมากอยู่นะ ทุกวันนี้ไม่มี เมื่อก่อนถ้าว่าสงกรานต์ คนในหมู่บ้านจะหยุดงานกันหมด เล่นอย่างเดียว พอได้เวลาสามโมงถึงสี่โมงเย็น ก็จะไปตงน้ำพระ จนป้ายสองป้ายสาม สมัยนี้แข่งกันหาเงิน ถึงว่ามันจะทิ้งประเพณีไปเฉยๆ ทิ้งฮีด – คอง ไม่ได้สนใจประเพณี”

P6 “แต่สมัยทุกวันนี้ก็ไม่ค่อยทำเท่าไร เพราะว่าต่างคนก็ต่างทำงานโรงงานบ้าง ต่างคนก็หาเงินเยอะมาก แล้ววัดก็ไม่ค่อยได้เข้า”

ขาดผู้นำในการการสืบสาน

ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือผู้นำทางพระพุทธศาสนา มักทายเป็นบุคคลสำคัญที่มีความน่าเชื่อถือ จะสามารถถ่ายทอดเพื่อให้เกิดการสืบสานในฮีด – คอง แต่ในปัจจุบันกลุ่มบุคคลเหล่านี้ และผู้ที่มีความรู้ในเรื่องฮีด – คอง จริงๆ มีน้อย บางคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องรับผิดชอบ บางคนก็อายุมากจนไม่สามารถถ่ายทอดได้ เมื่อขาดผู้นำที่รู้กระบวนการ หรือวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมบางอย่างหายไป เช่น การหายไปของบุญบังไฟ การไปรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ตามบ้านในวันสงกรานต์ แต่กิจกรรมที่ไม่มีขั้นตอนหรือพิธีการมากมายจะยังคงสามารถปฏิบัติกันอยู่บ้าง เช่น ไหว้บันได กราบเท้าสามีก่อนนอน โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P6 “เป็นเพราะว่ามันไม่มีคนสืบสาน คนเฒ่า คนแก่ก็นำปฏิบัติไม่ไหวแล้วล้มหายตายจากไปหมดแล้ว ไม่มีคนสืบสานวัยรุ่นสมัยนี้ก็ทำแต่งงาน ไปเรียนกรุงเทพฯ ไม่มีตำรา ไม่มีอะไรบอกว่าจะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ สมัยทุกวันนี้ถ้าหมดคนแก่รุ่นนี้แล้ว ก็สงสัยไม่มีใครทำ”

P7 “ถ้าผู้นำเขาไม่พาปฏิบัติหายไปแน่นอน ไม่มีใครจะมานำ เพราะว่าคนรุ่นใหม่ก็ไม่ค่อยรู้เรื่องนี้เท่าไร และคนรุ่นใหม่มาพูดมานำ มันก็ไม่มีที่น่าเชื่อถือมันก็ไม่เหมือนกับคนรุ่นเก่าๆ เนื่องจากว่าเขามีประสบการณ์ เขาผ่านอะไรมามากแล้ว ถ้าคนเก่าๆคนมีอายุที่มีความรู้ เขาจะพูดแล้วที่นี้คนรุ่นใหม่ก็จะมาฟังแล้วก็มาวิเคราะห์ว่า มันน่าจะมีส่วนนะ ถึงว่าเราจับไว้มันก็ไม่เสีย เนื่องจากว่า เราก็ไม่ได้ลบหลู่อะไรเขาหรอก ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ว่า โอเค ทำได้ก็ดี ถ้าดูแล้วนะ ถ้าดูแล้วว่ามีดีเราก็อยากให้คนสนับสนุน เพื่อจะให้มันรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ไว้”

P8 “เป็นประเพณีเก่าอย่างบุญบังไฟ ที่ลู่วามันไม่มีแล้ว มันไม่มีคนพาปฏิบัติ มันไม่รู้ คนที่เขาปฏิบัติแต่ก่อนมาเขาก็ตายไปแล้ว ผัวเมียกันก็พูดกันไม่ค่อยได้บางครั้ง เป็นไปอย่างนั้น คิดว่านะ ไม่มีคนพาปฏิบัติด้วย พวกไหว้บันไดเนี่ย กราบเท้าสามี ก็ยังมีคนปฏิบัติทุกวันพระ แต่บางครั้งจะทำทุกวันพระใหญ่เท่านั้นเพื่อเป็นการให้เกียรติกัน”

P11 “คนที่ไม่รู้ก็มีมากอยู่นะ คนรู้เขาไม่พาปฏิบัติก็ไม่ได้ปฏิบัติ คนทำไม่เป็นก็มี ไม่รู้ก็มีก็เลยไม่ปฏิบัติกัน คนอาวโธ เช่น ให้ตาสิงมาพูด เขาเป็นคนทำเขาจะรู้เรื่องนี้ ตาสิงแก่ก็รู้มากนะ แก่รู้หมดนั่นแหละ สาเหตุต่างๆที่ทำให้มันสูญหายไป คือ ไม่มีคนพาปฏิบัติก็ไม่รู้จัก เขาก็ไม่ปฏิบัติสิ... ในประเพณีสงกรานต์มีคนตักน้ำให้คนแก่ตามบ้านอาบ บ้าก็เคยมาตักน้ำอาบให้ย่าเปลื้องอาบ แต่ก่อนนะเอากะเบ็งมาตักน้ำ มาเดี๋ยวนี้ไม่มีคนทำแล้วแบบนั้น เอาไม้คานไขป่านนั้นก็บ่นเจ็บมาแล้ว หาบน้ำมา ตักเอาน้ำที่บ่อมาอาบให้เขา เดี่ยวนี้มันไม่เป็นอย่างนั้นหรอก มีแต่ไปสรรงรวมกันอยู่ที่วัด จะไปหาอาบตามบ้านไม่มีแล้ว ไม่มีหรอก”

P3 “เดี๋ยวนี้มันไม่มีคนเฒ่าคนแก่ คนแก่เก่าๆอย่างลุงสิงนี่ก็จะจำได้หรือเปล่าก็ไม่รู้ คนแก่ก็เสียชีวิตไปหมดแล้ว ไม่เหลือเลยที่จะพารื้อฟื้นฮีด – คอง”

การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่

การรับเอาวัฒนธรรมจากต่างถิ่นเข้ามาโดยเฉพาะจากสังคมเมือง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมยอมรับจากคนในสังคมเมืองแล้วว่าถูกต้องและเหมาะสม และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาตามความเหมาะสม หรือเมื่อมีสิ่งที่ได้รับการชื่นชมมากกว่าเข้ามา สิ่งที่เคยปฏิบัติอยู่ก็จะล้าสมัยไปในทันที เมื่อคนในชุมชนออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอื่น ผู้คนเหล่านี้มักจะกลับมายังหมู่บ้านพร้อมกับวัฒนธรรมใหม่ๆที่รับมาจากสังคม เขาไปทำงานรวมทั้งการรับฟังจากสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในยุคของการสื่อสารไร้พรมแดนอย่างโทรทัศน์ วัฒนธรรมที่ได้รับมาใหม่ ได้แก่ การปฏิบัติต่อกัน ลักษณะที่อยู่อาศัย ข้าวของเครื่องใช้ หรือการแต่งกาย ก็เปลี่ยนไปตามความนิยมของคนทั่วไปในสังคมอื่น เป็นผลให้คองที่เคยปฏิบัติบางคองต้องสูญหายไป โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P 4 “สอนเขาอยู่ แต่เขาไม่ค่อยปฏิบัติเท่าไรนัก เขาคิดว่ามันเขย ไม่ทันสมัย”

P7 “เนื่องจากว่าเรื่องพวกจารีต หรือฮีดพวกนี้ มันจะเป็นเรื่องที่เขาไม่นิยมกัน มันเป็นเรื่องที่เขาไม่ได้สนใจนะเรื่องพวกนี้ ส่วนมากคนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจในเรื่อง ฮีด ด้วย มันไม่เป็นที่นิยม ไม่ใช่แฟชั่น”

P8 “เวลาเราดื่กบาตรข้าวสารนี้ก็เหมือนกัน ถ้าสมมุติว่าพระยืนทางตะวันออกนะ ตอนเช้าพระท่านจะรู้เรื่องเหยียบเงาพระบางคนรู้แต่ก็ไม่ปฏิบัติ เขาวามันล้ำสมัย อายุคนสมัยใหม่หรืออย่างไรไม่รู้ ก้าวล้ำสมัยเขาก็เลยไม่ปฏิบัติ”

P4 “เขาก็เอาวัฒนธรรมข้างนอกมาใช้ในหมู่บ้าน อันเก่าก็เลยถูกลืมไป แต่ว่าบางคนก็ยึดถืออยู่ก็มี”

P5 “ออกไปเจอสังคมข้างนอกเห็นเขาทำ ก็ทำตาม ทำให้บ้านเราเปลี่ยนแปลงไป และ TV ก็มีผลทำให้คนเลียนแบบวัฒนธรรมต่างถิ่น ต่างประเทศ”

P8 “มีบางอย่างนะ ที่ว่าพวกสมัยใหม่เขาก็เลยไม่เอาใจใส่อย่างเก่า ก็เลยเปลี่ยนใหม่ โบราณมันล้ำสมัยไปก็เลยเปลี่ยนใหม่ให้มันดีขึ้น ลูกก็คิดว่าอย่างเดิมมันดีเพราะว่ามันไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากเหมือนสมัยนี้ แล้วทีนี้ถ้าจะทำอย่างเดิม คนรุ่นใหม่มันเยาะกว่าคนรุ่นเก่านะสิ เราจะมาแข่งอยู่แค่เราก็ไม่ได้ คนไม่ทำด้วยก็ไม่รู้จะว่าอย่างไร”

P9 “สมัยก่อนนี้ เด็กมันจะนั่งสั้นๆอย่างนี้ หรือไปใส่แบบนุ่งน้อยห่มน้อย อะไรแบบนี้มันจะไม่มีเลย เพราะว่ามันผิดจารีตประเพณี การที่หนุ่มสาวจะมาคุยกันก็ต้องมาคุยบนบ้านนะ ไม่เหมือนทุกวันนี้ ทุกวันนี้เขานัดกันไปทั่ว มันมีรถมอเตอร์ไซด์ นัดกันไปไหนต่อไหน สาเหตุเพราะว่ามันโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงมันก็อยู่ที่ตรงนี้แหละ ลุงว่าสมัยนี้มันเป็นสมัยที่ว่าเจริญ แล้วที่นี้การเปลี่ยนแปลงมันเร็วมาก เร็วมากจนเราตามมันไม่ทันนะว่าง่ายๆ คือหมายถึงตั้งแต่พ่อ ตั้งแต่แม่เรา มันจะเป็นอย่างนี้ การที่ว่าจะไปไหนมาไหนต้องไปกับคนเฒ่าคนแก่ แต่ตอนนี้ไม่ใช่แล้ว มันไม่ไปกับคนเฒ่าคนแก่แล้ว มันไปเองเพราะว่าโทรคมนาคมมันสะดวก รถเรือเขาก็มี มันก็เลยเปลี่ยนแปลงสังคม จะให้กลับคืนมาอยู่ในสภาพเดิมมันยากมาก”

P6 “สังคมมันเปลี่ยนไปในทางที่แย่งลง เพราะว่าเราเอาวัฒนธรรมตะวันตกของฝรั่งมาใช้กัน เยอะ จุกกัน หอมกันก็ไม่อายแล้วสมัยนี้ แต่สมัยก่อนนี้ไม่ได้หรอก พ่อแม่เห็นก็จะฆ่าจะตี สมัยนี้โง่! หอมกันโชว์ออกคลิปปวีดีโอ (หัวเราะ)”

P 14 “การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้านทุกวันนี้ไม่ค่อยได้ปฏิบัติกัน เพราะทุกวันนี้คนใส่รองเท้าเมื่อก่อนนี้ตุ่มน้ำอยู่หน้าบ้านมีขัน สมัยก่อนถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ ขี้เลนเยอะ ถ้าไม่ล้างเท้าไม่ได้”

P 13 “ที่ยังปฏิบัติอยู่คือก่อนนอนยังล้างอยู่ ล้างเสร็จรอเท้าให้แห้งไม่อย่างนั้นที่นอนเลอะ ล้างแต่ไม่ได้ล้างนอกบ้านเหมือนแต่ก่อน ล้างในห้องน้ำ ตอนนี้น้ำไม่มีบันได สมัยนี้บ้านปูน คนใส่รองเท้า”

บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป

เมื่อบทบาทในการหารายได้ในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวไม่ได้เป็นของผู้ชายแต่เพียงคนเดียว แต่ปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ความต้องการแรงงานในภาคการผลิตไม่แบ่งแยกว่าเป็นผู้ชายเท่านั้น ทำให้ผู้หญิงที่เป็นภรรยาต้องออกไปทำงานนอกบ้านเมื่อมีโอกาส อีกทั้งยังได้รับการได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายก็ทำให้ มีความเท่าเทียมเรื่องความสามารถ ดังนั้นคงในเรื่องการแสดงออกในการเคารพสามีโดยการกราบสามีก่อนนอนจึงหายไป ในคนรุ่นใหม่ที่มีบทบาทหน้าที่เปลี่ยนไป แต่สำหรับคนรุ่นเก่าบางคนยังปฏิบัติอยู่ และนอกจากนี้ บทบาทของพ่อแม่ปู่ย่าตายายก็เปลี่ยนไปด้วยโดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P1 “ทุกวันนี้อะไรก็ไม่รู้ วันพระบางที่เมียก็อยู่โรงงาน กลับมาก็ดึก ส่วนผัวจะนอนแต่หัวค่ำแล้วจะไหว้กันได้ไหมนี่ สังคมมันเปลี่ยนไปทุกวันนี้เพราะคนเปลี่ยนอาชีพ ทีนี้เด็กรุ่นหลังมานี้ พ่อแม่ก็ไม่ได้ไหว้กันให้เห็นเป็นตัวอย่าง มันก็เลยสูญหายไปก็ตรงนี้แหละ สังคมมันก็เลยต้องเปลี่ยนไป จะว่ามันแยก็ไม่ได้อีก เพราะมันก็มีบางคนก็ติดอยู่ ถึงว่าเขาจะไม่ได้ไหว้กัน กราบกัน แต่ว่าเขาก็เคารพกันอยู่ มันไม่ได้หมายความว่า พ่อไม่ได้ไหว้กันแล้วเขาจะทะเลาะเบาะแว้งกันตลอด”

P1 “ผัวเมียไม่เคยได้ปฏิบัติเหมือนเดิม เมียไม่ได้ปฏิบัติกับสามีเหมือนเดิม ว่าก่อนนอนกราบกันอะไรกันอย่างนี้แหละ แล้วทีนี้ทุกวันนี้มันไม่ได้ทำนะ มันก็ต้องเปลี่ยนไปด้วยนะ คือว่ามันไม่ค่อยมีเวลา ทุกวันนี้บางทีก็ทำงานทำการกัน เหนื่อยกลับมาหรือบางที่ผัวก็ยังไม่เข้ากะอยู่ เมียก็มาก่อนแล้วอะไรอย่างนี้ ทุกวันนี้วันที่เขาไหว้ผัวนี่นะ แต่ก่อนมันจะเป็นวันพระอย่างนี้ มันจะเป็นวันพระเขาถึงจะไหว้”

P 4 “แบบว่าวันพระวันเจ้าอย่างนี้ก็เอาดอกไม้ใส่ขัน ใส่พานมากราบทำสามี แต่เดี๋ยวนี้เหมือนจะไม่มีแล้ว ทุกวันนี้เขาไม่ได้กราบไหว้กัน มันมีผลทำให้ครอบครัวแตกแยกมากกว่าสมัยก่อน เพราะว่าแบบว่ามันไม่แคร์กัน แบบว่ามันไม่ยึดถือ แบบว่าผัวเมียเดียวเหมือนเดิม เมื่อก่อนผัวเมียกันต้องนับถือ ก็ยึดถือว่าผัวเมียถ้าแต่งงานกันแล้ว ก็ต้องยึดถือว่าอยู่ด้วยกันไปตลอด”

P5 “มันก็ไม่ดีขึ้นเหมือนฮีตเก่า คองหลัง เขาพูดถึงนะ มันอยากแตกแยกกันนะ มันไม่เป็นกลุ่มคณะกันเท่าไรนะ ทั้งผัวทั้งเมียแหละ มันไม่เหมือนคนแก่แต่เก่าก่อนเขา พูดถึงฮีตเก่าคองหลัง คุยกับเมียก็เหมือนห่างเหินกันไม่เหมือนกับเมื่อก่อน เมื่อก่อนนี้เขารักกัน เขานับถือกันดี ผัวเมียทุกวันนี้ดูมันห่างมันเหินกัน”

P12 "ทุกวันนี้ สิทธิมันเท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น ทุกวันนี้ นายอำเภอเป็นผู้หญิง ผู้ใหญ่ก็มี ส.ส ก็มี นายกยังมีเลย อย่างนี้มันจะไหวสามมีได้อย่างไร โอ้ใหญ่ทำมาหากินแทบตาย ผัวเลี้ยงลูกสมัยนี้ ผัวเลี้ยงลูกเยอะเยอะ เป็นเพราะว่าผู้ชายมันขี้เกียจ มันไปทำงานที่ไหน เขาก็ไล่หัวมันออก กินเหล้าแล้วก็ไม่ไปทำงาน พอไม่ไปก็ขาดงาน เขาก็เอาออก ส่วนผู้หญิงเขาไม่กินเหล้าเท่าไร เขาเลยไม่มีปัญหา ผัวเลยตงงาน เลี้ยงลูก สมัยก่อนเมียจะเป็นแม่บ้าน 100% ผัวเป็นคนไปหาอยากหากิน จะรวยจะจนอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวนะ สมัยก่อนไปเลี้ยงไม้หลายต้น เพื่อสร้างบ้าน ทุกอย่างผู้ชายจะดูแลเป็นพ่อบ้าน เมียเลี้ยงแต่ลูกอย่างเดียว"

P7 "คนแก่นี่ปกติจะเคยไปวัดไปวา ปกติเข้ามาก็จะเอาตะกร้าใส่ของไปวัด เดี่ยวนี้ติดลูก ไม่ใช่ลูกของตัวเอง ก็หลานนี่แหละเลยไม่ค่อยได้ไปวัดเหมือนเมื่อก่อนเพราะต้องเลี้ยงหลาน"

4. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คอง ต่อวิถีชีวิตในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงของ ฮีต – คอง มีทั้งที่หายไป เปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ส่งผลตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว จนกระทั่งระดับชุมชน เนื่องจาก ฮีต – คอง ถือเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่เมื่อ ฮีต – คอง ที่เคยปฏิบัติได้หายไป ความสงบสุขและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอย่างที่เคยมีก็หายไปด้วย สุดท้ายก็เกิดอาชญากรรม

ตารางที่ 9 ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คอง ต่อวิถีชีวิตในชุมชน

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
4. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คอง ต่อวิถีชีวิตในชุมชน	ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวเปลี่ยนไป เคารพนับถือกันน้อยลง

ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง

รูปแบบของสัมพันธภาพที่มีต่อกันเปลี่ยนไป ความผูกพันกันในหมู่เครือญาติลดลง การหยิбыื่นความช่วยเหลือแก่กันในละแวกบ้านใกล้เรือนเคียงแทบไม่มีให้เห็น การแบ่งปันของกินของใช้ไม่มีการแลกเปลี่ยนข้าวของต้องมีเงินเป็นสื่อกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P 3 “เปลี่ยนนะ ทุกวันนี้ การอยากการกินนี้ ใครได้อะไรมากก็มาแกง มาต้ม ส่งยื่นกัน เอาไปส่ง บ้านแม่ เอาไปส่งบ้านน้อง เอาไปส่งบ้านพี่อย่างนี้ ก็พากันเอาไปส่ง แต่ทุกวันนี้ไม่เป็นอย่างนั้น ชื่อของ แล้วก็มาทำครอบครัวใครครอบครัวมัน กินครอบครัวใครครอบครัวมัน ไม่เหมือนแต่เก่าแต่ก่อน เพราะว่าของทุกอย่างต้องซื้อไม่ได้หามาได้เหมือนสมัยก่อน”

สัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวเปลี่ยนไป

เมื่อสามีภรรยามีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการหารายได้เลี้ยงครอบครัว ความเกรงใจกันก็ อาจจะลดลง การปฏิบัติต่อกันโดยขาดความเคารพซึ่งกันและกัน โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P6 “เมื่อก่อนกราบเท้าสามีมันก็มีความรู้สึกผูกพัน มีความรู้สึกยำเกรง สมัยนี้ไม่ได้ทำแล้ว สามีภรรยาที่พูดมึงพูดกู สมัยก่อนโซอยู่ ดูแลกันจนแก่เฒ่า เหมือนปู่กับย่าดูแลกันจน จนตายกันไปข้างหนึ่ง ดูแลกันจนตายจากกัน”

P12 “ทุกวันนี้กลายเป็นสามี ไม่ได้มีบุญคุณอะไร เลยไม่ให้ เพราะว่าจะให้ทำไมถูกเป็นคนหา ให้มันกิน”

P6 “โ้ยย เดี่ยวสามี มีภรรยาใหม่ เดี่ยวภรรยาสามีใหม่”

เคารพนับถือกันน้อยลง

ยุคสมัยเปลี่ยนไปทำให้คนรุ่นใหม่ไปเรียนต่างจังหวัด ทำให้คนรุ่นใหม่มีการศึกษาสูงขึ้น จึงทำให้บางคนเคารพผู้ใหญ่น้อยลง โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P4 “...ไปเรียนไปอะไรเนี่ย เขาว่าเขาอะไร มีเพื่อนมีฝูงเขาก็ฟังเพื่อนฟังฝูงเขา เขาไม่ได้มาฟัง พวกชาวบ้านเราหรอก พวกที่มีการศึกษาบางคนเขาก็ดี เขาก็รู้ว่าชุมชนของหมู่บ้านนี้ ประเพณีเป็น ยังไง บางคนเขาก็ดีอยู่ การศึกษานี้พาให้คนดีอยู่ แต่ว่ากระแสนิยมของเด็กด้วย ไปตามยุคตามสมัย แบบเขาเรียนแล้ว พ่อแม่ไปตักเตือนเขา เขาก็อาจจะไม่ฟังบ้าง เพราะเขามีความรู้อะไรเขาก็จะฟังแต่ของเขาแหละ เขาก็จะไม่ฟังพ่อแม่”

P 10 “มีการยิงกัน โกรธใครก็หาคนมายิงคนนั้น”

5. ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์พื้นที่ฟู ฮีต – คอง

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนเห็นว่า การรักษา ฮีต – คอง ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่และสืบทอด ให้ลูกหลานต่อไป ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน บุคคลที่จะสามารถโน้มน้าวให้ ผู้ตาม ยอมปฏิบัติตามโดยสมัครใจ บุคคลนั้นต้องเป็นคนที่ได้รับการยอมรับ มีความน่าเชื่อถือ ต้องรู้จักจริง เมื่อ บุคคลเหล่านี้มารวมตัวกัน และร่วมกันวางแผนในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ในการการอนุรักษ์พื้นที่ฟู มีการ

กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน โดยใช้วิธีการประชุมร่วมกันเพื่อวางแผน ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย สอนในโรงเรียน การเทศนา

ตารางที่ 10 ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง

หมวดหมู่หลัก	หมวดหมู่ย่อย
5.ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง	บุคคลที่เป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง กลยุทธ์ในการการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง

บุคคลที่เป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง

บุคคลที่จะสามารถขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ครู พระ คนเฒ่าคนแก่ ปราชญ์ชาวบ้าน โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P7 “ถ้าต้องการพัฒนาหลายๆสายรวมกันคุยกัน ไม่ว่าด้านไหน หรือวัยไหน ผู้นำบ้าง ประชาชนบ้างให้มาร่วมกันพัฒนาในเรื่องพวกนี้ คือเราไม่ยอมให้มันสูญหายไปนะ ถ้าผู้นำช่วยกันแล้วก็ช่วยกันปรับเปลี่ยน โอกาสที่จะสำเร็จได้ เนื่องจากว่าร้อยละ ประมาณ 40 นี้ก็ยังคงอยู่”

P13 “ผู้นำไปเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีนั้นๆ ในแต่ละเดือนแล้วประชาสัมพันธ์ให้ลูกบ้านได้เข้าใจ โดยใช้เสียงตามสายว่าความเป็นมาของฮีตเป็นอย่างไร และควรปฏิบัติอย่างไร”

P6 “ให้ผู้นำเป็นผู้ช่วยเกี่ยวกับการฟื้นฟู และให้วัยรุ่นในชุมชนช่วยกันทำกิจกรรม หรือว่าจะให้มีผู้นำ นำกิจกรรมนั้น กิจกรรมนี้ หรือว่าจะไปปลูกฝังทางเด็กนักเรียนให้ครูเขาทำอย่างนี้”

P6 “ให้ครูพนักงเรียนปฏิบัติที่ดี อย่างโรงเรียนบ้านชำโลมอย่างเนี่ย เวลาแห่เทียนเข้าพรรษา เขาก็แห่มาวัด โรงเรียนบ้านชำโลมเขาก็ทำอยู่เขาก็ปลูกฝังอยู่ ปลูกฝังอยู่นะคือเขาไม่ได้ทำทั้งหมดนะ เขาทำบางอย่างเขาทำอันที่เขาทำได้ ก็ถือว่าเขาก็ยังทำอยู่ เขาก็ทำบ้าง แต่เขาก็ยังมีส่วนที่จะฟื้นฟูอยู่ เพียงแต่ที่เราจะไปเสริม”

P3 “คนเฒ่าคนแก่ที่รู้เกี่ยวกับ ฮีต – คอง ก็เสียชีวิตไปหมดแล้ว ไม่เหลือเลย ที่จะพาหรือฟื้นฟู ฮีต – คอง นำจะไม่มีสักคนเลย”

P8 “แต่จะต้องหาคนนำปฏิบัติที่เป็นที่น่าเชื่อถือในทุกๆด้าน โดยเฉพาะคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ค้นหาค่อนข้างจะลำบากสักหน่อย โดยเฉพาะในช่วงเวลาปัจจุบันนี้ ควรจะรู้จักมีประสบการณ์ และเคยปฏิบัติมาก่อน”

P14 “คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักความหมายของประเพณีต่างๆมาก่อน เราต้องทำให้เขาเข้าใจก่อน ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ต้องมีคนที่ยากศึกษาประเพณีด้วย อยากให้เยาวชนได้ขับเคลื่อน คนที่มีอิทธิพลคือผู้ปกครอง”

P13 “ผู้นำต้องมีความรู้ เช่นเรื่อง ฮีต – คอง ถึงจะสอนเขาได้ ถ้าผู้นำไม่รู้ ก็จะไปอธิบายไม่ได้เลย”

P7 “นิมนต์พระสงฆ์มาฟังเพื่อที่จะได้รับรู้ข่าวสารด้วย เพราะว่าทางวัดท่านอยากรจะนำเสนออะไร”

กลยุทธ์ที่ใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง

วิธีการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ฟื้นฟู ฮีต – คอง จะถูกใช้โดยผู้นำชุมชน ครู พระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ การสอนในโรงเรียนโดยครูและพระสงฆ์ การเล่าสู่กันฟังโดยผู้รู้ การเป็นแบบอย่างนำไปปฏิบัติตาม การจัดกิจกรรมแล้วประชาสัมพันธ์ให้มาเข้าร่วม ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย กำหนดเป็นกฎระเบียบ และประชุมร่วมกันของผู้ขับเคลื่อน โดยกลุ่มที่เน้นว่าจะเป็นผู้สืบทอด ฮีต – คอง คือกลุ่มเด็กๆ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

P3 “ให้ทางโรงเรียนเขาสั่งสอนเด็กบ้าง ผู้ใหญ่บ้านบ้าง ถึงจะถูกนะเหมือนสมัยที่ผู้ใหญ่สิงหนะเขาจะมีจัดกิจกรรม ให้เด็กๆไปรวมกันอยู่บ้านเขาอย่างนี้ ตอนเป็นเด็กยังเคยไปเลย เด็กโตบ้างอะไรบ้างไปรวมอยู่บ้านเขาอย่างนี้ ไปเล่นมอญซ่อนผ้า ไปเล่นอะไรอีกมากมาย แล้วมีคนนำในการทำกิจกรรมมันจะทำให้ช่วงสงกรานต์อย่างนี้ก็มีคน พาเด็กๆเล่นแม่สี เหมือนตานวยเมื่อก่อนพาเล่น นั่นแหละพาเล่นมันต้องจัดระบบในหมู่บ้านแต่งตั้งขึ้นมาเลยนะรักษาประเพณี อย่างนั้นแหละมันต้องแต่งตั้งให้ผู้ใหญ่บ้านแต่งตั้งขึ้นมาเลย”

P12 “ตอนนี้ทางโรงเรียนนิมนต์พระมาเทศน์”

P4 “เราไปวัด เราก็เล่าให้เขาฟังเขาเข้าใจแล้วเขาถึงจะปฏิบัติตาม เพราะทุกวันนี้คนก็หันมาเข้าวัดเข้าวา กันเยอะแล้วนะ หม่อมสาวพวกนี้เห็นเขาไปวัดไปวาก็ถามว่า นี่มันบุญข้าวประดับดิน เข้าพรรษาเขาก็มา ก็เห็นเขามาเยอะอยู่นะ แล้วแต่ความเชื่อของคน เหมือนกับห่อข้าวน้อยนี้ คนที่

เขารักพ่อรักแม่เขาก็ทำ กลัวพ่อแม่ไม่ได้กิน ประเพณีพวกนี้จะเหมือนมันฝรั่ง ฝรั่งเป็นความฉลาดของคนสมัยก่อน ฝรั่งอยู่ด้วยความกตัญญู ทำให้ลูกเต้ากตัญญู แสดงว่า ฮีต-คอง พวกนี้ก็จะมีผลดีต่อสังคม”

P12 “ลงมือปฏิบัติให้เขาเห็น พาลูกหลานทำ ไม่ว่าจะเป็ปีใหม่ สงกรานต์ พาไปสงฆ์น้ำผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำจะต้องพาปฏิบัติให้คงอยู่ตลอด เมื่อรุ่นเราเสียชีวิตไปแต่ให้ประเพณียังอยู่ ต้องให้คนเข้าใจ ความหมายของแต่ละประเพณี”

P7 “รุ่นตัวเองนี้ไปอยู่โรงงานหมด โอกาสที่จะได้มาทำตรงนี้ค่อนข้างยาก ลูกถ้าไม่ไปกับยายกับปู่กับย่า ถ้าพวก ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่พูดให้ฟัง คือตรงนี้สูญหายไปแน่นอน เพราะว่าเขาไม่ได้ปลูกฝังมา สมมุติว่าหลานมาอยู่กับพวกย่าพวดยาย ถ้ามาอยู่แต่บ้านตัวเองอย่างเดี่ยวครอบครัวเดียววันนี้คือโอกาสที่จะสูญหายไปนะมี มีเลยแหละ”

P13 “ผู้นำควรดึงเด็กเข้ามาด้วยเพราะถ้าหมดรุ่นใหญ่แล้ว มันก็จะหมดไป ถ้าคนแก่ตายแล้ว มันก็ยังเหลือรุ่นเด็ก ทำให้ไม่สูญหายไป คนพาลูกหลานไปวัด อธิษฐานว่าไม่ตื่นนะ ถึงเขาจะชนหนอยก็ยังมีดี เพราะว่าต่อไปมันจะได้ชิมซบและสืบสาน มันจะทำให้ ฮีต - คองยังอยู่ มันต้องหลายฝ่ายช่วยกัน”

P7 “ถ้าจะอยากปลูกฝังกันอย่างจริงจัง เราก็ต้องมาศึกษาเรียนรู้แล้วก็มาช่วยกัน ประชาสัมพันธ์ ให้เขาเข้าใจแล้วให้เขายึดถือพวกนี้ไว้ เนื่องจากมันอาจจะสูญหายไป แล้วมันก็เป็นสิ่งที่ตื่นนะ แต่ว่ามันก็ค่อนข้างไปได้ลำบาก นอกเสียจากว่าทำอย่างไรให้เขาเชื่อได้ อย่างกรณีการห่อข้าวน้อย ถ้าปฏิบัติมันอาจจะทำให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วได้รับส่วนบุญส่วนกุศล บางครั้งเขาจะทำเพื่อให้ได้บุญ ให้มีความสุข แต่ว่าที่ทำได้ด้วยความเชื่ออะ”

P9 “มันไม่ได้นะ ถ้าไม่ตราเป็นกฎหมาย ไม่ตราเป็นระเบียบไม่ได้หรอก เพราะว่ามันคนละเรื่องกัน ภาพรวมก็คือมันจะทำยากนอกจากรัฐบาลจะมีระเบียบขึ้นมาว่าตราเป็นกฎหมายขึ้นมา”

P11 “ป้าก็ว่าประกาศเนี่ยแหละมันดีกว่ามันทำให้เกิดอะไรขึ้นถึงว่าดี มันก็เกิดความรู้สึกอะไรขึ้นดี เขาประกาศเขาก็เกิดความรู้สึกขึ้น ถ้าเขาไม่ปาวอะไรเลย มันก็ไม่มีความรู้สึกนะดี มันก็มีความรู้สึกขึ้นมามันก็คืออยู่ ป้าว่านะ ถ้าไม่ทำอะไรก็ไม่มีความรู้สึก”

P12 “การเป็นผู้นำ จะให้คนเคารพเชื่อถือ เราต้องทำตัวเราดังนี้ 1) ไม่ว่าจะมิกิจกรรมใดๆ ในหมู่บ้าน ผู้นำจะต้องเข้าร่วมไปก่อนและต้องกลับทีหลังอีกด้วย เพราะว่าลูกบ้านจะสังเกต ถ้าเราไม่ไปเขาจะไม่ศรัทธา 2) จะต้องมีความยุติธรรม เช่นถ้ามีคนมาบ้านผู้ใหญ่คนผิดก็ว่าไปตามผิด คนถูกก็ต้องว่าไปตามถูก ถึงแม้ว่าคนผิดอาจจะเป็ญาติพี่น้องกัน หรือเคยอุปถัมภ์กันมาก็ได้ แต่เราจะมองที่ความผิดเป็นหลัก ทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณีต่างๆผู้นำจะต้องไปร่วม ไปก่อนกลับทีหลัง”

P7 “ผู้นำต่างๆนี้ยังยึดถือจารีตประเพณีเก่าๆไว้ดี แล้วก็มีการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชน เข้าใจ อย่างน้อยๆมันก็ค่อยๆ ซึมซาบ”

P13 “มันช่วยแก้ปัญหาได้มากเลย เช่น ถ้าคนมีจิตใจที่ไม่ดีไปฟังพระสวด อาจจะมีมน้าวทำให้เป็นผู้ที่มีจิตใจดีขึ้น คนที่ไม่เคยได้ฟังเลย มันจะไม่ฟัง ผู้นำควรชี้แจงให้ฟัง รู้จักทำบุญทำทาน บาปบุญ คุณโทษมี ฮีต – คอง ทำให้พระได้สอนเรื่องบาปบุญ คุณโทษ พระเทศน์สั่งสอนว่าทำแบบนี้ดี ทำแบบนี้ไม่ดี ทำให้เป็นคนที่รู้จักคิด เข้าวัดฟังพระจะดีเพราะคนเชื่อพระ แล้วได้มาสอนลูกสอนหลาน”

P14 “มันเป็นการชี้แนะปลูกฝังสิ่งใหม่ให้กับเยาวชน คนที่มาปฏิบัติธรรม เพราะว่ายึดหลักของผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้าน จะเชื่อเพราะว่าเขามีประสบการณ์มาก่อน จะเน้นแนวทางในการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ เพราะว่าคนสมัยใหม่ไม่มีความรู้ปราชญ์ ชาวบ้านเล่าให้ฟัง มันเป็นแง่คิดอีกอย่างหนึ่ง เป็นการสอนไปในตัว สอนคนโตด้วย”

บทที่ 5

อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา (Case study) เพื่อศึกษาผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อ ฮีต - คอง การอธิบาย ฮีต - คอง ในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบัน และศึกษาความเป็นไปได้ ในการนำ ฮีต - คอง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

ระยะเวลาในการศึกษาครั้งนี้ ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 3 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 โดยการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากชาวบ้านจำนวน 11 คน และเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 11 คน เป็นผู้ใหญ่ เพศชาย 5 คน เพศหญิง 6 คน โดยมีอายุระหว่าง 24-77 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 9 คน ระดับอุดมศึกษา 2 คน มีอาชีพทำไร่ทำนา แต่ปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คน ไม่ได้ทำนาแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านไม่มีที่สำหรับทำนา เนื่องจากได้ขายที่ดินไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ชาวบ้านที่พอจะมีที่เหลือบ้างก็หันมาทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกต้นยูคาลิปตัส เพราะให้ค่าตอบแทนต่อไร่สูง โดยมันสำปะหลังให้ผลผลิตปีละครั้ง ส่วนต้นยูคาลิปตัสให้ผลผลิต 4-5 ปีต่อครั้ง

ผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นหลักดังแสดงในตารางที่ 5 ซึ่งแต่ละประเด็นจะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและคำถามในการวิจัยทั้ง 3 ข้อ โดยสามารถแยกประเด็นอภิปรายตามคำถามในการวิจัยได้ดังนี้

คำถามในการวิจัยข้อที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลต่อ ฮีต - คอง อย่างไร

จากการเก็บข้อมูล พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลกระทบต่อฮีต - คอง ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม
2. การขาดผู้นำในการสืบสาน
3. การรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่

4. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป

1. ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของสังคม

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป จากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม ที่นาส่วนใหญ่ได้ถูกขายให้นายทุนไปเมื่อ 10 กว่าที่แล้ว ทำให้ไม่มีที่ดินเพียงพอที่จะทำการเกษตร วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนไป ทำให้สังคมที่เคยอยู่กันแบบเรียบง่ายกลับกลายเป็นการดิ้นรนแบบปากกัดตีนถีบ เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งคนในชุมชนต้องเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในพื้นที่และต่างถิ่น

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นอกจากจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตแล้ว สิ่งที่ยังดำรงอยู่กับวิถีชีวิตอย่าง ฮีต - คอง ที่ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านานก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ซึ่งเห็นได้ชัดในเรื่องการไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ดังจะเห็นได้จากจำนวนคนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาจะไม่มาก หากกิจกรรมนั้นไม่ตรงกับวันหยุดของทางโรงงานซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นวันอาทิตย์

นอกจากการไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ปัจจุบันกิจกรรมบางอย่างก็ถูกตัดทอนลงไปบ้าง อีกทั้งการจัดเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับ ฮีต - คอง ก็ได้ค่อยเลือนหายไป จากที่เคยทำขนม ทำอาหารร่วมกัน ก็เปลี่ยนเป็นหาซื้อมาทำบุญ เช่น ข้าวหลาม กระจ่าง และข้าวจี ทำให้คนรุ่นใหม่บางคน ไม่ทราบถึงกระบวนการในการจัดเตรียม แต่ก็ยังปฏิบัติอยู่เพื่อสืบสานต่อบรรพบุรุษ จึงมีการลดขั้นตอนบางขั้นตอนลง

ผู้วิจัยเองได้เห็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากที่เคยมีเวลาในการร่วมกิจกรรม ทั้งงานบุญและการประกอบอาชีพ ก็มีเวลาน้อยลง ผู้วิจัยได้เคยพูดคุยกับ คุณตาและคุณยาย เมื่อ 10 ปีก่อน ขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านต้องการให้ลูกหลานได้ร่วมกันทำกิจกรรม ในงานบุญ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำอะไรทำนาเหมือนเดิม ไม่อยากให้อยู่กันแบบตัวใครตัวมันเหมือนทุกวันนี้ ซึ่งจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และจากการสังเกต ผู้วิจัยเชื่อว่าคงเป็นไปได้ยาก

ผลการวิจัยที่ได้นี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูวิมลจิตตสุนทรและคณะ (2548) ที่พบว่า คนในชุมชนร้อยละ 11.63 ไม่เคยพาลูกหลานไปร่วมงานบุญประเพณี 12 เดือนโดยร้อยละ 62.01 ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา

สำหรับผลการวิจัย ที่ได้ในครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นคล้ายๆกันว่า การไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมทำให้มีวันหยุดค่อนข้างจำกัด ต้องทำงานแข่งขันกับเวลา ถ้ากรณีที่วัน

สำคัญที่จะร่วมกิจกรรมของ ฮีต - คอง ก็ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจาก ตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล เช่น

“รู้แต่ประเพณีที่เขาหากันวานกันนี้แหละ ทำอะไรไม่ได้จ้งกันหรือก สักคมมันเปลี่ยนไป เพราะคนเขาไปทำงานโรงงาน มันก็เลยหยุดไม่ได้ โรงงานเขาไม่ปิดให้ ถ้าไม่ไปทำงานเขาก็ไล่ออก เมื่อก่อนเขาทำไร่ทำนากัน มันเป็นงานของเขาเอง ถ้าช่วงสงกรานต์นี่จะหยุดกันหมดเลย เขาจะพากันมาเล่นแม่สี มาเล่นนางอีจู้” (P3)

“เพราะสังคมเปลี่ยน คนก็ต้องหางานทำ ส่วนมากทำงานโรงงาน ไม่มีเวลาบ้าง ทำงานโรงงานก็มีวันหยุดที่จำกัด เวลาที่มีบุญเข้าพรรษาก็ไม่ได้หยุด ออกพรรษาก็ไม่ได้หยุด ก็เลยไม่ได้ปฏิบัติ บุญสงกรานต์ถ้าเกิดไม่ตรงวันอาทิตย์ก็ไม่มีคนมาอีก เพราะว่าเขาทำงานโรงงานกัน สังเกตดูถ้าเวลาไปวัด ถ้าเกิดไม่ตรงวันเสาร์อาทิตย์ไม่ค่อยมีคน เพราะคนไปทำงานโรงงาน” (P6)

“มันก็ไม่ใช่เพราะลืม เพราะเขาไม่มีเวลาด้วยเนื่องจากต้องรีบกลับไปเข้ากะที่โรงงานบ้าง พ่อแม่บางคน รุ่นตัวเองนี่ไปอยู่โรงงานหมด โอกาสที่จะได้มาทำตรงนี้ค่อนข้างยาก ส่วนลูกถ้าไม่ไปกับยายกับปู่ กับย่า ถ้าพวก ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่พูดให้ฟัง ไม่ทำอะไรเลย คือตรงนี้สูญหายไปแน่นอน” (P7)

“กระยาสาธตเมื่อก่อนทำกันเองอย่างนี้ เดี่ยวนี้ไม่ได้ทำซื้อเอาเลย แต่ก่อนนี้คั่วข้าวสองวัน สามวัน จะดำไร่ดำนา ก็หยุดนะ คนหยุดก็หยุดมา คนทำรอก็ทำรออยู่นา ก็ต้องมาเลยแหละ ประมาณสามวันสี่วัน มาถึงก็ต้องมาแช่ข้าวเมา เอาข้าวแช่สักสองคืน แล้วค่อยจะได้มาดำข้าวเมาก็มาดำคั่วข้าวชะก่อน คั่วข้าวได้ กะว่าเราจะกวนมากขนาดไหน กวนหม้อหนึ่ง ก็คั่วข้าวเสร็จแล้วก็เก็บกากเก็บอะไร ก็คั่วข้าวเมาต่อ ดำข้าวเมาต่ออย่างนี้” (P3)

จากคำที่ให้ผู้สัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลต่อฮีต - คองโดยตรง คนรุ่นใหม่จะเป็นกำลังสำคัญในการรับและสืบสานต่อฮีต - คอง เพื่อส่งต่อให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติและสืบทอดเป็นลำดับ แต่คนรุ่นใหม่ในชุมชนส่วนใหญ่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับฮีต - คอง หรือแม้จะมาร่วมกิจกรรมได้ แต่ก็ต้องเร่งรีบเพื่อให้สามารถทันเวลาทำงาน บางครั้งร่วมกิจกรรมของฮีต - คองไม่ครบทุกขั้นตอน ซึ่งกิจกรรมในแต่ละฮีต มีพิธีกรรมมากมาย แต่ละพิธีก็สื่อความหมายแตกต่างกันไป ดังนั้นหากผู้ร่วมกิจกรรมไม่มีเวลาเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบพิธีกรรม การถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังก็อาจจะไม่สมบูรณ์ ครบถ้วน นอกจากนี้ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่เมื่อไม่มีลูกหลานคอยช่วยในการเตรียม อาหารคาวหวานเกี่ยวกับฮีตต่างๆ ก็ไม่สามารถทำเองได้ จึงต้องซื้อที่ตลาดเพื่อทำบุญตามประเพณีเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งฮีต - คอง ด้วยเหตุนี้เองทำให้บางฮีต - คองก็สูญหายไปตามกาลเวลา ซึ่งสอดคล้องกับ

การศึกษาของวิมล ภูศรี (2542) พบว่าฮีดปีคองเดือนที่ไม่ทำกันอย่างต่อเนื่องทุกปีคือ เดือนอ้าย บุญเข้ากรรม เดือนยี่บุญคุณลาน และเดือนเจ็ดบุญซำชะ ฮีดไฮคองนา ชาวบ้านชาวทำนานาโดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ และนิยมจ้างแรงงานคนมากกว่าการลงแขก ลานข้าวทำด้วยผ้า ไนลอนแทนลานพื้นดิน และใช้เวลาในการทำนาเป็นระยะสั้นกว่าเดิม และการศึกษาของ นพดล พรามณี (2553) พบว่า มีหลาย ๆ ฮีด - คอง ที่ชาวบ้านไม่ได้ปฏิบัติในปัจจุบัน สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีดสิบสองคองสิบสี่ มาจากคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน การนำเอาวัฒนธรรมจากที่อื่นมาเผยแพร่ การใช้เครื่องทุ่นแรงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ในขณะที่พระสุธี ชาครธมโม (ศรีมาตย์) (2553) ทำการศึกษาพบว่า คนในชุมชนเทศบาลตำบลเมืองเก่า ยังคงปฏิบัติประเพณีฮีดสิบสอง อยู่ทุกประเพณี แต่มีการปรับเปลี่ยน ไปตามความเหมาะสม และคนในชุมชนรู้ถึงหลักการและข้อปฏิบัติตามประเพณีฮีดสิบสอง ในแต่ละเดือนส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฮีดสิบสองได้แก่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี ปัจจัยด้านทัศนคติส่วนบุคคล นอกจากนี้การพัฒนา ด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าใช้แทนวิธีการกระทำแบบดั้งเดิม เช่นการทำกรเกษตรโดยการใช้เครื่องทุ่นแรง และการใช้ปุ๋ยเคมี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดและการดำเนินชีวิตระดับชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประเพณีฮีดสิบสองได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นบางอย่าง อาทิ บุญคุณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลโดยตรงต่อ การคงอยู่ สูญหายไป และเปลี่ยนแปลงไปของฮีด - คอง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดของคน โดยยึดที่ความจำเป็นในด้านความอยู่รอดเป็นหลัก แต่ถึงอย่างไรก็ตามชุมชนก็ได้พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาซึ่งแก่นแท้ของฮีด - คองเอาไว้ให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบต่อไป ครอบงำกัน

2. การขาดผู้นำในการการสืบสาน

ผู้นำในการสืบสานฮีด - คองในที่นี้หมายถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา มัคทายก หรือบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ แต่ปัญหาที่พบคือกลุ่มคนเหล่านี้บางคนมีหน้าที่อื่นที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ไม่มีเวลาในการร่วมกิจกรรมในชุมชน ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับฮีด - คอง บางคนอายุมากซึ่งเป็นข้อจำกัดในการถ่ายทอด เนื่องจากต้องอาศัยทั้งความรู้ ความจำและความคล่องตัว เช่น การอธิบายขยายความถึงความ เป็นมา เป็นไป บทสวดในงานพิธีต่างๆ การนำปฏิบัติในพิธีกรรมทำให้ขาดการฝึกหัดเรียนรู้ในบางขั้นตอน ทำให้ไม่ได้รู้จริงในทุกกระบวนการ หนุ่มสาวที่สามารถนำ

กิจกรรมได้ก็ขาดความน่าเชื่อถือเพราะว่าขาดประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อขาดผู้นำที่รู้กระบวนการ ขั้นตอน หรือวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องจะส่งผลให้กิจกรรมบางอย่างของฮีด - คอง เปลี่ยนแปลงหรือขาดหายไป เช่น บุญบังไฟ บุญเข้ากรรม การล้างเท้าให้สามีก่อนนอน การบูชาเตา บันได ประตุ ในวันพระ วันโกน เป็นต้น ตำราเกี่ยวกับ ฮีด - คอง น่าจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยให้ชาวบ้านได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่างๆ แต่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าไม่มีตำราให้อ่าน

ซึ่งจะสอดคล้องกับการวิจัยของธนยา ชัยมงคล (2554) ซึ่งพบว่าประชาชนไม่รู้แน่ชัดถึงประวัติความเป็นมาของประเพณี ไม่เข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติเพียงปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมา ดังนั้นในการบอกเล่าถึงความเป็นมา เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของแต่ละกิจกรรมจะทำให้คนรุ่นหลังหรือผู้ปฏิบัติฮีด - คอง ได้ตระหนักถึงการรักษาไว้ซึ่งฮีด - คอง

“เป็นเพราะว่ามันไม่มีคนสืบสาน คนเฒ่า คนแก่ก็นำปฏิบัติไม่ไหวแล้วล้มหายตายจากไปหมดแล้ว ไม่มีคนสืบสานวัยรุ่นสมัยนี้ก็ทำแต่งงาน ไปเรียนกรุงเทพฯ ไม่มีตำรา ไม่มีอะไรบอกว่าจะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ สมัยทุกวันนี้ถ้าหมดคนแก่รุ่นนี้แล้ว ก็สงสัยไม่มีใครพาทำ” (P6)

3. การรับรู้วัฒนธรรมต่างถิ่นมาเผยแพร่

เมื่อเกิดการค้นพบและมีสิ่งประดิษฐ์ จนเกิดเป็นนวัตกรรมขึ้นในสังคม มีการเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม จากคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง ไปสู่คนกลุ่มอื่นหรือสังคมอื่น สังคมที่รับเอาวัฒนธรรมไว้ใช้ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้เรียกว่ากระบวนการทางวัฒนธรรม (Popenoe, 1993) ฮีด - คอง ก็ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน โดยเมื่อกลุ่มคนในชุมชน ที่เดินทางออกไปประกอบอาชีพ ในชุมชนอื่น ทำให้เกิดการซึมซับ และรับเอาวัฒนธรรมจากชุมชนอื่น และนำมาเผยแพร่ในชุมชนแห่งนี้ ส่งผลให้ฮีด - คอง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมใหม่ที่คนในชุมชนเห็นว่าทันสมัย และในที่สุดก็ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องเหมาะสม นอกจากการถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคลแล้ว สื่อก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ดังจะเห็นจากการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล

“เขาก็เอาวัฒนธรรมข้างนอกมาใช้ในหมู่บ้าน อันแกก็เลยถูกลืมไป แต่ว่าบางคนก็ยึดถืออยู่ก็มี” (P4)

“สังคมมันเปลี่ยนไปในทางที่แย่ลง เพราะว่าเราเอาวัฒนธรรมตะวันตกของฝรั่งมาใช้กันเยอะ จวบกัน หอมกันก็ไม่อายแล้วสมัยนี้ แต่สมัยก่อนนี้ไม่ได้หอรอก พ่อ แม่เห็นก็จะสาจะตี สมัยนี้ไฉ่ย! หอมกันไหว้ออกคิลิวิตโฮ (หัวเราะ)” (P6)

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ (2548) ที่พบว่าร้อยละ 36.43 เด็กไม่สนใจงานบุญประเพณี 12 เดือน ร้อยละ 1.55 เด็กเห็นว่างานบุญประเพณี 12 เดือน เป็นเรื่องล้าสมัย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์) (2553) ที่พบว่า บัณฑิตภายนอก ซึ่งได้แก่บัณฑิตด้านสาธารณูปโภค ด้านการแพร่หลายทางวัฒนธรรมใหม่ ด้านการ สื่อสารมวลชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

4. บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไป

สมัยก่อนผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง กล่าวคือถ้าผู้ชายหรือหัวหน้า ครอบครัวนำไม่ดี ก็จะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวไม่ดีด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า สมัยก่อน คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ และต้องใช้กำลังของผู้ชายในการ ไถ คราด ขุด ต่างๆ ดังนั้นครอบครัวจะมีผู้มีกินหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับช้างเท้าหน้า นี่คือเหตุผลว่าทำไมภรรยาสมัยก่อนให้ ความเคารพสามีมาก แต่ในปัจจุบันทั้งผู้ชายและผู้หญิงได้รับโอกาสทางสังคมอย่างเสมอภาค มี สิทธิในการศึกษา การประกอบอาชีพเท่าเทียมกัน ทำให้สัมพันธภาพที่เกิดขึ้นระหว่างหญิงชายที่ใช้ ชีวิตอยู่ร่วมกันแบบสามีภรรยาเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือต่างคนก็มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อ ครอบครัว ต่อสังคมต่างกัน ทำให้คง ที่ว่าด้วยการกราบไหว้ ปรมนิบัติสามีมีความสำคัญน้อยลง ซึ่ง Popenoe (1993) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของมนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น จนทำให้ไม่มีเวลาให้กับครอบครัว ส่งผลให้ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและกับคนอื่น ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ดังความคิดเห็นจากผู้ให้ ข้อมูล

"แบบว่าวันพระวันเจ้าอย่างนี้ก็เอาดอกไม้ใส่ขัน ใส่พานมากกราบเท้าสามี แต่เดี๋ยวนี้เหมือน จะไม่มีแล้ว ทุกวันนี้เขาไม่ได้กราบไหว้กัน มันมีผลทำให้ครอบครัวแตกแยกมากกว่าสมัยก่อน เพราะว่าแบบว่ามันไม่แคร์กัน แบบว่ามันไม่ยึดถือ แบบว่าผิวเมียเดียวเหมือนเดิม เมื่อก่อนผิวเมีย กันต้องนับถือ ก็ยึดถือว่าผิวเมียถ้าแต่งงานกันแล้ว ก็ต้องยึดถือว่าอยู่ด้วยกันไปตลอด" (P 4)

"ทุกวันนี้ สิทธิมันเท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น ทุกวันนี้นายอำเภอเป็นผู้หญิง ผู้ใหญ่ก็มี ส.ส. ก็ มี นายกยังมีเลย อย่างนี้มันจะไหว้สามีได้อย่างไร ใ้ใหญ่ทำมาหากินแทบตาย ผิวเลี้ยงลูกสมัยนี้ ผิวเลี้ยงลูกเยอะแยะ เป็นเพราะว่าผู้ชายมันขี้เกียจ มันไปทำงานที่ไหน เขาก็ไล่หัวมันออก กินเหล้า แล้วก็ไปทำงาน พอไม่ไปก็ขาดงาน เขาก็เอาออก ส่วนผู้หญิงเขาไม่กินเหล้าเท่าไร เขาเลยไม่มี ปัญหา ผิวเลยตงงาน เลี้ยงลูก สมัยก่อนเมียจะเป็นแม่บ้าน 100% ผัวเป็นคนไปหาอยากหากิน จะรวยจะจนอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวนะ สมัยก่อนไปเลี้ยงไม้หลายต้น เพื่อสร้างบ้าน ทุกอย่างผู้ชาย จะดูแลเป็นพ่อบ้าน เมียเลี้ยงแต่ลูกอย่างเดียว" (P12)

คำถามในการวิจัยข้อที่ 2 ชุมชนมีความคิดเห็นต่อ ฮีต - คอง ที่ยังคงอยู่ สูญหายไป และ การเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

จากการเก็บข้อมูล พบว่า คนในชุมชนมีความคิดเห็นต่อ ฮีต - คอง ดังนี้

1. ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อ ฮีต - คอง
2. ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อ การคงอยู่ของฮีต - คอง
3. ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงไปของฮีต - คอง
4. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ฮีต - คอง

1. ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อ ฮีต - คอง

ชุมชนให้ความหมายของ ฮีต - คอง ผ่านประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการถือปฏิบัติ

ใน 3 ประเด็นได้แก่ ความสามัคคีในชุมชน ความอบอุ่นในครอบครัว ความเป็นระเบียบในชุมชน การถือปฏิบัติฮีต - คอง ก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ซึ่งพบว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชนจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งมีอาจซื้อหามาได้ด้วยเงิน ความสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยผ่านกิจกรรมทางความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และอาชีพ เช่น การทำบุญ กลางบ้าน การเกี่ยวหญ้า การลงแขกดำนา และเกี่ยวข้าว กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์พูดคุยกัน ซึ่งถ้าใครมีเรื่องบาดหมางใจกันก็สามารถพูดคุยเพื่อตกลงกันได้

สำหรับครอบครัวที่ถือปฏิบัติใน ฮีต - คอง ส่งผลให้คนในครอบครัวเคารพยำเกรงต่อกัน เมื่อสามีปฏิบัติดีต่อภรรยาเป็นสามีที่ดี และภรรยาปฏิบัติดีในการเป็นภรรยาที่ดี เมื่อลูกได้เห็นตัวอย่างที่ดี ก็จะส่งผลให้ลูกก็จะทำหน้าที่ในการเป็นลูกที่ดีด้วยเหมือนกันจะก่อให้เกิดความอบอุ่นในครอบครัว สิ่งดีๆเหล่านี้ก็จะถูกส่งต่อไปสู่สังคม สถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่สร้างและพัฒนาคนออกไปสู่สังคม

ฮีต - คอง เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชุมชนมีระเบียบวินัย ซึ่งชาวบ้านจะรู้ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติ และ สิ่งไหนต้องห้ามเพราะถ้าทำในสิ่งที่ต้องห้ามแล้วจะอับอายจนแทบจะไม่กล้าลอยหน้าลอยตาอยู่ในชุมชนนั้นๆ เช่น การผิดผี การไม่ให้ความสนใจ หรือการต่อต้านในกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา เป็นต้น แม้แต่ชุมชนใกล้เคียง หรือแทบจะไม่มีแผ่นดินจะอยู่ ซึ่งถ้ากล่าวให้ชัดเจนจริงๆแล้ว ไม่ได้ผิดกฎหมาย แต่จะเป็นคน ขวง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าคนสมัยก่อนมีพิธีโอดตบปะ หรือความละเอียดต่อการทำบาปเพราะว่าสังคมไทยสมัยก่อนใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคม ถ้าใครทำผิดก็จะสำนึกและรับผิดชอบเองโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ ถ้าเทียบกับต่างประเทศ ซึ่งตัวผู้วิจัยได้มีโอกาสไปศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นระยะเวลา 10 ปี ได้เรียนรู้ว่าเขาใช้กฎหมายเป็นตัวบังคับ หรือเอาผิดกับคนที่ทำผิด แต่ถ้าเป็นกรณีพื้นฐานในการดำรงชีวิต เขาจะใช้จิตสำนึกและ

ระเบียบวินัย ตัวอย่างเช่น ถ้าเมื่อไรที่ไฟจราจรขัดข้องไม่ว่ากรณีใดๆ เขาจะจัดการกันเองโดยไม่ต้องมีตำรวจจราจรคอยยืนกำกับ โดยใช้วิธีเดียวกันกับสิ่งที่กฎหมายใช้บังคับ คือระบบ Stop Sign (คือถ้าเป็นทางแยกที่มีเครื่องหมาย Stop กฎหมายกำหนดไว้ว่า ใครมาถึงก่อน ให้หยุดล้อก่อน แล้วค่อยไป ต้องหยุดนิ่งจริงๆ ไม่ใช่ค่อยๆ ไหลไป) แม้แต่การเข้าห้องน้ำในสาธารณะ หรือในร้านอาหารคนจะต้องใช้จิตสำนึกคือตามลำดับ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกคนอื่นมองหน้าแบบดูถูกเหยียดหยามว่าเป็นคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายจากประสบการณ์ตรง ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล เช่น

“ปฏิบัติแล้วมันก็อุ่นใจ ดีขึ้นนะเช่นการเสียเคราะห์บ้านเคราะห์เมืองมันจะได้ยุติมีสุข อยู่เย็นเป็นสุขกันไป นั่นแหละถึงได้ทำบุญเบิกบ้าน (หรือบุญกลางบ้าน) นะ แต่ก่อนไม่มีศาลาก็ทำตามร่มไม้ ตามบ้านทำโจม แล้วมันมีพวกฮีต พวกคองอย่างนี้มันช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีกันนะ เดียวนี้คนมันไม่ค่อยสามัคคีกันเหมือนเดิม เขาก็ทำไปตามใจนะเขาไม่ได้ทำเหมือนเดิม ไม่ได้ยึดถือประเพณี ไม่ได้รู้ว่าผิดชอบชั่วดี แต่ก่อนนะเขาออกไปเกี่ยวหญ้าก็พากันช่วยกัน เอาใส่หอบไป เอามะละกอไปตำส้มตำกินกันอยู่ลานหญ้านู่นนะ เกี่ยวแล้วก็ขนมาบ้าน ก็มาถือแรงกันนะ ทำงานตอนเดือนหงายกลางคืน วันหนึ่งไปไฟบ้านหนึ่ง อีกคืนหนึ่งไปบ้านหนึ่ง มันเป็นประเพณีมาตั้งนานแล้ว การลงแขกเกี่ยวข้าวก็ถือแรงกัน ดำนานนี้ก็ลงแขกกัน เดียวนี้ไม่มีถือแรงกัน ดำใครดำมัน เกี่ยวก็เอารถมาเกี่ยวกันไม่เป็นประเพณีเหมือนเดิมแล้ว แต่บาง ฮีต – คอง ก็ยังมีความสำคัญนะ ทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองกันนั่นแหละ” (P3)

P6 และ P7 มีความเห็นคล้ายๆกันว่า ทำให้ได้พบเจอกับพี่น้อง และพูดคุยพบปะ สังสรรค์กันทำให้เกิดความรักความสามัคคีกัน P7 กล่าวเพิ่มเติมว่า “การที่ไปทำบุญทำทาน ทำให้ได้มาคุยกัน แล้วสมมุติคนบางคน มีเรื่องบาดหมางใจกัน ถ้าได้ใกล้ชิดกันมันจะดีก็โอเคทุกคนแหละที่ทะเละกัน ถ้าได้มีโอกาส”

“จะอยู่ดีมีสุข เมียก็เคารพผัว ผัวก็เคารพเมีย ลูกเดาก็เคารพพ่อแม่ มันมีผลดีหลายอย่าง ถ้าเคารพพ่อแม่แบบว่าพ่อแม่สอนลูกเดาก็ฟังความพ่อแม่เมื่อก่อนนี้ เดียวนี้มันออกไปสูสิ่งคมภายนอกออกไปเรียนไปอะไร มันก็ไม่ค่อยเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อก่อนนี้ลูกก็ว่านอนสอนง่าย ทุกวันนี้มันไม่ค่อย บอกรู้ก็ไม่ค่อยฟังเรานะ....แต่บางคนเขาอาจจะที่อยู่เอนาะ แต่ว่าเคยเห็นมาเป็นอย่างนี้” (P4)

“ฮีต – คอง ก็เหมือนกฎหมายของชุมชน มันคือกฎหมายของชุมชนอย่างหนึ่ง แล้วก็ เป็นกฎหมายที่ดีกว่ากฎหมายของนิติศาสตร์ เนื่องจากว่าคนเขาจะมอง ถ้าเราทำดีทำชั่วเขาดูนะด้วยการเอาชุมชนมาบีบบังคับ กฎหมายคือให้เขาผิดแล้วก็ไปตีตคูก ก็นั่นคือกรรมตรงแต่นี้มันอภัย

นะ อับอายแทบไม่ยอมทำผิดอีกต่อไปนะ เพราะว่าเขาใช้สังคมบีบบังคับมันเป็นสิ่งที่ดีมาก มัน เป็นกฎระเบียบของชุมชน" (P 7)

"ถ้าคนถือฮีด คอง กิติส มันทิดี เขาว่าทำอะไรมันก็ราบรื่น เราทำได้มันก็ดีต่อเรา มันทำให้เรามีศีล คนที่ยึดถือ ฮีด คอง กับคนที่ไม่ยึดถือ มันต่างกัน เช่นคนถือ ฮีด - คอง จะไม่พูดคำหยาบ ไม่เสพยา ไม่ลักเล็กขโมยน้อย" (P11)

2. ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อ การคงอยู่ของฮีด - คอง

สาเหตุที่ทำให้ฮีด - คองที่ยังคงอยู่ คนในชุมชนเชื่อว่าเกิดจาก ความเชื่อเรื่อง พระพุทธศาสนา และ ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้นับถือศาสนาพุทธ การยึดหลักธรรมะในการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีวัดจึงเป็นศูนย์รวมของประชาชน การทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรมเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ ซึ่งฮีด ต่างๆ ส่วนใหญ่จะใช้วัดเป็นสถานที่ในการประกอบพิธี หรือหากไม่ประกอบพิธีที่วัด ก็ยังต้อง นิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ในสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธี ดังนั้นความเชื่อเรื่อง พระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ฮีด - คอง ที่ยังคงอยู่

นอกจากนี้การปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ฮีด - คอง ที่ยังคงอยู่ แม้จะไม่ทราบถึงความเป็นมาของการปฏิบัติตามความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ทราบแต่ ว่าต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเหตุผลที่ชาวบ้านต้องปฏิบัติมีอยู่ 3 เหตุผล คือการสืบสานไว้ให้ลูกให้หลาน ความกตัญญูต่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว และ ในด้าน ครอบครองครองธรรมที่ควรปฏิบัติ เช่นการไม่เหยียบเงาพระภิกษุ และการไม่เอาของเหลือเดนมา ถวายพระหรือให้สามีรับประทาน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถ้าปฏิบัติตามแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุขดังข้อมูลที่ได้จาก

P5 และ P6 เห็นคล้ายกันว่า สาเหตุที่ชาวบ้านยังยึดถือฮีด - คองอยู่เพราะว่าอยากสืบ สานไว้ให้ลูกให้หลานได้รู้จัก เช่นบุญข้าวจี บุญข้าวหลาม

"พวกเปรตอยู่รกเขาปล่อยมาช่วงแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่อมาเอาของที่ญาติทำบุญอุทิศ ให้ ถ้าไม่มีอะไรติดไม้ติดมือ กลับไปเขาตีเขาฆ่า แล้ววิญญาณก็จะสาปแข่งลูกหลานที่ไม่ทำบุญห่อ ข้าวน้อยให้ ด้วยเหตุนี้เองถึงพากันใส่ใจทำ กลัวเขาฆ่าพ่อตีแม่ ก็เลยว่าต้องทำ พอถึงเวลาทำห่อ ข้าวน้อยก็พากันใส่ใจทำจริงๆนะ ไม่ใช่ว่าทำเล่นๆนะ" (P3)

"การไม่เหยียบเงาพระภิกษุยังมีการปฏิบัติมีอยู่เหมือนเดิมนะ เขาก็จะประชาสัมพันธ์บอก กันอยู่ เรื่องอย่าเอาของเหลือเดนมาให้พระฉันหรือว่าสามีกิน นี่ก็ยังปฏิบัติอยู่ โยมจำศีลเขาก็ ปฏิบัติกันอยู่" (P2)

3. ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงไปของฮีต - คอง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลต่อ ฮีต - คอง จะมี 2 ประเด็นคือการสูญหายไป และการเปลี่ยนแปลงไป ในที่นี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนหรือลดขั้นขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อลดความยุ่งยากในการจัดพิธีกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน จะเห็นได้จากเมื่อก่อนการได้ร่วมกันจัดเตรียมงานหรืออาหารสำหรับประกอบพิธีกรรม เป็นองค์ประกอบหนึ่งของฮีต ซึ่งคนในชุมชนต้องมารวมกัน เพื่อร่วมกันเตรียมงาน แต่ในปัจจุบันการจัดเตรียมอาหารไม่มีความจำเป็นแล้ว เพราะสามารถหาซื้อได้ง่าย เมื่อขั้นตอนนี้หายไป ก็ทำให้ฮีตที่ยังปฏิบัติอยู่นั้นไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งการได้ร่วมกันจัดเตรียมงานเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี เสียสละ ดังที่ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นว่า

"อย่างกระยาสารทเมื่อก่อนทำกันเอง เดียวนี้ไม่ได้ทำ ซื้อเอาเลย แต่ก่อนนี้ คั่วข้าวสองวัน สามวัน ถึงว่าจะดำไร่ดำนาก็หยุดนะ คนหยุดก็หยุดประมาณสามวัน เขาข้าวแช่สักสองคืน แล้วค่อยจะได้มาตำข้าวเฒ่า" (P3)

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ วิมล ภูศรี (2542) ที่ทำการศึกษาวិถีการดำเนินชีวิตตามฮีต - คองของชาวบ้านขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าบุคคลที่ยึดถือปฏิบัติจากหลักเบื้องต้นของศีลธรรมฮีตคอง จะเป็นบุคคลที่รู้จักหน้าที่ รู้จักสถานภาพ มีสัมมาคารวะ แสวงหาความรู้ใส่ตัว ชยันนหมั่นเพียร สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว แต่กระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันทำให้ลูกหลานแสดงพฤติกรรมตามกระแสวัฒนธรรมใหม่ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้บริหารงานราชการ องค์กร เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้วิทยาการสมัยใหม่ มีการศึกษาในระดับสูง และได้พัฒนาบ้านเมืองโดยใช้ฮีต - คอง เป็นตัวเชื่อมโยง สำหรับฮีตปีคองเดือน (หรือฮีตสิบสองในงานวิจัยครั้งนี้) ไม่ทำกันอย่างต่อเนื่องทุกปีคือ เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม เดือนยี่บุญคุณลาน และเดือนเจ็ดบุญชำระ ฮีตไฮ่คองนา ชาวบ้านขวาวทำนาโดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ และนิยมจ้างแรงงานคนมากกว่าการลงแขก ลานข้าวทำด้วยผ้าไ้ลอนแทนลานพื้นดิน และใช้เวลาในการทำนาเป็นระยะสั้นกว่าเดิม ซึ่งสอดคล้องกับสมชาย จะย่อ และคณะ (2546) ที่ศึกษาแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซแล บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายพบว่า ชาวลาหู่มีการนับถือผีบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนา เพราะจะไปสนใจเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่มาในรูปแบบทีวี ซีดี เครื่องเสียง เป็นต้น

4. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ฮีต - คอง

การเปลี่ยนแปลงของฮีต - คอง มีทั้งที่หายไป หรือเปลี่ยนรูปแบบไป ส่งผลกระทบต่อชุมชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับ บุคคล ครอบครัว จนกระทั่งระดับชุมชน การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้

4. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ฮีต – คอง

การเปลี่ยนแปลงของฮีต – คอง มีทั้งที่หายไป หรือเปลี่ยนรูปแบบไป ส่งผลกระทบต่อชุมชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับ บุคคล ครอบครัว จนกระทั่งระดับชุมชน การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันในชุมชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตแบบคนใน (emic) ซึ่งผู้วิจัยก็ระวังโดยไม่เอาความคิดของผู้วิจัยใส่ในระบบความคิดของผู้ให้ข้อมูลจนเสียทัศนคติแบบคนใน (สุภาวดี จันทวานิช 2549, หน้า 80) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการแบ่งปันของกินของใช้นั้น มีสาเหตุมาจากของกินของใช้เกือบทุกอย่างในสมัยปัจจุบันนี้ไม่สามารถหาได้ตามท้องไร่ท้องนา หรือจากในป่าเหมือนเดิม แต่ต้องซื้อหามาด้วยเงินตรา กล่าวคือสมัยก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นชาวบ้านสามารถหาอาหารได้ตามท้องไร่ท้องนา เช่น ผัก ปลูก ปลา ต่างๆ และหาได้เป็นจำนวนมากจนเหลือกินในครอบครัว จึงสามารถแบ่งปันให้ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านได้ บางครั้งหลังจากทำกับข้าวเสร็จแล้วยังสามารถนำไปให้ญาติ พี่น้อง บ้านใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งการกระทำเยี่ยงนี้ทำให้คนเกิดความรักใคร่ ประองดองถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามลำบาก แต่ก็น่าเสียดายที่สิ่งดีๆ เหล่านี้ได้สูญหายไปพร้อมๆ กับการจากไปของคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และยากที่จะเรียกถึงความมีน้ำใจไมตรีต่อกัน กลับคืนมาสู่สังคมอย่างเคย

การได้มาซึ่งของกินของใช้ต้องใช้เงินซื้อมาเกือบทุกอย่างดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายว่า “เปลี่ยนนะ ทุกวันนี้ การอยากการกินนี้ ใครได้อะไรก็มาแกง มาต้ม ส่งยื่นกัน เขาไปส่งบ้านแม่ เขาไปส่งบ้านน้อง เขาไปส่งบ้านพี่อย่างนี้ ก็พากันเขาไปส่ง แต่ทุกวันนี้ไม่เป็นอย่างนั้น ซื้อของแล้วก็มาทำครอบครัวใครครอบครัวมัน กินครอบครัวใครครอบครัวมัน ไม่เหมือนแต่เก่าแต่ก่อน เพราะว่าของทุกอย่างต้องซื้อไม่ได้หามาได้เหมือนสมัยก่อน” (P 3)

เรื่องสัมพันธ์ภาพของสมาชิกครอบครัวเปลี่ยนไป ส่งผลด้านลบให้แก่ชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายกับการสูญเสียสิ่งดีๆ ไปจากชุมชน ทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตแบบคนใน ถึงแม้ว่าสามีภรรยาที่มีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการหารายได้เลี้ยงครอบครัว ความเกรงใจกันก็อาจจะลดลงบ้างแต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคใหญ่เท่ากับประเด็น ความรักเดียวใจเดียว การให้เกียรติซึ่งกันและกันระหว่างสามีภรรยา โดยเฉพาะในยุคสมัยนี้ ทั้งสามีและภรรยาออกทำงานโรงงานอุตสาหกรรม มีรายได้เดือนละ 2 ครั้ง และได้พบเจอกับผู้คนมากหน้าหลายตาขึ้น อาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ชีวิตที่ตกลงปลงใจอยู่ร่วมกันไปจนแก่เฒ่า ซึ่งได้รับพรที่ดีจากผู้ใหญ่และแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมแสดงความยินดีในงานมงคลสมรส และโดยคำปฏิญาณตนต่อแขกผู้มีเกียรติ รวมทั้งในเวลาอื่นๆ อีกด้วยจึงทำให้คนทั้งสองขาดความไว้น้ำใจกัน เคารพ

หรือหัวหน้าครอบครัว ทั้ง 2 ฝ่ายก็เคารพนับถือชื่นชมกันดีมาโดยตลอด ในสมัย ปู่ ย่า ตา ยาย แต่ในสมัยนี้ที่เห็นตัวอย่างหลายๆคนในชุมชน หลังจากที่ทำงานลำบากมาด้วยกันจนฐานะทางครอบครัวดีขึ้น ฝ่ายชายเริ่มหันเหไปมองผู้หญิงอื่น และไปมาหาสู่กันแบบลับๆ ทำไปทำมาก็เริ่มเปิดเผย แรกๆ ภรรยาอมรับไม่ได้แต่ สุดท้ายก็เยื่อเอาไว้มองจนบางครั้งผู้เป็นสามี ต้องชวนเข้าชนของออกจากบ้านไปอยู่กับผู้หญิงคนใหม่ ทำให้ชีวิตครอบครัวและสิ่งที่เคยสร้างมาด้วยกันด้วยแรงกาย แรงใจต้องพังลงภายในพริบตา สุดท้ายต้องขายที่ดินที่เคยใช้ทำกินกันมาเพราะว่า ไม่มีคนทำต่อ ส่วนลูกหลานก็แตกกระเซ็นคนละทิศคนละทาง ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ คนรุ่นใหม่ให้ความเคารพนับถือกันน้อยลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่มีการศึกษาสูง จะไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลพูดเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า

“ทุกวันนี้กลายเป็นสามีไม่ได้มีบุญคุณอะไรเลย ไม่ไหวเพราะว่าจะไหวทำไม่ถูกเป็นคนหาให้มันกิน” (P12)

“โหย้เดียวสามี มีภรรยาใหม่ เดี่ยวภรรยาใหม่” (P6)

“ไปเรียนไปอะไรเนี่ย เขารู้เขาอะไร มีเพื่อนมีฝูงเขาก็ฟังเพื่อนฟังฝูงเขา เขาไม่ได้มาฟังพวกชาวบ้านเราหรอก พวกที่มีการศึกษาบางคนเขาก็ดี เขาก็รู้ว่าชุมชนของหมู่บ้านนี้ ประเพณีเป็นยังไง บางคนเขาก็ดีอยู่ การศึกษานี้พาให้คนดีอยู่ แต่ว่ากระแสนิยมของเด็กด้วย ไปตามยุคตามสมัย แบบเขาเรียนแล้ว พ่อแม่ไปดักเตือนเขา เขาก็อาจจะไม่ฟังบ้าง เพราะเขามีความรู้อะไรเขาก็จะฟังแต่ของเขาแหละ เขาก็จะไม่ฟังพ่อแม่” (P4)

คำถามในการวิจัยข้อที่ 3 ฮีต – คอง สามารถนำมาแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างไร

ปัญหาทางสังคมหลักๆที่พบมี 3 เรื่อง ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และการขาดคุณธรรม ซึ่งชุมชนแห่งนี้มองว่า ปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุมาจากการไม่ถือปฏิบัติใน ฮีต – คอง โดยผลการศึกษาคั้งนี้จะนำไปสู่การจะมียุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์พื้นที่ ฮีต – คอง ซึ่งประกอบด้วย 2 ประเด็นหลักได้แก่ บุคคลที่เป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ ฮีต – คอง และกลยุทธ์ในการอนุรักษ์พื้นที่ฮีต – คอง

บุคคลที่เป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ ฮีต – คอง คือบุคคลที่ต้องเป็นที่ได้รับการยอมรับ มีความน่าเชื่อถือ ต้องจริงจัง และสามารถโน้มน้าวให้คนปฏิบัติตามโดยสมัครใจได้แก่ ผู้นำชุมชน ครู พระ คนเฒ่า คนแก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนที่มีอำนาจอ่อน (Soft power) อำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert power) อำนาจจากการอ้างอิง (Referent power) โดยมารวมตัวกันเพื่อระดมสมองร่วมกันวางแผนในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ในการการอนุรักษ์พื้นที่ มีการกำหนด

เป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน การที่ให้คนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ฟู ฮีต - คอง เป็นสิ่งที่ดีเพราะว่าคนที่ เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขในชุมชนย่อมรักและหวงแหนชุมชนที่ตนเกิดและอาศัยอยู่ และคนในชุมชนให้ความเชื่อถือ อีกทั้งยังทำให้คนที่ทำดี หรือมีความดี ความชอบได้รับการยกย่องไปในตัวอีกด้วย นี่เป็นตัวอย่างที่ดีที่ช่วยกระตุ้นให้คนรุ่นหลังอยากทำความดี ซึ่งแตกต่างกับการนำคณะกรรมการมาจากที่อื่นมาวางแผนพัฒนาชุมชน โดยที่คณะกรรมการไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ ผลที่ตามมาคือการแก้ปัญหาไม่ถูกจุด ทำให้ปัญหายังคงอยู่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ถ้าต้องการพัฒนาหลายๆสายรวมกันคุยกัน ไม่ว่าจะด้านไหน หรือวัยไหน ผู้นำบ้าง ประชาชนบ้างให้มาร่วมกันพัฒนาในเรื่องพวกนี้ คือเราไม่อยากให้มีคนสูญหายไปนะ ถ้าผู้นำช่วยกัน แล้วก็ช่วยกันปรับเปลี่ยน โอกาสที่จะสำเร็จได้ เนื่องจากว่าร้อยละ ประมาณ 40 นี้ก็ยังมีอยู่” (P7)

“ผู้นำไปเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีนั้น ๆ ในแต่ละเดือนแล้วประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้ เข้าใจ โดยใช้เสียงตามสายว่าเป็นความเป็นมาของฮีตเป็นอย่างไร และควรปฏิบัติอย่างไร” (P13)

“ให้ครูพานักเรียนปฏิบัติที่ดี อย่างโรงเรียนบ้านชำโสมอย่างเนี้ย เวลาแห่เทียนเข้าพรรษา เขาก็แห่มาวัด โรงเรียนบ้านชำโสมเขาก็ทำอยู่เขาก็ปลูกฝังอยู่ ปลูกฝังอยู่นะคือเขาไม่ได้ทำทั้งหมดนะ เขาทำบางอย่างเขาทำอันที่เขาทำได้ ก็คือว่าเขาก็ยังทำอยู่ เขาก็ทำบ้าง แต่เขาก็ยังมีส่วที่จะฟื้นฟูอยู่ เพียงแต่ว่าเราจะไปเสริม” (P6)

“ให้ทางโรงเรียนเขาสั่งสอนเด็กบ้าง ผู้ใหญ่บ้านบ้าง ถึงจะถูกนะเหมือนสมัยที่ผู้ใหญ่สิงนะ เขาก็จะมีจัดกิจกรรม ให้เด็กๆไปรวมกันอยู่บ้านเขาอย่างนี้ ตอนเป็นเด็กยังเคยไปเลย เด็กโตบ้าง อะไรบ้างไปรวมอยู่บ้านเขาอย่างนี้ ไปเล่นมอญซ่อนผ้า ไปเล่นอะไรอีกมากมาย แล้วมีคนนำในการ ทำกิจกรรมมันจะทำให้ช่วงสงกรานต์อย่างนี้ก็มีคน พาเด็กๆเล่นแม่สี เหมือนตานวยเมื่อก่อนพา เล่น นั้นแหละพาเล่นมันต้องจัดระบบในหมู่บ้านแต่งตั้งขึ้นมาเลยนะรักษาประเพณี อย่างนั้นแหละ มันต้องแต่งตั้งให้ผู้ใหญ่บ้านแต่งตั้งขึ้นมาเลย” (P3)

“ลงมือปฏิบัติให้เขาเห็น พาลูกหลานทำ ไม่ว่าจะปีใหม่ สงกรานต์ พาไปสรงน้ำผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้นำจะต้องพาปฏิบัติให้คงอยู่ตลอด เมื่อรุ่นเราเสียชีวิตไปแล้วให้ประเพณียังอยู่ ต้องให้คน เข้าใจความหมายของแต่ละประเพณี” (P 12)

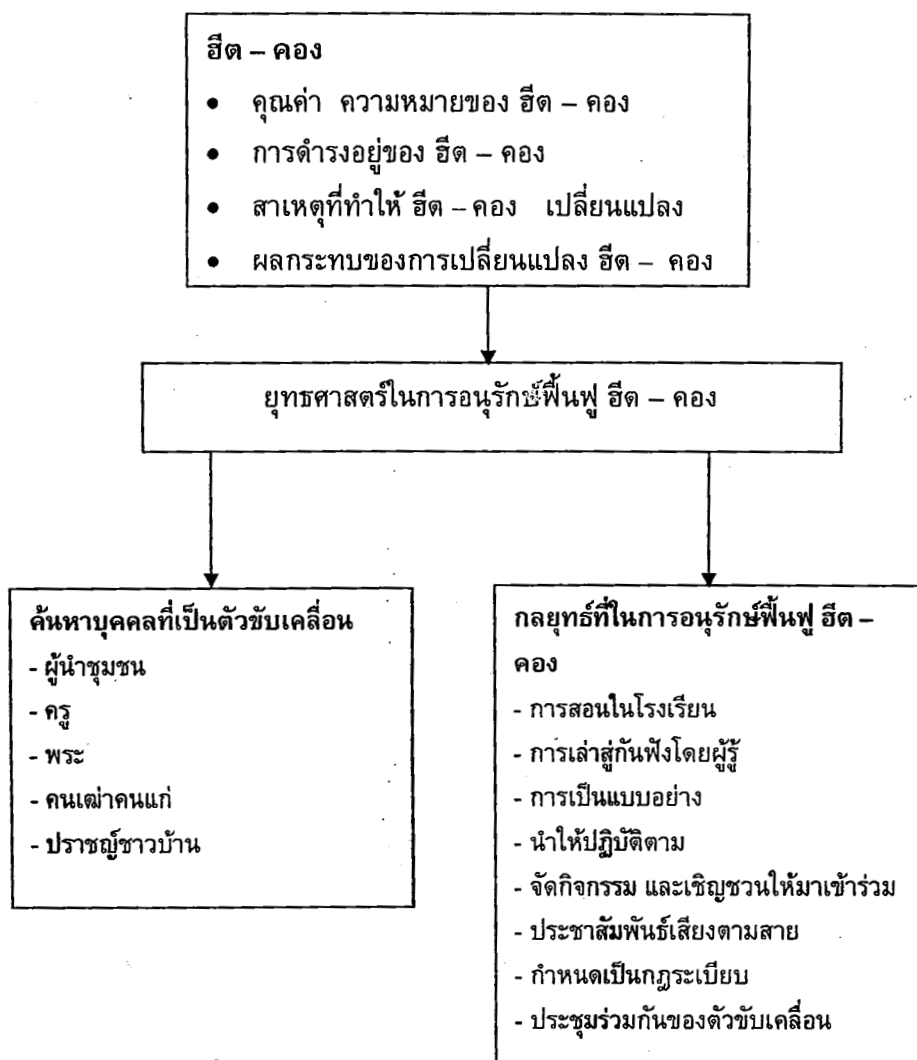
“ผู้นำควรดึงเด็กเข้ามาด้วยเพราะถ้าหมดรุ่นใหญ่แล้ว มันก็จะหมดไป ถ้าคนแก่ตายแล้ว มันก็ยังเหลือรุ่นเด็ก ทำให้ไม่สูญหายไป คนพาลูกหลานไปวัด อยากรู้ว่าไม่ตื่นะ ถึงเขาจะชนหน้อยก็

ยังดี เพราะว่าต่อไปมันจะได้ชิมซับและสืบสาน มันจะทำให้ ฮีต – คงยังอยู่ มันต้องหลายฝ่ายช่วยกัน” (P13)

“ป่าก็ว่าประกาศเนี่ยแหละมันดีกว่ามันทำให้เกิดอะไรขึ้นถึงว่าดี มันก็เกิดความรู้สึกอะไรขึ้นสิ เขาประกาศเราก็เกิดความรู้สึกขึ้น ถ้าเขาไม่ป่าอะไรเลย มันก็ไม่มีความรู้สึกนะสิ มันก็มีความรู้สึกขึ้นมามันก็ได้อยู่ ป่าว่านะ ถ้าไม่ทำอะไรก็ไม่มีความรู้สึก” (P11)

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ พระครูวิมลจิตติสุนทร และคณะ (2548) ว่าควรจะบรรจุการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้และร่วมงานประเพณี และควรส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมในประเพณีต่าง ๆ

สรุปผลที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 7 ผลจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการประยุกต์ผลการวิจัย 3 ระดับดังนี้

1. ระดับบุคคล - ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับ อีต - คอง และตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง อีต - คอง ต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน ก่อนที่จะให้คนมาร่วมกันทำยุทธศาสตร์ เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู อีต - คอง

2. ระดับผู้นำชุมชน – ในกระบวนการทำยุทธศาสตร์เพื่อการการอนุรักษ์ฟื้นฟู ีต – คง ผู้นำจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกกระบวนการ หลังจากนั้นผู้นำควรนำแผนยุทธศาสตร์ ไปนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูงขึ้น เช่นระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อของบประมาณมา พัฒนาการอนุรักษ์ฟื้นฟู ีต – คงในชุมชน

3. ระดับประเทศ – เมื่อได้ทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ แล้วผู้นำชุมชนนำเอา ยุทธศาสตร์ มาพัฒนาต่อ เพื่อตั้งสิ่งเป็นจุดเด่นในชุมชนมานำเสนอเพื่อให้เป็นจุดขายของชุมชน เพื่อเป็นชุมชนให้เป็นชุมชนตัวอย่างในระดับประเทศ และระดับโลก เพื่อดึงดูดคนมาศึกษาหา ความรู้ และจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. สร้างเวทีขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชนอื่นที่มีรูปแบบ ีต – คง การปฏิบัติคล้ายๆ กัน
2. ควรรื้อฟื้น ีต - คง สูญหายไปให้กลับมาดำรงอยู่ในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

รายงานสรุปการเงิน

เลขที่โครงการ (2554A10862048)

โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ชื่อมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

ชื่อโครงการ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี :

การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน / ผู้วิจัย (อ./ ดร./ ผศ./ รศ./ ศ.) นพดล พรมณี

รายงานในช่วงตั้งแต่วันที่ (20/ เม.ย./2554) ถึงวันที่ (30/ พ.ค./2555)

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี - เดือน ตั้งแต่วันที่ (20/เม.ย./2554) ถึงวันที่ (30/ พ.ค./2555)

รายจ่าย

หมวด (ตามสัญญา)	รายจ่ายสะสม จากรายงานครั้ง ก่อน	ค่าใช้จ่ายงวด ปัจจุบัน	รวมรายจ่าย สะสมถึง ปัจจุบัน	งบประมาณที่ตั้ง ไว้	คงเหลือ/เกิน
1. ค่าตอบแทน	10,000	50,000	60,000	50,000	-10,000
2. ค่าจ้าง	25,000	5,000	30,000	20,000	-10,000
3. ค่าวัสดุ	12,500	9,500	22,000	25,000	+3,000
4. ค่าใช้สอย	12,500	12,500	25,000	25,000	
5. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	10,000		50,000	50,000	
-ค่าครุภัณฑ์		20,000			
-ค่าไฟฟ้า		15,000			
-ค่าทำเล่ม		5,000			
รวม	70,000	17,000	187,000	170,000	-17,000

จำนวนเงินที่ได้รับและจำนวนเงินคงเหลือ

จำนวนเงินที่ได้รับ

งวดที่ 1 85,000 บาท เมื่อ 27/ พ.ค./2554

งวดที่ 2 68,000 บาท เมื่อ 7/ ก.ค./2555

Tomno Wong

(ดช.นพดล พรมณี)

ลงนามหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน

Tomno Wong

(ดช.นพดล พรมณี)

ลงนามเจ้าหน้าที่การเงินโครงการ

บรรณานุกรม

- กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. (2548). *สาระการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม: สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มัธยมศึกษาปีที่ 3 ช่วงชั้นที่ 3*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2519). *ของดีอีสาน*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- _____. (2520). *ของดีอีสาน*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน. (2537). Globalisa(z)ation-โลกาภิวัตน์. วันที่ค้นข้อมูล 5 กรกฎาคม 2554, เข้าถึงได้ จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=898>
- ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์. (2553). *พลังอำนาจแบบฉลาด*. วันที่ค้นข้อมูล 5 กรกฎาคม 2553, เข้าถึงได้ จาก <http://www.thaipost.net/sunday/270909/11376>
- ตำบลกบินทร์. (2553). *ไทยตำบลดอทคอม (Thai Tambon.com)*. วันที่ค้นข้อมูล 26 ตุลาคม 2552, เข้าถึงได้จาก <http://thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=250201>
- ธัญญา ชัยมงคล. (2554). *การจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหนาด อำเภอธัญพนม จังหวัดนครพนม. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- ธรรมบุญ เพ็งทอง. (2549). *วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม*. วันที่ค้นข้อมูล 22 พฤษภาคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://e-learning.tapee.ac.th/>
- ธวัช ปุณโณทก. (2547). *วรรณกรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2549). *ชาวบ้านชาวเมืองภาคตะวันออก*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นพดล พราหมณี. (2553). *การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าไสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี: กรณีศึกษาประเพณีฮีต 12 คอง 14*. งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บันเทิง พาวิจิตร. (2549). *ประเพณี วัฒนธรรมไทย และความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญเลิศ ธงสอาด และสมศักดิ์ บุญชู. (2551). *รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน: กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ประเวศ วะสี. (2534). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย เพื่อการพัฒนา. วารสารชุมชนพัฒนา, 1(5), 75.

ปราจีนบุรี. (2553). วันที่ค้นข้อมูล 26 ตุลาคม 2552, เข้าถึงได้จาก

<http://www.prachinburi.go.th/main.htm>

ปรีชา พิณทอง. (2534). ประเพณีโบราณไทยอีสาน. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซท.

ผู้จัดการออนไลน์ ASTV. (2553). ปฏิวัติเขียว ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ถึง 1 ใน 3 ส่วน. วันที่ค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 2553, เข้าถึงได้จาก

<http://www.chemtrack.org/News-detail.asp?TID=7&ID=513>

พระครูวิมลกิตติสุนทร, พงษ์ศักดิ์ ปัญญาดี, มณี ม่วงทอง, ธนวัฒน์ วุฒิเมธารักษ์, เยาวภา เรือนมูล, ละเจียด ทนันทชัย และสรวุฑ ม่วงทอง. (2548). การสืบสานและอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบล ช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว. ภาค).

พระสุธี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์). (2553). ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต, พระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

พลับพลึง คงชนะ, จินดา จำเริญ, เกษร เจริญรักษ์, สังทอง ลัดทะสิง และสอนแก้ว อุ่นประเสิด. (2549). ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนเมืองสะพานนະเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิกิพีเดีย. (2555). โลกาวัดณ์. วันที่ค้นข้อมูล 5 สิงหาคม 2554, เข้าถึงได้ จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/โลกาวัดณ์>

วิมล ภูศรี. (2542). วิถีการดำเนินชีวิตตามฮีตคองของชาวบ้านขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัด ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย (เน้นมนุษยศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว. (2554). ประเพณีบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ.

วันที่ค้นข้อมูล 25 พฤษภาคม 2553, เข้าถึงได้จาก <http://work.m-culture.in.th/album/116519>.

- ส. ธรรมาทักดี. (2546). *ประเพณีอีสาน ส. ธรรมาทักดี*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ส. ธรรมาทักดี.
 สมชาย จะย้อย และคณะ. (2546). *แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่า
 ล่าหู่แซแลบ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย*.
 เชียงราย: สำนักงานกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค).
- สนธิ สมัครการ (2538). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม กับการพัฒนาชุมชนยั่งยืน*. สำนักงาน
 คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมชาย นิลอาธิ. (2539). *ฮีด สิบสองและคองสิบสี่*. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 5(1),
 15-21.
- สมยศ นาวิการ. (2540). *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: แมเนเจอร์ มีเดีย กรุ๊ป.
 สร้อยตะกูล อรรถมานะ. (2545). *พฤติกรรมองค์กร: ทฤษฎีและการประยุกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- सार สารทัศนานันท์. (2527). *เชิดชูเกียรตินายสาร สารทัศนานันท์*. เลย: สำนักงาน
 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก. (มปป). *ประเพณีแห่ข้าวพันก้อน*. วันที่ค้นข้อมูล 15
 พฤษภาคม 2553, เข้าถึงได้จาก [http://nakhonnayokculture.com/
 index.php?c=showitem&item=373](http://nakhonnayokculture.com/index.php?c=showitem&item=373)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 เสฐียรโกเศศ. (2505). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อภิศักดิ์ ไสมอินทร์. (2537). *โลกทัศน์อีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
 ฮาร์ดพาวเวอร์-ซอฟพาวเวอร์ 2. (2548). *วิเคราะห์ข่าวในประเทศ*. วันที่ค้นข้อมูล 22 พฤษภาคม
 2553, เข้าถึงได้จาก http://www.the-thainews.com/analyzed/inter/int030348_1.htm
- Bailey, A. C. (2007). *A guide to qualitative field research* (2nd ed.). Thousand Oaks,
 CA: Sage.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five
 traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- _____. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods
 approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- _____. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five
 traditions* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Denzin, N. K. (1970). *Sociological methods: A source book*. Chicago: Aldine.
- French, J. R. P., & Raven, B. H. (1968). The bases of social power. In D. Cartwright & A. Zander (Eds.), *Group dynamics: Research and theory* (pp. 259-270). NY: Harper & Row.
- Guba, E. G. (1990). The alternative paradigm dialog. In E.G. Guba (Ed.), *The paradigm dialog* (pp. 45-57). Newbury Park, CA: Sage.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S., (2005). Paradigmatic: Controversies, contradictions, and emerging confluences. In N. K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd ed., pp. 191-215). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hamton, D. R. (1986). *Management* (3rd ed.). NY: McGrawhill.
- Huberman, A. M., & Mile, M. B. (1994). Data management and analysis methods. In N.K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 413-427). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kuhn, S. T. (1970). *The structure of scientific revolutions* (2nd ed.). Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- _____. (2000). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. In N. K. Denzin, & Y. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Marquardt, M. J. (2002). *Building the learning organization mastering the 5 elements for corporate learning*. USA: Prentice-Hall.
- Marshall, C., & Rossman, G. (2006). *Designing qualitative research* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Maykut, P. & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative research: A philosophic and practical guide*. London: The Falmer Press.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- _____. (2002). *Qualitative evaluation and research methods* (3rd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Popenoe, D. (1993). *Sociology* (9th ed). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Punch, F. K. (2009). *Introduction to research methods in education*. Newbury Park: Sage.
- Stringer, E. (2004). *Action research in education*. Columbus, OH: Pearson Prentice Hall.
- Waters, M. (2001). *Globalization* (2nd ed.). NY: Taylor & Francis.
- Webb, E. J., Compbell, D. T., Schwartz, R. D., & Sechrest, L. (1966). *Unobtrusive measures: Nonreactive research in the social sciences*. Chicago: Rand Hckally.
- Wikipedia. (2012). Globalization. วันที่ค้นข้อมูล 5 สิงหาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>
- Yukl, G. (1998). *Leadership in organization* (4th ed). Engle Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ ๔๒/๒๕๕๔

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้พิจารณาโครงร่างวิจัย
เรื่อง ชีตลีสอง คองลีสี่ ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี : การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

หัวหน้าโครงการวิจัย ดร.นพดล พรามณี

หน่วยงานที่สังกัด คณะศึกษาศาสตร์

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า
โครงร่างวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรี
ในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ สวัสดิภาพ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัยกลุ่มตัวอย่าง
และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงร่างวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสาร
รับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้จนถึงวันที่ ๒๔ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕

ออกให้ ณ วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

ลงนาม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมถวิล จิตตวร)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form)

โครงการวิจัย

เรื่อง ฮิตสิบสอง คองสิบสี่ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง
วันที่ให้คำยินยอม วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยถึง
วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย ประโยชน์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่าง
ละเอียดและมีความเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้ายินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ และ
ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกการเข้า
ร่วมการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้นจน
ข้าพเจ้าพอใจ ข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับข้าพเจ้าจะถูกเก็บเป็นความลับและจะเปิดเผยใน ภาพรวมที่
เป็นการสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูลของข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกระทำได้
เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

ในการเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลจะมีส่วนร่วมในการอธิบายถึงการคงอยู่
และการเปลี่ยนแปลงของฮิตสิบสอง คองสิบสี่ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อบูรณาการ
ในการส่งต่อวัฒนธรรม และการจัดการชุมชนเพื่อความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้ว และมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามใน
ใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

หากข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในใบยินยอมนี้ให้ข้าพเจ้า
ฟังจนข้าพเจ้าเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงลงนามหรือประทับลายนิ้วแม่่มือของข้าพเจ้าในใบยินยอมนี้
ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

(.....)

ลงนาม.....พยาน

(.....)

ลงนาม.....ผู้ทำวิจัย

(.....)

ภาคผนวก ข

คำถามในการสัมภาษณ์

เรื่อง: ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ในหมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

1. ชาวบ้านชำโสม มีความเป็นอยู่อย่างไร โดยมองตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน
2. มีสาเหตุใดที่ทำให้ชาวบ้านยังยึดถือ ฮีต-คอง
3. มีสาเหตุใดที่ทำให้ ฮีต-คอง สูญหายไปจากชุมชน
4. มีสาเหตุใดที่ทำให้ ฮีต-คอง เปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนรูปแบบบ้าง
5. ฮีต-คอง มีคุณค่า ความหมาย และความสัมพันธ์กับวิถีชุมชนในแง่ใดบ้าง
6. การเปลี่ยนแปลงของ ฮีต-คอง มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไร
7. ชุมชนมีกระบวนการปรับเปลี่ยน และให้ความหมาย ฮีต-คองใหม่อย่างไร

Focus Group

1. ฮีต-คอง สามารถนำมาแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ค

การวิเคราะห์ข้อมูล

Open Coding 10/23/11
ตีพิมพ์ 07:30 - 10:30

P#4

1

2

09-09-11

3

4 Q: วันที่ 9 เดือน 9 เวลา 20:00 น. จะสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่อง ชีต 12 ของ 14 จะถามนี้
5 ว่าเมื่อก่อนเนี่ย หมู่บ้านเรา ชาวบ้านคำโสมเนี่ยมีความเป็นอยู่ยังไง ตั้งแต่อดีต
6 จนถึงปัจจุบัน เมื่อก่อนหน้า อยู่ยังไง ไร่ชีวิตยังไงแต่ก่อนนะ

7 A: (ใช้วิธีคำถามธรรมชาติ) พ่อแม่เก่าทำไร่ ทำนาทำไร่ ทำสวนนี้แหละ หนานถั่วเขียว

8 (คำพื้นและ

9 Q: อ้อ...มีหนานถั่วเขียวด้วยหรือ

10 A: เออ... (ตอนเก่ามาค้าก็หนานถั่วเขียว)

11 Q: เขาไปทำอะไร เขาไปขายหรือ

12 A: อืม... (เอาไปขาย)

13 Q: อ้อ...แล้วทำไมตอนนี้ถึงไม่หนานถั่วเขียวแล้ว

14 A: (แบบว่าค้ามันมี) ทำมันเค้าเลย (ไม่) ไร่หนานถั่วเขียว (ทำถั่วเขียวมันก็ได้กำไร)

15 (มาก)

16 Q: อ้อ...แล้วที่นี้การเป็นอยู่ เป็นอยู่แบบไหน แบบว่าอยู่กับคนบ้านนี้อยู่กันแบบ

17 ไหน อยู่รวมกัน หรือว่าแยกเป็นครอบครัวใครครอบครัวมันอยู่แบบไหนเมื่อก่อนนี้

18 A: (ก็แยกเป็นครอบครัวอยู่)

19 Q: อ้อ... ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่

20 A: เออ... เป็น (ก็อยู่เป็นครอบครัวใครมันมันแหละ แต่ว่า (แบบที่) อยู่แบบที่ (อยู่))

21 (อะไรก็ช่วยเหลือกัน)

22 Q: ไม่เหมือนสมัยนี้หรือ

23 A: ไม่ ไม่เหมือนสมัยนี้ (สมัยนี้แบบว่าหากินใคร หากินมัน) เมื่อก่อนนี่อะไรก็แบ่งกัน

24 กัน

25 Q: อ้อ

26 A: ที่นี้เองก็แบ่งกัน (แบ่งมีอะไรก็ส่งอันกัน)

27 Q: ออ...

28 A: (แบบว่ากินไม่หมดเป็นนะ) ครอบครัวบ้าน... สมมติว่าแดงอย่างนี้ก็ส่งบ้านนั้นส่ง

29 บ้านนี้ เราก็คือ (แบบว่ามันกินไม่หมดเป็นนะ)

30 Q: เอาไปให้บ้านนั้นเอาไปให้บ้านนี้ แบ่งกันกินนะหรือ

31 A: อืม... แบ่งกันกิน (อย่างเราเอาไปส่งเค้า (เค้าก็มาส่งเรา)

32 Q: แล้วทุกวันนี้มันแตกต่างกันจากเมื่อก่อนมากมั๊ย

33 A: แตกต่างเยอะอยู่ (แบบว่ามันมีข้าวมันแกงก็ ไม่ได้ส่งกันแล้วละ)

34 Q: ความเป็นอยู่หรือ

35 A: อืม

- ข้อมูลทั่วไป
- ใช้วิธีคำถาม
- พ่อแม่ ทำไร่ ทำนา ทำสวน
- หนานถั่วเขียว
- มีที่ดิน ปลูกมันสำปะหลัง
- แทน เพาะ ไร่ ถั่ว

- ทัศนวิสัยจากแม่แดง
- แยกกันอยู่ ตอนครอบครัว
- ของครอบครัว
- แยกตัว อยู่แบบที่ แยก
- มีอะไรก็ช่วย เหลือ กัน
- และกัน
- มีอะไรก็แบ่งกัน กิน
- แทน กัน

- มีภาพแบ่งปัน -> ดิฉัน -> มีข้าว
- มีกินที่เหลือ ไปให้บ้าน
- (กินหมดไปเป็น) วันหนึ่ง
- ส่งกัน
- (ให้มัน) -> มีข้าว ไปให้บ้าน
- เหม่ฉันในอดีต

36 Q: ทำไม่ถึงเป็นอย่างนั้น

37 A: เพราะว่าเค้าไม่ได้หา...เมื่อก่อนมันหาได้ตามไร ตามมา

38 Q: อ้อ.....

39 A: เค้าไปหาถิ่นได้คือเดี๋ยวนี้มันต้องซื้อ

40 Q: อ้อ.....

41 A: เดี่ยวนี้เค้าซื้อ (เค้าก็เลยไม่ได้ส่งกัน)

42 Q: เดี่ยวนี้...ทำไมไม่ไปหาเหมือนเดิม

43 A: มัน.....

44 Q: ไปหาไม่ได้

45 A: ไปหาไม่ได้.....

46 Q: มันไม่มีหรือ.....????

47 A: มัน... ไม่มี (คนมันหาถิ่นเยอะแล้วก็ไร นาก็ไม่ค่อยได้) ส่วนก็ไม่ได้ทำเหมือนเดิม

48 เมื่อก่อนมันก็มี (ไปหาหนุ)หาอะไร ได้ก็พอ ได้กินนะ

49 Q: เดี่ยวนี้มันไม่มีหรือ

50 A: ไม่มี เดี่ยวนี้มันไม่มี

51 Q: ทำไมถึงไม่มี

52 A: คนมันหาถิ่นมากก็เลยไม่ค่อยมีแล้วเค้าก็ซื้อ (ดูคนมันก็ตายกันบ้าง) มันก็เลย

53 ไม่มี

54 Q: มันตายหรือ

55 A: เออมันตายก็เลยไม่ได้ทำ (เค้าหมั่นเค้าก็น่าไปบ้าง)

56 Q: อ้อ.....เมื่อก่อนมันมีอีกคนนั่น

57 A: มี (เมื่อก่อนมันมีอีกคน)

58 Q: เดี่ยวนี้ทำไมไม่มีนะ มันไม่มีแล้วหรือ ยายย่าเขาอะนะ

59 A: ยายย่าเขาอะนะแหละ แต่ก่อนนี้ก็หาถิ่นบ้างก็พอ ได้กินนะ (เดี๋ยวนี้เค้าหาไปขายนะ)

60 Q: อ้อ...

61 A: มันเลยไม่มี เมื่อก่อนมันก็พากันไปหา ไปได้กันมาก (แต่พอถิ่นกรอบครัวนี่อย่าง

62 นั้น...เดี๋ยวนี้ใครเค้ามีเยอะ (เค้าก็พากันเอามาขาย) ก็เลยไม่ได้เออะเหมือนเดิม

63 Q: อืม...อ้อ ก็คือ ใคร ที่ต้องซื้อของกินของใครของมัน ต่างคนก็ต่างต้องประหยัดหรือ

64 A: อืม (ต่างคนต่างประหยัด)

65 Q: อ้อ

66 A: (จะหาทำมาส่งเหมือนเดิมก็ไม่ได้แล้ว)

67 Q: ออ...แล้วทำไมเมื่อก่อนนี้ชาวบ้านเนี่ย ยังมีแบบว่าซื้อถือ ซื้อถือ ซื้อคองกินอยู่ไหม

68 แบบว่าซื้อถือจારิต ประเพณีอย่างนี้

69 A: อืม ซื้อถืออยู่ซื้อเพราะว่า.....

70 Q: ทำไมปัจจุบันนี้มีสาเหตุอะไรที่ยังทำให้ชาวบ้านยังซื้อถือ ซื้อถือ ซื้อคองอยู่ รั่ม

□ สาเหตุที่ไม่ใช่ตามถิ่น → และแบ่งปันกันถือ
 - เมื่อก่อนแบ่งปัน เพราะทำ หาได้ตามท้องถิ่น
 ท้องถิ่น
 - บัดนี้มัน → ไม่แบ่งปัน เพราะทำต้องซื้อ
 - หากกินเหมือนเดิมไม่ได้ เพราะทำตน
 ไม่ได้ทำไปทำหาเหมือนเดิม
 - เมื่อก่อนพอทำ หนุมา ตกแทนได้ พอได้กิน

- บัดนี้มันไม่มีเพราะ ตนซื้อมาก อดแบ่ง ญาติกัน
 ทำให้มันตาย

□ สาเหตุที่ไม่ใช่ หนุมา ตกแทน และปลา
 - และเลี้ยงที่มีไข่ ก็เอาไปขาย
 - ซื้อจากจุกแวง ญาติกัน ปลูกอะไรก็ได้ ญาติกัน
 - เมื่อก่อนหากิน แต่เพียงพอสองครอบครัว

- ทางคนต่าง ก็มันจับได้ซื้อไม่มีการ
 แบ่งปันกันเหมือนเดิม

105 Q: อิม แล้วเปลี่ยนไปเนี่ย ที่เห็นได้ชัดเจน พวกสมัยใหม่นี้ก็ยังมีบางคนอยู่ใช่ไหมที่ยัง
 106 ใช้ถือโทรศัพท์แบบเดิมอยู่
 107 A: อิม... (ก็ยังมีอยู่บ้าง)
 108 Q: ส่วนน้อยหรือส่วนมาก
 109 A: มันก็ส่วนน้อยนั่นแหละนี่ ชัก 50 คน มันก็จะเหลือซัก 20 คนได้ก็จะเหลือน้อย
 110 บ้าง แต่ก็ยังดีหรอกที่ยังมีประเพณีเราหลงเหลืออยู่บ้าง
 111 Q: แล้วมันมีแบบว่า...สาเหตุอะไรที่ทำให้สื่อ-คอนมันเปลี่ยนไป คือเปลี่ยน..อันนั้นคือ
 112 มันทำให้แบบว่าสื่อ-คอนมันสูญเสียบ้างไหม แต่อันนี้ มัน เปลี่ยนแปลงไปยังไง คือ
 113 แปลงรูปแบบไป อย่างที่นำมาบอกที่ทำตามเพราะว่าออกไปสู่สังคมอย่างนี้
 114 แล้วไปเรียนแบบสังคมข้างนอกอย่างนี้ แล้วมันมีสาเหตุอะไรอีกที่ทำให้มัน
 115 เปลี่ยนแปลงไปนะ ที่คิดว่าทำให้มันไม่เหมือนเดิมอย่างเนี่ย เป็นเพราะว่าคนใน
 116 สังคม หรือว่าการศึกษา หรือว่าเทคโนโลยีพวกนี้ด้วยมั๊ย
 117 A: อิม...เป็น (มันเป็นการศึกษาด้วย)
 118 Q: คือมีผลมั๊ย แบบโทรทัศน์อย่างนี้มีผลมั๊ย
 119 A: อิม... (มีผลอยู่แบบว่าโทรทัศน์ก็ให้ทั้งดีมีทั้งเสีย) มันเรียนแบบบ้าง แบบว่า
 120 อย่างโทรทัศน์แบบนี้แหละมันเข้ามามันก็ทำให้ ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง แบบว่ามัน... สังคม
 121 มันเปลี่ยนแปลงมา
 122 Q: ติดต่อกันง่ายขึ้น
 123 A: อิม ติดต่อกันง่ายขึ้นมันก็.....
 124 Q: เดินทางสะดวก
 125 A: เออ... (แบบว่าสาว ๆ อย่างนี้มันกันคน ไปข้างนอกอย่างนี้)
 126 Q: อ้อ
 127 A: ทำให้สังคมของเรามันไม่เหมือนเดิม เมื่อก่อนมัน (ไม่มีโทรทัศน์)
 128 Q: อ้อ ก็ไปไม่ได้ นึก....
 129 A: เออ..... ก็ก็ไปไม่ได้ นึกกันไม่ได้ ถ้าเรามาคอยกันอยู่บ้านถึงได้มา อย่างผู้หญิงก็อยู่
 130 บ้าน พี่ชายก็มาหา พี่ชายหญิง มหาสาว ๆ
 131 Q: อ้อ...
 132 A: มาคอยกันอยู่บ้าน แต่สมัยทุกวันนี้มันไม่ใช่อย่างนั้น มันก็มีโทรทัศน์ มันก็โทรทัศน์
 133 ไปไหนไม่รู้ พ่อแม่ก็ไม่เห็น มันก็เลยเปลี่ยนแปลง แบบว่าสังคมทุกวันนี้มัน มันเสีย
 134 (ภาคข้างในอะ)
 135 Q: อิม
 136 A: เมื่อก่อนพ่อ แม่พาไปเที่ยวก็ถึงได้ไป (เดี๋ยวนี้พ่อ แม่ไม่พาไปก็ยังไม่ไป มันก็เลย)
 137 กลายเป็นอันว่าเสีย
 138 Q: อิม
 139 A: ไม่รู้ว่ามันจะไปดี หรือไม่ดีนะ พ่อแม่ก็....

- อิม มีชีวิตที่ประเทศเยอรมนี
 - สาเหตุที่ทำให้ ชัก - ตอนเปลี่ยนไป
 - ตอนไปเรียนหนังสือที่นอก
 - ก็ให้รับเอาวัฒนธรรมข้างนอก
 - มีสิ่ง TV โทรทัศน์
 - ชักกันไปทั้งนอกโตมโทรทัศน์
 - ตามสมัย ก่อนไม่มีโทรทัศน์
 - ทางไปสะดวกมากหลายพื้นที่
 - ซึ่งจะได้ดู
 - ได้มีเกม พ่อ แม่พาไปเที่ยว
 - ไม่ได้ไป

- 140 Q: อืม
- 141 A: บางคนก็ไปคืออยู่ บางคนก็ไปเสีย
- 142 Q: อืม...แล้วเนี่ย ซิค-คองมันเปลี่ยนไปอย่างเนี่ย คิดว่ามันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
- 143 สังคมนี้
- 144 A: เปลี่ยนอยู่
- 145 Q: มีผลเปลี่ยนแปลงยังไง ทำให้สังคมเป็นยังไง ดีขึ้น เลวลง หรือว่าสังคมน่าอยู่ขึ้น
- 146 หรือยังง
- 147 A: มันก็น่าอยู่บ้าง
- 148 Q: บางอย่าง....
- 149 A: เออ...มันเป็นบางอย่าง บางอย่างก็ดี แบบว่าสะดวก ไปมาสะดวก
- 150 Q: อืม
- 151 A: ถ้ามีรถ มีรา แต่ก่อนมันไม่มีรถมีรามันก็ไม่สะดวกนะ มันก็สบายคนละอย่าง
- 152 Q: อืม เดิมเมื่อก่อนนี้สมมุติว่ามันมี ซิค-คองที่แบบว่าให้กราบเท่าสามมือ โรแบบมี สามมือ
- 153 ทุกวันนี้คิดว่ามันมีอยู่บ้าง
- 154 A: สมัยทุกวันนี้มัน น่ากลัวว่า เหมือนจะไม่มี มันจะมีแต่รุ่นนี้แหละ รุ่นน้ำเนี่ย
- 155 Q: มีอยู่
- 156 A: แบบว่าวันเพราะวันแต่อย่างนี้ที่เอาออกไม่ใช้ชั้น ใส่พามากราบ มากกราบเท่าสาม
- 157 อย่างนี้ มีอยู่พาลูกพาเค้าไหวกราบสามมือตอนวันพระ
- 158 Q: อืม
- 159 A: วันโกน วันพระ แต่เดี๋ยวนี้เหมือนจะไม่มีแล้วมั้ง
- 160 Q: เนี่ยแล้วคิดว่า อย่างมันไม่มีคองแบบนี้กราบเท่าสามมือแบบนี้ แล้วมันเปลี่ยนแปลง
- 161 ไปอย่างนี้ มันมีผลอะไรมั้งกับสังคม ยกตัวอย่างเนี่ย แล้วถ้าอย่างมัน ไม่มีเรื่องนี้นะ
- 162 แล้วมันมีผลต่อสังคมบ้าง
- 163 A: มันก็แบบว่า สัวเมียกันก็แบบว่ามันไม่นับถือกันนะแบบว่า สัวเมียกันอย่างนี้จับเค้า
- 164 กราบกันมากอย่างนี้ มันก็เป็นผลดี เป็นหัวหน้าครอบครัว ทุกวันนี้เค้าไม่ได้กราบ ได้
- 165 ไหว้ เค้าก็เลยถือว่า สัว เมียกันนะเป็นแบบเพื่อนแบบกัน
- 166 Q: อืม
- 167 A: มันก็เลยเป็นอันว่า เหมือนไม่ซิคถือ ซิคกันจริงนะนะ แบบว่าเมื่อก่อนนี้ สัว กับเมียนี้
- 168 เค้าก็กราบเค้าไหวนี้เค้าก็นับถือกันจริงๆ สัว เมีย
- 169 Q: อ้อ ... ให้ความเคารพกัน
- 170 A: อืม ให้ความเคารพ นับถือกัน แบบว่า...
- 171 Q: มันมีผลทำให้ เนี่ย บางคน ไม่ปฏิบัติแล้วมีผลทำให้ครอบครัวแตกแยกกันมีผลมัย
- 172 A: อืม มี เพราะว่าแบบว่ามัน ไม่เคารพกันนะ แบบว่ามัน ไม่ซิคถือ แบบว่าสัว เมียเลย
- 173 เหมือนเดิม เมื่อก่อนสัวเมียกันเนี่ยต้องนับถือ ซิคถือว่าสัว เมียอำนาจงานกันแล้ว
- 174 เนี่ย ก็ต้องซิคถือว่าอยู่ด้วยกัน

ซิค-คอง เนี่ยมันแปลงไป มีผลต่อ
ภาพลักษณ์แปลงสังคมอย่างไร

- สังคม ไปภาคีแตก
สี่กษัตริย์ ใช้ สังคมทางละดวง
- ภาคนแก้วที่มีก่อนหน้า
นักดูหนังเนี่ยมันไม่ใช่ แต่ดูหน้า
มึงมีอยู่
- วันพระ จันโกนนะ พาลูกพา
ไปปล้ำกลาสิ
- ซิคดูมันไม่ใช่แล้ว ซิคทำให้
ขาดความเคารพกัน แต่ดูกัน
แมนแมน เพื่อน กันมากขึ้น
- ตามทุกวันนี้ สัวเมีย
ซิวได้ขอ เมีย เคาะ นลปลอ

175 Q: อืม

176 A: มีลูกมีเต้าด้วยกัน ทุกวันนี้เต้าไม่บีบถึงแค่แบบว่าใครหาเงินได้มันก็ ขอหาเงินได้

177 กันทั้งคนนะ เมื่อก่อนเต้าก็ทำอะไรทำมา ปีนึงก็ถึงได้เงินทีนึง ก็ไม่ได้ออกไปไหนแล้ว

178 เมื่อก็อยด้วยกัน

179 Q: อืม

180 A: อย่างนี้...ทุกวันนี้พอออกข้างนอก หัวก็ออก เมื่อก็ออก มันก็เลยเป็นอันว่าไม่คอยบีบ

181 ถือกันเหมือนเดิมแล้ว ก็อย่างหัวก็หาเงินได้ เมื่อก็หาเงินได้

182 Q: อืม

183 A: มันก็เลยมีผลทางสังคม หรือยังไง มันไม่เหมือนเดิม

184 Q: แล้วคิดว่าเนี่ย ฮืด จารีตประเพณีเก่า คงก็แบบเกี่ยวกับการครองเรือนอย่างเนี่ย คิด

185 ว่ามีลูกเต้ามัย

186 A: ก็มีอืม

187 Q: มีลูกเต้าในแง่ไหน คิดว่ามีลูกเต้ายังไง คืออย่างเนี่ยฮืด-คง อันเต้าสมัยเก่าเต้าเนินมา

188 อย่างเนี่ย คิดว่ามันมีลูกเต้ายังไง มีลูกเต้าใน

189 ชีวิตยังไง เป็นสุขหรือ หรือยัง

190 A: อันไหน อันเก่าหรือ

191 Q: อืมอันเก่าละ ฮืด-คงอันเก่า

192 A: มีให้อยู่ มีให้เป็นสุข มีให้ชีวิตมีความหมาย แบบว่าเรามีครอบครัว

193 Q: อืม

194 A: มันก็คืออยู่ดีทุกอย่างเลย

195 Q: ทั้งหมดประเพณี ทั้ง 12 เดือนนี่ก็คิดเลขไร้มัย ถ้าเราได้ทำไว้อย่างนี้ก็คือ

196 A: เออ...ดี ดีถ้าเวลานับถือกัน

197 Q: แล้วมันมีความหมายต่อการดำรงชีวิตมัย

198 A: มี

199 Q: ต่อระบบของครอบครัว

200 A: เออ...ให้แบบว่ายึดถือกันแบบว่า เราเคารพยำเกรงกันบ้านนะ แต่ก็ไม่ได้กลัวกันหรอก

201 แต่ว่ามีความเคารพกัน เมื่อก็เคารพหัว หัวก็เคารพเมีย ลูกก็เคารพพ่อ แม่มันมีผลดี

202 หลายอย่างถ้าเคารพ พ่อแม่เนี่ยนะ

203 Q: อ้อ แล้วคิดว่ามันสูญเสียบไปอย่างนี้คิดว่ามันมีผลมัย

204 A: แบบ แบบว่า ลูกเคารพแม่สอนก็ฟังความพ่อแม่เมื่อก่อนนี่

205 Q: อ้อ เมื่อก่อนนี่หรือ

206 A: อืมเดี๋ยวนี้มันออกไปสู่สังคมออกไปเรียนไป มันก็ไม่ค่อยเชื่อฟังพ่อแม่

207 Q: อ้อ...เมื่อก่อนนี่ไม่มีการเคียดเลยหรือ

208 A: อืม ลูกก็ว่านอนอนง่าย ทุกวันนี้มันไม่ค่อย บอกก็ไม่ค่อยฟังระนะมันไปเจอเพื่อน

209 ฝูงมันก็...แต่บางตนเต้าอาจจะคืออยู่นะ แต่ว่าเคยเห็นมา

□ ชีวิตตามใจ/ตามใจตัวเอง
- หนักมันหนักแล้ว + การมา
สังคมก็ยากใจได้
- ใจนอกรู้ๆ ทำมาเนี่ย
สิ่งจะได้เงิน ดังนั้นนี้
หัวเสีย ก็คงอยู่กับกัน

□ ดูแลตัวเอง สัก-ตาม
- มีชีวิตที่ตามสบาย มีตามหัว
สีนคุณ
- มีทุกเพศทุกวัยก็ได้นั้น มาตกลง
กัน
- สามี ภรรยา เทพพระด้วยกัน
และกัน
- ลูกเก๋ ก็เทพ พ่อแม่
เซ่งฟั่งกำลัง สดแรงพ่อแม่
- ทุกวันนี้ไม่ได้อยู่เซ่งฟั่ง
พ่อแม่

- 210 Q: อ้อ.....แล้วฮิล-คองนี่มันๆพวกนี้คิดว่ามันมีความสัมพันธ์กับชุมชนนี้ เนี่ยกับ
- 211 หมู่บ้านเนี่ยมีความสัมพันธ์ยังไง
- 212 A: มี...ก็มือผู้แบบว่ามันเรียดถือ
- 213 Q: ฮิลแบบให้ชุมชนแข็งแรงยิ่งขึ้นมัย หรือว่าให้มัน...
- 214 A: ให้ชุมชนเราแข็งแรงขึ้นแบบว่าจะโรงจะเข้ามาในหมู่บ้านเราอย่างนี้เราก็คือ...แบบ
- 215 ว่า (แบบเหมือนเขาเสกผลไม้ทะเล) ถ้าเรามีชุมชนเข้มแข็ง...มันก็เข้ามาหาเราไม่ได้
- 216 Q: อ้อ...มันมีผลไร่มั้ย
- 217 A: เออ...มันมีผลดี
- 218 Q: พวกฮิล-คอง มีผลทำให้ชุมชนสามัคคีกันหรือ
- 219 A: อืม...มันก็ทำให้ชุมชนสามัคคี ตอนเย็นเราก็คอยกัน อะไรกันธรรมดา มัน(ไม่ใช่...)
- 220 จะออกไปเที่ยวมันก็ไม่ได้...จวนกัน ไปกินเหล้ามาซดเหมือนเด็กสมัยนี้
- 221 Q: อืม...
- 222 A: เมื่อก่อนนั่งคุยกันอะไร ก็ไม่มีอะไรนะ ก็คุยกันธรรมดา คุยกันปรึกษากันมันไม่มี
- 223 อย่างอื่นแถมแถมเหมือนทุกวันนี้
- 224 Q: อ้อ...ทำไปฮิล-คองเมื่อก่อนนี่มันแล้วมันทำให้สังคมแบบว่า อยู่ร่วมกันแบบมี
- 225 ความซขมากกว่าทุกวันนี้ใช่มั้ย
- 226 A: อืม
- 227 Q: ก็แสดงว่าทุกวันนี้ฮิล-คองประเพณีพวกนี้สูญเสียไป
- 228 A: อืม
- 229 Q: มีผลทำให้ชุมชนไม่สามัคคี
- 230 A: (ไม่ค่อยสามัคคีกันเหมือนเดิม)
- 231 Q: ออไม่ค่อยร่วมมือกัน
- 232 A: อืม ไม่ค่อยร่วมมือกันเหมือนเดิม
- 233 Q: แล้วคิดว่าฮิลหลักๆเลยมันเป็นมาจากอะไร
- 234 A: เป็นมาจากนี่แหละ (เป็นมาจากสังคม เป็นมาจากพวก) (เขามีสมาชิกพวกนี้แหละ)
- 235 สื่อสารมัน เข้ามามันก็ไม่ค่อย...แบบทำให้เด็กมันหัวรุนแรงขึ้นบ้าง (ไม่ค่อยฟังคำพูด)
- 236 แม่บ้าง
- 237 Q: อ้อ...เมื่อก่อนนี่มันไม่มีโทรทัศน์ ข่าวสารอะไรมันก็ยังไม่ถึง
- 238 A: อืม
- 239 Q: คนก็บอกกันง่ายขึ้น
- 240 A: เออบอกกันง่าย ตะมิมี่แก้วทงนะ
- 241 Q: อ้อ...
- 242 A: เท่านั้นแหละมีฟังข่าวบ้าง อะไรบ้าง ลูกเค้าก็บอกเรื่องฟังพ่อแม่ มันไม่มีเหมือนทุก
- 243 (วัน) ทุกวันนี้โทรทัศน์ก็ออกด้านคือ...ด้านสี่ก็คืออยู่ ด้านสี่ก็เสียบากออยู่ไม่เหมือน
- 244 เมื่อก่อนชุมชน ไม่เหมือนเดิม

□ ฮิล-คอง มีตามลิ่งพื้นที่
 กับชุมชนเอง
 - ทำให้ชุมชนแข็งแรงขึ้น
 เช่น ยกเลิกตัดข้าวในหมู่บ้าน
 ไปได้มากขึ้น
 - ทำให้ชุมชนแข็งแรงขึ้น
 - พูดคุยปรึกษากัน
 ไม่ออกไปกินเหล้ามาก
 เหมือนเด็กสมัยนี้

□ หนึ่งไมค์ของ ฮิล-คอง
 - ทุกวันทำให้คนสามัคคีกัน
 หนึ่งไมค์
 - ไม่ค่อยมีกันเหมือนเดิม
 - ฮิล-คอง เปลี่ยนแปลง →
 เพาะคือ ทีวี
 - คนหัวรุนแรงขึ้น ไม่ฟัง
 พ่อแม่

- 245 Q: แล้วชุมชนที่ว่าการเปลี่ยน เปลี่ยนไปเนี่ย มีฮิด-คองประเพณีอะไรกัน
- 246 เปลี่ยนไปหลายๆอย่าง ไม่ได้ยึดถือแบบเก่าแล้ว ยึดถือตามสมัยใหม่ ตามสมัยนิยม
- 247 อย่างเนี่ย น้าม้วน คิดว่าเค้าให้ ความหมายของฮิด-คองใหม่ว่ายังไง คือเค้าไม่ได้
- 248 ถือฮิด-คองแล้ว เค้าไปนับถืออะไรแทน แทนการนับถือฮิด-คอง
- 249 A: นับถือแบบว่า เคารพนับถือตัวเองแบบว่า...
- 250 Q: สิทธิของตัวเอง
- 251 A: สิทธิของตัวเอง ที่คนเค้า แบบว่าไปเรียน ไปอะไรเนี่ย เค้ารู้ เค้ารู้เค้าจะ อะไรเหมือน
- 252 มีฝูงเค้าก็ฟังเพื่อนที่ฝูงเค้า...เค้าไม่ได้มาฟังพวก...แถวชาวบ้านเราหรือ
- 253 Q: อ้อ...เป็นไปตามสมัยนิยมหรือ
- 254 A: อืม...ตามสมัยนิยมของเค้า
- 255 Q: การศึกษาที่เรียนสูงมามีผลต่อฮิด-คองมั๊ย เหมือนแบบ เรียนสูงไปแล้วแบบ...
- 256 A: ก็คืออยู่
- 257 Q: อืม
- 258 A: ก็ว่าคืออยู่ละใครที่... ใครเค้าแบบว่านิสัย บางคนเค้าก็ยังคงถือฮิด-คองประเพณี
- 259 ของเก่าอยู่ก็มี
- 260 Q: อ้อ...มันก็แล้วแต่นิสัย
- 261 A: แล้วแต่นิสัยของคน
- 262 Q: อย่างนั้นการศึกษาก็ไม่ได้มีผล
- 263 A: อืม
- 264 Q: มีผลอยู่ที่...
- 265 A: พวกการศึกษานี้ บางคนเค้าก็คิดว่า คำก็รู้ ว่าชุมชนของหมู่บ้านนี้ ประเพณีเป็นยังไง
- 266 บางคนเค้าก็ถืออยู่ การศึกษานี้ทำให้คนถืออยู่ แต่พวกหนุ่มนังอกมันก็จะไม่คิดนะเป็น
- 267
- 268 Q: อืม...แสดงว่าเป็นกับกระแสนิยม
- 269 A: อือ...กระแสนิยมของเด็กด้วย
- 270 Q: อืม...แสดงว่าเค้า คือฮิด-คองและประเพณีเค้าไม่ยึดถือ
- 271 A: อืม
- 272 Q: เค้าก็ให้ความหมายใหม่ ไปตามยุคตามสมัยนะ
- 273 A: อืม... แบบเค้าเรียนแล้ว (พอ แม่ ไปสวดเดือนเค้า เค้าก็อาจจะไม่ฟังบ้าง)
- 274 Q: อ้อ.....
- 275 A: เพราะแบบว่าเค้ามีความรู้ อะไรเค้าก็จะฟังแต่ของเค้าแหละ
- 276 Q: เค้าก็ไม่ฟัง ไม่ค่อยฟังพ่อ แม่ละ
- 277 A: อือ...เค้าก็จะไม่ฟังพ่อ แม่ บางทีเค้าก็ฟัง อันที่เค้าฟังเค้าก็ฟัง อันที่เค้าไม่เชื่อ
- 278 เหมือนอย่างเรานี่แหละ เหมือนอย่างเราทำ

☞ ชุมชนให้ทัศนคติ
ของ ฮิดคองใหม่ คืออะไร

- เหนือสิ่งตัว เหนือ
- เหนือสิ่ง ชาวคน เหนือ
- เพื่อน ฝูง เค้า
- แต่ที่เค้า เค้ามี ขอบตน
- การศึกษาของคนก็ มีผล
- บางคนก็ อดู ที่ ทัศนคติ
- พอ เค้า การศึกษาสูง จึ้น
- พ่อ แม่ ทัศนคติ ก็ ไม่ค่อย
- สนใจ

- 279 Q: แล้วเค้าทำด้วยมีเวลาทำแบบที่เราทำจริงประเพณีอย่าง 12 เดือนพวกกระยา
- 280 สารท พวกข้าวชื้ออย่างนี้ เค้านับถือกับเราด้วยมี คนสมัยใหม่
- 281 A: (เค้าก็ไม่ค่อยนับถือเท่าไรหรอก) เค้าเห็นเราไปวัด ไปว่านี่มันบุญอะไรเค้าถึงทำก็
- 282 (เอาให้เค้าฟัง)
- 283 Q: อ้อ...แล้วเค้าทำคามมี
- 284 A: (เค้าก็ทำคามกันอยู่ เค้าก็ทำอยู่)
- 285 Q: แสดงว่าต่อ ไปข้างหน้าเค้าก็ต้องทำตามเรา
- 286 A: อืม... (เค้าก็จะทำตามหรือเพราะทุกวันนี้ คนก็หันมาเข้าวัดเข้าวากันเยอะแยะแล้ว)
- 287 รุ่งๆ
- 288 Q: อ้อ.....
- 289 A: พวกหนุ่มๆ พวกนี้เห็นเค้า ไปวัด ไปว่าคิดว่า นี่มันบุญอะไร (ขอข้าวประดับ)
- 290 (คน เข้าพรรษาเค้าก็มากิน)
- 291 Q: อ้อ...
- 292 A: ก็เห็นเข้ามาขออยู่นะ (เค้าก็จะเซียดี้อยู่ด้วยบ้าง)
- 293 Q: แล้วคิดว่าต่อไปข้างหน้าเนี่ย ฮีต-กองพวกนี้จะยังอยู่ด้วย
- 294 A: (ก็แล้วแต่บางคน)
- 295 Q: อ้อ...แล้วแต่ความเชื่อของคน
- 296 A: อืม...ก็เหมือนกับ เหมือนกับพ่อข้าวน้อยเนี่ยคนที่เค้ารักพ่อ (รักแม่เค้าก็ทำตาม)
- 297 (อยู่)
- 298 Q: อ้อ...พ่อข้าวน้อยเนี่ยคนทำอะไรด้วย
- 299 A: อืม...ทำอะอยู่เพราะว่าเค้า...ความที่เค้ารักพ่อ รักแม่เค้าก็ทำ
- 300 Q: ออ กลัวพ่อ แม่ไม่ได้กิน
- 301 A: (กลัวพ่อ แม่ ได้กิน) คนแก่โบราณเค้าก็ว่า ถ้าใคร ไม่ทำพ่อ แม่ก็จะไม่ได้กิน นั่นเดี๋ยว
- 302 (เค้าก็จะมาจะด) หนีจาก ยมบาลมา เค้าว่า ถ้าไม่...เม่มาจึงไม่ได้กิน พ่อมาถึงไม่ได้
- 303 กินเพราะว่าพ่อ แม่ตายแล้ว (ถ้าก็กลัวเค้าตีพ่อ แม่เค้า) เค้าก็ทำ เค้าก็รักพ่อ แม่เค้าเค้าก็
- 304 ทำกันเยอะ ก็สิมากอยู่นะเด็กทุกวันนี้ เค้าก็ทำกันอยู่ ก็ทำตามพ่อข้าวน้อยกันนี่แหละ
- 305 Q: อ้อ... (สรุปว่าประเพณีก็ยังอยู่อย่างที่เป็นมาอย่างก็อยู่ได้)
- 306 A: อืมๆๆ
- 307 Q: แล้วฮีต ประเพณีพวกนี้จะเหมือนมันแฝง แฝงเป็นความฉลาดของคนสมัยก่อนนะ
- 308 A: อืม
- 309 Q: มันเหมือนมันแฝงอยู่ (ฝังอยู่ด้วยความกตัญญู) ทำให้ลูกเค้ากตัญญูนะ แสดงว่า
- 310 ฮีต-กองพวกนี้ก็มีผลดีต่อสังคม
- 311 A: อืม (ก็คือ) มันจะเป็นกับพวกวัยรุ่น อายุ 15-16 เนี่ยแหละมันไม่เอาอยู่ ก็จะเลย จะ
- 312 20 กว่าขึ้นมาเค้าก็จะหันมาเอาบ้างแหละมันประเพณีเนาะ พวกเด็กมันก็ไม่ค่อยรู้กัน

□ ฮีต-กอง ก็มันตามสมัยใหม่
 - ส่วนมากแล้ว ตามรุ่นใหม่
 ตาม 15-16 ไม่ให้ตาม
 สนใจมาก เสิร์งกันมากกับ
 ตาม 20 ขึ้น
 - ส่วนมากก็ไม่ทำ เพราะ
 ทอดตามนี้ และ ตาม
 เสด็จไปเรื่องประเพณี
 - กลัวฮีตให้เทพ
 เสิร์งประเพณีฮีต เทพ
 สนใจ และ ประเพณีก็ตามอยู่
 - เช่น ประเพณี น่องกัน
 พ่อ เค้าตั้ง การทำพิธี ฮีต
 ถึงบุญคุณ พ่อแม่
 ผู้คนก็ได้ตามสนใจกัน
 มาก และมันถึงจุด
 ตามนี้ 7 วันกว่าจะทำบุญ
 ฮีตด้วย

- 313 พวก 14-15-16 นี่มันไม่ทันรู้เรื่องนะ พวก 20 ขึ้นมาก็เห็นพากัน ไปห้องข้าวน้อยอยู่
- 314 นะ ทำอยู่นะ
- 315 Q: แสดงว่าเค้าก็ยัง.....
- 316 A: อืม...เค้าก็ยังถืออยู่
- 317 Q: มันเกี่ยวข้องกับแบบว่า มันเป็นที่หมู่บ้าน คือ ในหมู่บ้านนิยมทำ เค้าก็เลยต้องทำด้วย
- 318 รีป่าว
- 319 A: เออ...มัน เค้าก็แบบว่ามันคนทำเยอะ (แล้วเค้าก็มีความกตัญญู)
- 320 Q: แสดงว่าถ้าคนทำอะไรเยอะ คนส่วนมากก็ต้องทำด้วย
- 321 A: เออ
- 322 Q: อ้อ...แสดงว่า...
- 323 A: แต่ว่า ผล...
- 324 Q: ถ้าสามัคคีกันในหมู่บ้านก็มีผลทำให้ฮึด-ทองยังอยู่ใช่ไหม
- 325 A: ผลในหมู่บ้านอันนี้ก็คืออยู่ แบบว่าเค้าทำเยอะๆ (เค้าก็ทำตามนะนะ ก็อะ)..ต่อไปก็จะมี
- 326 อยู่บ้าง
- 327 Q: อ้อ...แสดงว่า ถ้าเราทำให้คนในหมู่บ้านสามัคคีได้ ฮึด-ทองก็
- 328 A: ยังอยู่
- 329 Q: สามารถฟื้นฟูขึ้นมาได้ใช่ไหม
- 330 A: อืม...ก็ทำ เค้าก็ทำอยู่ หงสยจะ ได้อยู่บ้าง ก็เราก็ไม่รู้ ไปข้างหน้าเนาะ (หัวเราะ)
- 331
- 332
- 333

-ถ้ามีคน ทำกันเยอะ
คนอื่น ๆ ก็จะทำตาม ตาม
-แล้วสืบ ตาม ดีมากดี
กำลังมีคนทำ ๆ.

ภาคผนวก ง

ประมวลภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

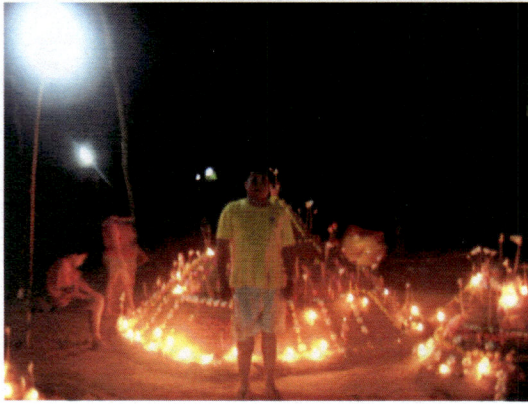
บุญข้าวจี

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ (ต่อ)

ประเพณีบุญเบิกบ้าน (บุญกลางบ้าน)

ประเพณีบุญเบิกบ้าน (บุญกลางบ้าน) (ต่อ)

พิธีเลี้ยงผีปู่ตา

บุญข้าวประดับดิน

